



Ex ante evaluatie van het strategisch GLB-plan 2021-2027

Ontwerp rapport | 8 april 2022

In opdracht van

Departement Landbouw en Visserij
Ellipsgebouw - Koning Albert II-Laan 35 B40
1030 Brussel



Vlaanderen
is landbouw & visserij

IDEA 
CONSULT *thinking ahead*

member of
IDEAGROUP

Contactpersoon:

Steven Knotter
steven.knotter@ideaconsult.be
+32 2 300 8502

Jozef II-straat 40 B1
1000 Brussel

T: +32 2 282 17 10
info@ideaconsult.be

www.ideaconsult.be



Inhoudsopgave

1 /	Achtergrond en kadering van de ex ante evaluatie	3
1.1.	Achtergrond & context	3
1.2.	Focus van de evaluatie	5
1.3.	Stappen & proces	8
1.4.	Inhoud van het rapport	8
2 /	Opbouw en architectuur van het GLB Strategisch plan	10
3 /	Evaluatie van omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse	21
3.1.	Kader en aanpak	21
3.2.	Bespreking en evaluatie van het proces	21
3.2.1	<i>Het proces</i>	21
3.2.2	<i>Evaluatie van het proces</i>	23
3.3.	Inhoudelijke evaluatie SWOT- en nodenanalyse	24
4 /	Evaluatie van interventiestrategie	27
4.1.	Analysekader	27
4.2.	Aanpak & ondernomen stappen	27
4.3.	Relevantie, coherentie, effectiviteit: relaties tussen maatregelen / output en SDs / resultaten	29
4.3.1	<i>Relevantie en coherentie algemeen</i>	29
4.3.2	<i>Interne coherentie en effectiviteit per doelstelling</i>	31
4.4.	Externe coherentie	47
4.5.	Evaluatie resultaatsindicatoren en streefdoelen	49
5 /	Evaluatie van het beheer en de uitvoering	52
B.1 /	Herziene SWOT per strategische doelstelling	55
B.2 /	Overzicht outputindicatoren	67



1 / Achtergrond en kadering van de ex ante evaluatie

Dit eindrapport is het resultaat van een lang proces, reeds gestart in 2019, in het kader van de opmaak en ex ante evaluatie van het Vlaams Strategisch GLB-Plan 2023-2027 (verder in dit document afgekort als GLB-SP). Het is gebaseerd op een heel aantal relevante en diepgaande evaluatieve oefeningen die we doorheen de afgelopen periode hebben uitgevoerd, in lijn met de fasering van de opmaak van het SP.

Zoals bekend heeft dit proces de nodige vertraging opgelopen als gevolg van de onderhandelingen rond de Brexit en het meerjarig financieel kader. Naar aanleiding daarvan werd de start van de nieuwe financieringsperiode uitgesteld naar 2023 (initieel 2021), en een transitieperiode van 2 jaar ingebouwd waarin verder werd gewerkt binnen het bestaande programmakader, in Vlaanderen PDPOIII.

1.1. Achtergrond & context

Na enkele generaties Plattelandsontwikkelingsprogramma's (in Vlaanderen PDPO), gefinancierd vanuit het Elfpo¹ (pijler 2) losgekoppeld van de rechtstreekse betalingen via het ELGF² (pijler 1), is het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en de steunverlening hiervoor gemoderniseerd en grondig herzien.

De belangrijkste aanpassing is dat beide pijlers worden samengebracht, en op nationaal (of in dit geval Vlaams) niveau in een geïntegreerd plan worden uitgewerkt vanuit één coherente interventiestrategie (het GLB Strategisch Plan).

Deze modernisatie is erop gericht lidstaten in staat te stellen doelgerichter werk te maken van de overgang naar een volledig duurzame landbouwsector en de ontwikkeling van vitale plattelandsgebieden ondersteunen in lijn met hun eigen specifieke noden. Het Europese GLB stelt daarbij voorop dat het GLB sterker moet inspelen op maatschappelijke uitdagingen en actief moet bijdragen aan het tegengaan van de klimaatverandering (of behalen van de klimaatdoelstellingen), maar tegelijkertijd de landbouwers moet blijven steunen om de landbouw weerbaar, veerkrachtig en concurrerend te houden.

In deze lijn is een andere belangrijke herziening de aangescherpte 'conditionaliteit' voor de toekenning van rechtstreekse betalingen aan landbouwers. Om in aanmerking te komen voor de betalingen moeten begunstigden voldoen aan een aantal specifieke voorwaarden met betrekking tot duurzaam omgevingsbeheer / agrarische praktijken. Door deze voorwaarden nauwgezet te formuleren en controleren bij de toekenning van de steun, beoogt men inderdaad de inkomenszekerheid direct te verbinden aan minimaliseren van negatieve omgevingseffect, en zelfs bijdragen aan verduurzaming (zie hoofdstuk 2)

Het Europees kader bouwt zich op vanuit drie **algemene doelstellingen**:

1. Het bevorderen van een slimme, veerkrachtige en gediversifieerde landbouwsector om voedselzekerheid te garanderen;
2. Het intensiveren van milieuzorg en klimaatactie en bijdragen aan de verwezenlijking van de milieu- en klimaat gerelateerde doelstellingen van de Unie;
3. Het versterken van het sociaaleconomische weefsel van de plattelandsgebieden.

¹ Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling - verantwoordelijk voor plattelandsontwikkeling

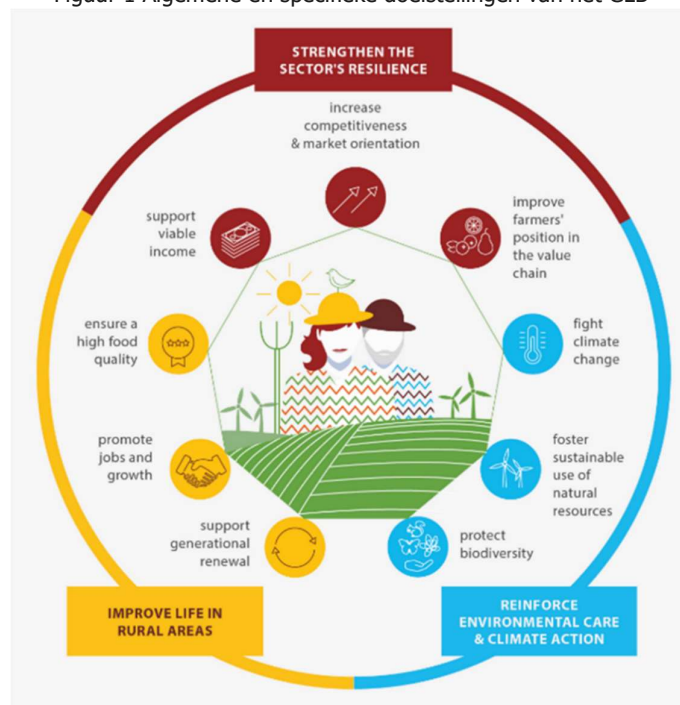
² Europees Landbouwgarantiefonds - verantwoordelijk voor de rechtstreekse betalingen voor landbouwers en de marktregulering

Deze algemene doelstellingen worden aangevuld met de **horizontale doelstelling** gericht op algemene modernisering van de sector (door kennisstimulering en -deling, innovatie en digitalisering in de landbouw en de plattelandsgebieden).

De algemene doelstellingen worden verder doorvertaald naar negen **specifieke doelstellingen** waarrond het GLB-SP opgebouwd moet worden, namelijk:

1. Het bieden van steun met het oog op een **leefbaar landbouwincome** en veerkracht in de hele Unie om de voedselzekerheid te vergroten;
2. Het vergroten van de marktgerichtheid en van **het concurrentievermogen**, onder meer door beter te focussen op onderzoek, technologie en digitalisering;
3. Het verbeteren van de positie van de landbouwers in **de waardeketen**;
4. Het bijdragen tot matiging van en aanpassing aan **klimaatverandering** en tot duurzame energie;
5. Het bevorderen van duurzame ontwikkeling en efficiënt **beheer van natuurlijke hulpbronnen** zoals water, bodem en lucht;
6. Bijdragen tot de **bescherming van de biodiversiteit**, versterken van ecosysteemdiensten en in stand houden van habitats en landschappen;
7. Het aantrekken van **jonge landbouwers** en vergemakkelijken van bedrijfsontwikkeling in plattelandsgebieden;
8. Het bevorderen van de werkgelegenheid, groei, sociale inclusie en lokale **ontwikkeling in plattelandsgebieden**, met inbegrip van bio-economie en duurzame bosbouw;
9. Het beter inspelen door de EU-landbouw op de maatschappelijke verwachtingen inzake **voedsel en gezondheid**, onder meer wat betreft veilig, voedzaam en duurzaam voedsel, voedselverspilling en dierenwelzijn.

Figuur 1 Algemene en specifieke doelstellingen van het GLB



Bron: Europese commissie – infographics

Door grote vertraging in onderhandeling over het Europees MFK, in de eerste plaats door de Brexit, maar de coronasituatie hielp ook niet mee, liep de uitwerking van dit kader grote vertraging op. Pas in loop van de 2020 lanceerde de EC haar nieuwe overkoepelde strategisch kader de Green Deal, met een concrete doorvertaling van het klimaatakkoord- en doelstellingen in verschillende strategische beleidskaders. Met betrekking tot voeding en landbouw vindt dit zijn vertaalslag voornamelijk in de Farm-to-Fork strategie. Beide strategieën zijn essentieel als kaders voor de finale invulling en te verwachten effecten van het GLB SP. De landenspecifieke aanbevelingen voor het GLB-SP werden door de EC dan ook pas daarna geformuleerd.

Hierdoor werd de start van het nieuwe GLB start twee jaar uitgesteld tot 2023, en werden 2021 en 2022 ingevuld als overgangsjaren op basis van het bestaande kader.

Nieuwe accenten in GLB-SP (niet limitatief)

1. *Pijler 1 en pijler 2 worden samengebracht onder één programma (en verordening), inclusief de sectorale steunprogramma's. Daarmee beoogt de Europese Commissie meer samenhang tussen de verschillende steunmaatregelen.*
2. *Meer vrijheid voor de lidstaten, bijvoorbeeld:*
 - *In het nieuwe uitvoeringsmodel verdwijnen de (meeste) subsidiabiliteitscriteria voor steun op EU-niveau;*
 - *Kaderdefinities: bepaalde definities mogen lidstaten, binnen enkele vereisten, zelf specificeren. Denk bijvoorbeeld aan 'landbouwactiviteit', 'jonge landbouwer', etc.*
 - *Herziening van de vergroening in de eerste pijler door verstrengde conditionaliteit en ecoregelingen op maat;*
 - *Verschuiving mogelijk tussen de pijlers 1 en 2 met 15% (of meer, als het over specifieke middelen gaat voor milieu en klimaat).*
3. *De steun is sterker gericht op kleine en middelgrote landbouwbedrijven. De rechtstreekse betalingen wordt immers verlaagd (vanaf €60.000) en afgetopt tot €100.000. Daarnaast wordt het herverdelende mechanisme hierin versterkt, met het oog op een grotere bijdrage aan interne convergentie.*
4. *Meer accent op klimaat en tegengaan van negatieve omgevingseffecten;*
5. *Van een Gemeenschappelijk Toezicht- en Evaluatiekader (GTEK) naar een allesomvattend Prestatie-, Monitoring- en Evaluatiekader (PMEK)*

1.2. Focus van de evaluatie

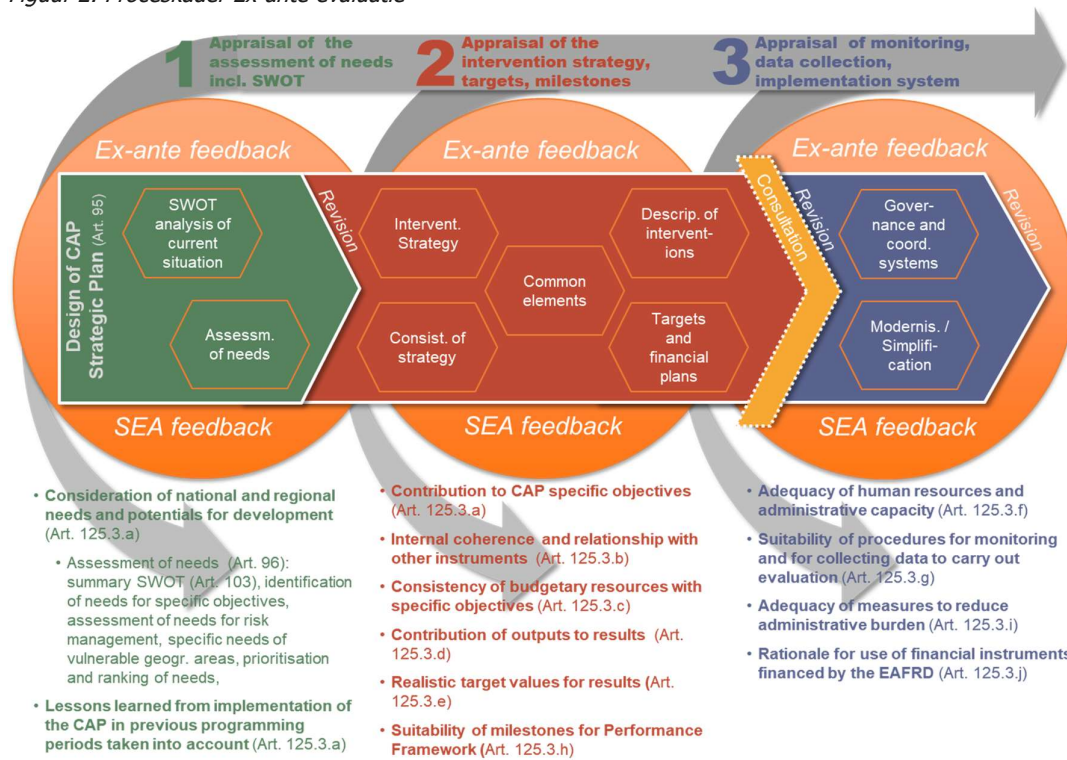
De ex-ante evaluatie is verplicht voor de goedkeuring van het GLB-SP door de EC. Ze liep parallel met de opmaak van het SP en is mede bedoeld om de kwaliteit van het ontwerp te verbeteren. Het plan van aanpak van de ex-ante evaluatie (incl. MER) is gebaseerd op de vereisten die hiervoor zijn vastgelegd in de EC-verordening (Regulation (EU) 2021/2115, Art. 139) en de methodologie die wordt voorgesteld door de European Evaluation Helpdesk. De helpdesk maakt een indeling in drie evaluatiedelen aan de hand van de negen hoofdstukken³ van het GLB-SP (zie

³ Regulation (EU) 2021/2115, Art. 139 <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115>

Figuur 2). Door de nauwe interactie tussen de opmaak en de evaluatie kon er wederzijds snel op elkaar ingespeelde en bijgestuurd worden. De evaluatie helpt zo mee aan een coherente interventiestrategie.

- ▶ De evaluatie startte met beoordeling van op de omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse als onderbouwing voor de rest van de interventiestrategie. We verzorgden reflecties en input met betrekking tot de structurering en onderlinge relaties (coherentie) tussen de SWOT en de nodenanalyse, en gebruik daarvan als onderbouwing voor de selectie en invulling van de interventies per SDs
- ▶ Vervolgens is ze ingegaan op de relevantie en consistentie van de gedefinieerde interventies ten opzichte van 9 SD, alsook de externe coherentie met Europese en Vlaamse beleidskaders en doelstellingen. Aan de hand van werksessies hebben we hier bijgedragen aan de logische en inzichtelijke verbindingen tussen noden, interventies en SDs.
- ▶ Daarnaast is de bijdrage van de maatregelen aan de voorziene resultaten en het realisme van de resultaat-indicatoren bekeken. Naast kwalitatieve evaluatieve reflecties zijn hier in het kader van de MER diepgaande analyse gedaan, alsook een aantal doorrekeningen van specifieke maatregelen
- ▶ Tenslotte hebben we gekeken naar de modaliteiten voor beheer en uitvoering.

Figuur 2: Proceskader Ex-ante evaluatie



Bron: European Evaluation Helpdesk

CONFORM DE VERWACHTINGEN VAN DE EUROPESE COMMISSIE

Doorheen de fasering die we voorstellen, behandelen we de aspecten die de Europese Commissie vooropstelt in de betreffende verordening:

- De bijdrage van het strategisch GLB-plan aan de specifieke doelstellingen van het GLB, waarbij rekening wordt gehouden met de nationale en regionale behoeften, met het ontwikkelingspotentieel en met de ervaring met de uitvoering van het GLB in eerdere programmeringsperioden;
- De interne samenhang van het voorgestelde strategisch GLB-plan en de relatie met andere relevante instrumenten;
- De verenigbaarheid van de toewijzing van begrotingsmiddelen met de specifieke doelstellingen waarop het strategisch GLB-plan zich richt
- Op welke wijze de verwachte outputs zullen bijdragen tot resultaten;
- Of de gekwantificeerde streefwaarden voor resultaten en mijlpalen passend en realistisch zijn, gezien de beoogde steun uit het ELGF en het Elfpo;
- De maatregelen die zijn gepland om de administratieve lasten voor begunstigden te verlichten;
- indien relevant, de redenen voor het gebruik van uit het Elfpo gefinancierde financieringsinstrumenten.⁴

Naast bovengenoemde aspecten, en parallel aan de ex ante evaluatie zelf, omvat dit proces ook een strategische milieubeoordeling (of Milieu-effectenrapportage MER). Daarbij werden de voorschriften gevolgd die in de Vlaamse en Europese regelgeving (Richtlijn 2001/42/EG) zijn vastgelegd, waarbij rekening wordt gehouden met de behoeften ten aanzien van de matiging van klimaatverandering.

⁴ Dit laatste aspect is niet van toepassing voor het Vlaams GLB SP, aangezien er geen gebruik wordt gemaakt van financieringsinstrumenten

1.3. Stappen & proces

De vertraging in de uitwerking van het Europees kader voor het GLB, had uiteraard ook haar weerslag op de voorbereiding van de het Vlaams Strategisch plan, en dus ook op het proces van de ex ante evaluatie. Het duurde lang voordat ontwerp definities van maatregels konden worden opgemaakt en gefinaliseerd, waardoor ook in de evaluatie tussenpauzes optraden, en het hele proces met horten en storen verliep.

Initieel was voorzien dat de evaluatie met start half 2019 voor de zomer van 2020 afgerond zou zijn, volgens de hierboven beschreven onderdelen. We zijn ook voortvarend van start gegaan, maar liepen vanaf de stap naar meer verdiepende analyse van de interventiestrategie vertraging op. De tabel hieronder geeft het volledige overzicht van het processtappen volgens de vooropgestelde aanpak. Hoofdstuk 2 en 3 bevat meer gedetailleerde informatie over de gevolgde aanpak voor de onderdelen van de evaluatie.

Tabel 1: Tijdslijn evaluatieproces

Evaluatiefase / stap	Timing	Meetings
Fase 1: Evaluatie van proces en inhoud omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse	Tweede helft 2019	Bespreking met stuurgroep 02/10/19
Fase 2: Eerste analyse en input voor interventielogica's - incl gericht gebruik en herstructurering nodenanalyse	Eerste helft 2020	Werksessies per doelstelling 05/05/20
Fase 2: Voorbereiding haalbaarheid, eerst stappen verdiepende analyse: doorrekeningen conditionaliteit en ERs Fase 4: Voorbereiding milieueffectenrapportage	Vanaf tweede helft 2020, doorlopend in 2021	Tussentijds overleggen: 16/06/20 31/08/20 15/09/20 14/12/20 08/01/21 29/04/21 05/08/21
Fase 4: milieueffectenrapportage	Opmaak Kennisgevingsnota maart - mei 2021	
	Kennisgevingsnota ter inzage augustus 2021	
	Richtlijnenvergadering 09/09/21	
Fase 2: ▶ Verdere analyse & beoordeling van de interventielogica's: relevantie consistentie, effectiviteit maatregels tov de SDs ▶ Analyse externe coherentie ▶ Analyse en beoordeling indicatoren en streefwaardes	Vanaf september 2021	12/10/21 19/10/21 09/11/21 19/11/21 Stuurgroep 03/12/21
Fase 4: milieueffectenrapportage	Eind 2021	Overleg 25/11/21
		Ontwerp MER 13/12/21
		Overleg adviesinstanties 17/12/21
Fase 3: Evalueert de maatregelen voor de uitvoering en het beheer	Vanaf december 2021	
Fase 4: milieueffectenrapportage	Openbaar onderzoek	14/01/2022 – 14/03/2022
Fase 5: Eindrapportage	Maart 2021	Overleg 24/02/2022 Stuurgroep 11/3/2022

1.4. Inhoud van het rapport

Het rapport start met een feitelijk overzicht en beschrijving van de opbouw en architectuur van het GLB Strategisch plan (hoofdstuk 2). Vervolgens volgt het in haar opbouw de onderdelen van de evaluatie:

- ▶ Hoofdstuk 3 bevat de evaluatie van het proces en de inhoud van de omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse
- ▶ Hoofdstuk 4 gaat nader in op de evaluatie van interventiestrategie, met aandacht voor
 - De relevantie, coherentie, effectiviteit door analyse van de relaties tussen maatregels / output en SDs / resultaten per doelstelling
 - De externe coherentie
 - De indicatoren en streefdoelen
- ▶ Hoofdstuk 5 behandelt tenslotte de evaluatie van het beheer en de uitvoeringmodaliteiten van het SP

De resultaten van de analyses in het kader van de MER zijn verwerkt in dit rapport, maar de volledige MER zelf vormt een apart rapport, los van het evaluatierapport.



2 / Opbouw en architectuur van het GLB Strategisch plan

Horizontale doelstelling en negen specifieke doelstellingen

Het toekomstig GLB is gericht op een horizontale en negen specifieke doelstellingen (zie Tabel 2). Voor elk van deze doelstellingen werd een SWOT-analyse opgemaakt. Daarnaast werden per doelstelling de belangrijkste geclusterde noden geïdentificeerd, alsook de landenspecifieke aanbevelingen van de Europese Commissie die gelinkt zijn aan deze noden. Verder werd in de interventiestrategie bepaald welke interventies (direct) bijdragen aan de verwezenlijking van de specifieke/ horizontale doelstelling, en welke interventies op een meer indirecte manier een bijdrage leveren. Tot slot werden ook per doelstelling de relevante resultaatsindicatoren met bijbehorende streefwaarden geselecteerd.

Tabel 2: Horizontale en specifieke doelstellingen

Horizontale doelstelling (XCO)	De sector moderniseren door kennis, innovatie en digitalisering in de landbouw en in plattelandsgebieden te stimuleren en te delen, en het benutten daarvan bevorderen
Specifieke doelstelling 1 (SO1)	Het bieden van steun met het oog op een leefbaar bedrijfsinkomen en veerkracht van de landbouwsector in de hele Unie, ten behoeve van een grotere voedselzekerheid voor de lange termijn, van een meer diverse landbouw, en van een economisch duurzame landbouwproductie in de Unie
Specifieke doelstelling 2 (SO2)	Vergroting van de marktgerichtheid en het concurrentievermogen van landbouwbedrijven voor zowel de korte als de lange termijn, onder meer door meer aandacht voor onderzoek, technologie en digitalisering
Specifieke doelstelling 3 (SO3)	Verbeteren van de positie van de landbouwers in de waardeketen
Specifieke doelstelling 4 (SO4)	Bijdragen tot matiging van en aanpassing aan klimaatverandering, onder meer door de uitstoot van broeikasgassen terug te dringen en meer koolstof vast te leggen, en duurzame energie te bevorderen
Specifieke doelstelling 5 (SO5)	Bevordering van de duurzame ontwikkeling en het efficiënte beheer van natuurlijke hulpbronnen zoals water, bodem en lucht, onder meer door de afhankelijkheid van chemische middelen te verkleine
Specifieke doelstelling 6 (SO6)	Bijdragen tot het tot staan brengen en ombuigen van biodiversiteitsverlies, tot versterking van ecosysteemdiensten en tot de instandhouding van habitats en landschappen
Specifieke doelstelling 7 (SO7)	Het aantrekken en vasthouden van jonge landbouwers en andere nieuwe landbouwers en bevordering van duurzame bedrijfsontwikkeling in plattelandsgebieden
Specifieke doelstelling 8 (SO8)	Bevordering van de werkgelegenheid, groei, gendergelijkheid, waaronder deelname van vrouwen in het boerenbedrijf, sociale inclusie en lokale ontwikkeling in plattelandsgebieden, ook in de circulaire bio-economie en de duurzame bosbouw

Specifieke doelstelling 9 (SO9)	Beter inspelen door de landbouw van de Unie op de maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid, onder meer wat betreft hoogkwalitatief, veilig en voedzaam voedsel dat op duurzame wijze is geproduceerd, en voorts vermindering van de voedselverspilling, verbetering van het dierenwelzijn, en bestrijding van antimicrobiële resistentie
--	---

Noden en krachtlijnen

In het voorbereidende proces voor de opmaak van het SP werden een omgevings- en nodenanalyse uitgevoerd en zeven zogenaamde krachtlijnen geformuleerd als basis voor een strategienota die aangeeft welke richting het Vlaams GLB Strategisch Plan wil uitgaan⁵. Dit omvatte de onderbouwende elementen voor de verdere invulling en uitwerking van het nieuwe GLB SP. De zeven krachtlijnen, met als rode draden innovatie, samenwerking en focus op de echte landbouwer, zijn de volgende:

- ▶ Innovatie en kennisdeling versnellen als hefboom voor competitiviteit en het anticiperen op maatschappelijke en ecologische uitdagingen;
- ▶ Ondernemerschap en vakmanschap stimuleren voor een dynamische, weerbaardere en duurzame land- en tuinbouwsector in samenhang met haar natuurlijke omgeving en de maatschappelijke context;
- ▶ Verduurzamen van het inkomen van de land- en tuinbouwer om zo een leefbaar inkomen te waarborgen en de bedrijfsontwikkeling in een snel veranderende omgeving te stimuleren;
- ▶ Aandeel aan instromers in de land- en tuinbouwsector verhogen;
- ▶ Een klimaatslimme duurzame land- en tuinbouw intensiveren;
- ▶ Aandacht en zorg voor natuurlijke hulpbronnen, biodiversiteit en landschappen;
- ▶ De open ruimte en het lokaal economische en maatschappelijk weefsel in de echte plattelandsgebieden versterken.

De uitgebreide nodenanalyse werd nadien verder geclusterd tot de 22 algemene noden die uiteindelijk werden opgenomen in het GLB Strategisch Plan, geprioriteerd naar vier verschillende klassen (hoogste prioriteit, zeer hoge prioriteit, hoge prioriteit en standaard prioriteit). Elk van deze noden is gerelateerd aan ofwel de horizontale doelstelling, ofwel aan één van de negen GLB specifieke doelstellingen (Tabel 3).

Tabel 3: Noden, prioriteit binnen het GLB en gerelateerde doelstelling

Nood		Prioriteit binnen het GLB	Gerelateerde doelstelling
N1	Opleiding en kennisstimulering	Zeer hoge prioriteit	Horizontale doelstelling
N2	Innovatie (inclusief digitalisering)	Hoogste prioriteit	
N3	Inkomenszekerheid	Hoogste prioriteit	Specifieke doelstelling 1
N4	Risicobeheer door o.a. diversificatie van economische activiteiten	Hoge prioriteit	
N5	Marktgericht ondernemerschap – lokaal en mondiaal	Zeer hoge prioriteit	Specifieke doelstelling 2
N6	Ketenpositie versterken door samenwerking	Hoge prioriteit	Specifieke doelstelling 3
N7	Koolstofopbouw en vermindering broeikasgassen	Hoogste prioriteit	Specifieke doelstelling 4
N8	Afhankelijkheid van externe hulpbronnen verminderen	Zeer hoge prioriteit	
N9	Adaptatie aan klimaatverandering	Hoogste prioriteit	
N10	Aanpassingen in functie van een integraal duurzaam landbouwbeheer (inclusief bio-landbouw)	Zeer hoge prioriteit	Specifieke doelstelling 5
N11	Zorg voor water	Hoogste prioriteit	

⁵ Departement Landbouw & Visserij (2019). Ontwerp Strategie Vlaams Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2021-2027. https://www.salv.be/sites/default/files/documenten/LV_20190410_LV_strategie%20GLB%202021-2027_eindversie_SALV.pdf

N12	Zorg voor bodem	Hoogste prioriteit	
N13	Zorg voor natuur/biodiversiteit	Zeer hoge prioriteit	Specifieke doelstelling 6
N14	Zorg voor landschap	Standaard prioriteit	
N15	Bevorderen van instroom en verjonging in de landbouwsector	Zeer hoge prioriteit	Specifieke doelstelling 7
N16	Behoud van open ruimte en landbouw	Standaard prioriteit	Specifieke doelstelling 8
N17	Leefbaarheid op het platteland	Hoge prioriteit	
N18	Diversificatie economische activiteiten en stimuleren van bio- en circulaire economie	Hoge prioriteit	
N19	Verbeteren imago van de landbouw (in lijn met maatschappelijke/ consumentenverwachtingen)	Standaard prioriteit	Specifieke doelstelling 9
N20	Verhogen dierenwelzijn in de landbouw	Hoge prioriteit	
N21	Verlagen antibioticagebruik	Standaard prioriteit	
N22	Minder voedselafval en beter gebruik van reststromen	Standaard prioriteit	

Interventies

De interventies worden opgedeeld in drie grote categorieën:

1. Interventies rechtstreekse betalingen;
2. Sectorale interventies;
3. Plattelandsontwikkelingsinterventies.

Binnen elk van deze categorieën worden de interventies verder opgedeeld (Tabel 4).

Elke interventie is gerelateerd aan één of meerdere specifieke doelstellingen en/of de horizontale doelstelling, en is gericht op één of meerdere noden. Daarnaast is elke interventie gelinkt aan een outputindicator en aan één of meerdere resultaatsindicatoren.

Tabel 4: Indeling van de interventies en budget

Indeling van de interventies		Totaal budget (€)	
Ontkoppelde rechtstreekse betalingen	1.1 Basisinkomenssteun voor duurzaamheid	564.626.185	
	1.2 Aanvullende herverdelende inkomenssteun voor duurzaamheid	104.560.429,49	
	1.3 Aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers	31.367.847,60	
	Regelingen voor klimaat, milieu en dierenwelzijn (ERs)	1.5 Behoud meerjarig grasland	66.690.000
		1.6 Ecologisch beheerd grasland	24.490.600
		1.7 Organisch koolstofgehalte bodem in bouwland	49.275.440
		1.8 Teelt van milieu-, biodiversiteitsvriendelijke en/of klimaatbestendige gewassen	11.390.930
		1.9 Voortzetting biologische landbouw	4.916.800
		1.10 Bufferstroken	26.106.270
		1.11 Mechanische onkruidbestrijding	8.308.620
		1.12 Teelttechnische erosiebestrijdende technieken	20.904.750
		1.13 Gewasrotatie	33.242.400
		1.14 Precisielandbouw 1.0	4.001.400
		1.15 Precisielandbouw 2.0	1.795.500
		1.16 Bodempaspoort voor duurzaam bodembeheer op bedrijfsniveau	2.461.448,50
1.17 Behoud van lokale rundveerassen	5.817.420		
Gekoppelde rechtstreekse betalingen	1.4 Gekoppelde inkomenssteun – gespecialiseerde vleesveehouderij	83.648.000	
Sector groenten en fruit	2.1 – 2.22 Operationele programma's groenten en fruit	340.000.000	
Bijenteeltsector	Nationaal bijenteelt-programma	2.23 Maatregelen voor herstel van het bijenbestand in de Unie	370.228,40
		2.24 Kwaliteitsanalyse van producten uit bijenteelt door laboratoria	155.488,75
		2.25 Technische bijstand voor bijenhoudersorganisaties	292.998,75
		2.26 Toegepast onderzoek	150.070
		2.27 Bestrijding van vijanden en ziekten in de bijenteelt	88.631,25
Milieu-, klimaat- en andere beheers-verbintenissen (AMKMs)	3.1 Tijdelijk grasland naar blijvend grasland	6.175.000	
	3.2 Teelt van milieu-, biodiversiteitsvriendelijke en/of klimaatbestendige gewassen	22.849.220,20	
	3.3 Aanpassingen in voedermanagement op bedrijfsniveau bij rundvee om emissies broeikasgassen te verminderen	6.500.004,32	

	3.4 Omschakeling biologische landbouw	7.134.500
	3.5 Meerjarige bloemenstrook in de fruitteelt	1.221.000
	3.6 Behoud van lokale schapen-, geiten- en varkensrassen	1.200.000
	3.7 Onderhoud boslandbouwsystemen	281.340
	3.8 Beheerovereenkomsten voor het bufferen van kwetsbare natuur of kwetsbare natuurlijke elementen of voor het creëren van ecologische verbindingen	24.042.840,06
	3.9 Beheerovereenkomsten voor het onderhoud van houtige kleine landschapselementen	4.462.556,90
	3.10 Beheerovereenkomsten ter bescherming van fauna en flora gebonden aan landbouwactiviteiten	43.259.587,43
	3.11 Reductie antibioticagebruik	5.200.000
Uitwisseling kennis en verspreiding van informatie	3.12 Demonstratieprojecten	5.663.526,08
	3.13 Vorming en advies op maat – vraaggestuurd	11.598.901
	3.14 Vorming en advies op maat – aanbodgestuurd	12.912.840
Samenwerking	3.15 Dierenwelzijnlabel	700.000
	3.16 Projectoproep samenwerking	15.000.000
	3.17 Projectoproep innovatie in kader van EIP	3.398.115,65
	3.18 LEADER – Opmaak Lokale Ontwikkelingsstrategie	350.000
	3.19 LEADER – Realisatie Lokale Ontwikkelingsstrategie	50.231.000
Investeringsen	3.20 VLIF Innovatieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven	17.631.033,41
	3.21 VLIF Innovatieve groene investeringen op landbouwbedrijven	17.631.033,41
	3.22 VLIF Productieve investeringen voor verdere verduurzaming op landbouwbedrijven	92.426.401,64
	3.23 VLIF Productieve groene investeringen op landbouwbedrijven	123.221.535,90
	3.24 VLIF Productieve investeringen voor dierenwelzijn op landbouwbedrijven	7.823.780,05
	3.25 VLIF Investeringsen voor duurzame verwerking en afzet van landbouwproducten	9.061.641,72
	3.26 VLIF Niet-productieve investeringen voor milieu- en klimaatdoelen	35.262.066,81
	3.27 Inrichtingsmaatregelen in Natura 2000 en in gebieden met hoge natuurwaarden	16.729.784,19
Vestiging van jonge landbouwers & opstarten van plattelandsbedrijven	3.28 VLIF Opstart en overname door jonge landbouwers	41.683.551,92
	3.29 VLIF Opstart van of omschakeling naar een toekomstgerichte duurzame ondernemingsstrategie op een landbouwbedrijf	9.038.987,62

Kernelementen interventiemodel

Naast de interventies zelf, ingebed in de krachtlijnen en gelinkt aan de noden, zijn er nog een aantal gemeenschappelijke structurerende elementen in het SP die de uitvoering en werking van veel van de interventies mee zullen bepalen, met name onder pijler I rechtstreekse betalingen. Een aantal van deze elementen worden voor de komende periode scherper gedefinieerd en toegepast om te komen tot een meer doelgerichte en gelijkmatiger verdeling van de inkomenssteun.

We overlopen hier enkele van deze bepalende elementen:

- ▶ Definitie 'subsidiabele hectare': de rechtstreekse betalingen worden toegekend per hectare areaal dat ter beschikking staat aan de landbouwer, en (overwegend) wordt gebruikt voor landbouwactiviteiten. Het SP hanteert hiervoor een vrij ruime definitie, waarbij ook landbouwareaal met gemengd gebruik (dus ook niet-landbouwactiviteiten) subsidiabel is. Ook tijdelijk niet-landbouwgebruik van het perceel (max 3 maanden per jaar) wijzigt de subsidiabiliteit niet. Het SP gaat uit van een minimumgrootte van 0.01 ha voor rechtstreekse betalingen, en 0.3 voor de ecoregelingen.
- ▶ "Actieve landbouwer": de doelgroep die in aanmerking komt voor inkomenssteun wordt scherper afgebakend op basis van een definitie van de 'actieve landbouwer'. Dit houdt met name in dat de landbouwer een zekere verdien capaciteit moet aantonen vanuit de landbouwactiviteiten. Landbouwers die niet afhankelijk zijn van landbouw voor hun inkomen of bv pensioen ontvangen worden hiermee uitgesloten.
- ▶ Ook wordt er via systematische interne convergentie op basis van een maximale 'unit amount' van €1.500 per betalingsrecht en geleidelijke verlaging van de betalingen tot minstens 85% van het gemiddelde (capping), gecombineerd met aanvullende herverdelende inkomenssteun voor duurzaamheid en kleine en jonge landbouwers voor gezorgd dat de steun terecht komt bij die subgroepen binnen de landbouwers die er het meest nood aan hebben.

Overzicht van de groene architectuur

Drie pijlers liggen aan de basis van de groene architectuur van het GLB Strategisch Plan:

- ▶ Het **systeem van versterkte conditionaliteit** koppelt het verkrijgen van financiële steun aan de naleving door begunstigen van bepaalde basisnormen op vlak van klimaat en milieu, volks-, dier- en plantgezondheid, en dierenwelzijn. De basisnormen omvatten beheerseisen (RBE) en normen voor een goede landbouw- en milieuconditie van grond (GLMC's).

Deze GLMC's zijn gerelateerd aan de thema's klimaatverandering, water, bodem en biodiversiteit en landschap (zie Tabel 5).

Tabel 5: Overzicht van de normen voor een goede landbouw- en milieuconditie van grond

Thema	Normen	Inhoudelijke invulling	
Klimaat- verandering	GLMC 1	Instandhouding van blijvend grasland op basis van een verhouding blijvend grasland ten opzichte van het landbouwareaal	Jaarlijkse monitoring evolutie Vlaamse ratio t.o.v. 2018. In geval van overschrijding van 3%-tolerantie: verbod op het omzetten van BG in de lopende campagne en verplichting herinzaaien van BG dat in de twee voorgaande campagnes werd omgezet zodat de ratiotaling t.o.v. de referentieratio opnieuw onder de 3% tolerantie wordt gebracht.
	GLMC 2	Bescherming van wetlandgebieden en veengebieden	Verbod op het omzetten en omploegen van als EKBG aangeduide wetlands en veengebieden binnen Natura 2000-gebieden.
	GLMC 3	Verbod op het verbranden van stoppels, behalve om fytosanitaire redenen	Stoppels mogen na het oogsten niet afgebrand worden, behalve om fytosanitaire redenen. Minstens één geldig analyseresultaat OC en pH per schijf van 5 ha areaal landbouwgrond exclusief grasland en permanente bedekking: als OC-gehalte te laag: advies aantoonbaar volgen dat bij het analyseresultaat is gevoegd; als pH te laag: bekalken.
Water	GLMC 4	Aanleg van bufferstroken langs waterlopen	Aanhouden van een 3 m gewasbeschermingsmiddelvrije strook en van een 5 m bemestingsvrije strook (10 m langs hellingen en in een gebied behorend tot het Vlaams ecologisch netwerk), waarvan de eerste meter teeltvrij moet zijn langs de bevaarbare waterlopen en onbevaarbare waterlopen van 1ste, 2de en 3de categorie.

Bodem	GLMC 5	Bodembewerkingsbeheer, ter vermindering van het risico van bodemdegradatie en -erosie, o.a. door rekening te houden met de hellingshoek	Verplichting om maatregelen te nemen op percelen met een zeer hoge en hoge erosiegevoeligheid; afhankelijk van het type teelt en de erosiegevoeligheid moeten maatregelen gekozen worden uit 4 maatregelenpakketten.
	GLMC 6	Minimale bodembedekking om in de meest kwetsbare perioden kale grond te voorkomen	<ul style="list-style-type: none"> • Verplichting om maatregelen te nemen op percelen met een zeer hoge en hoge erosiegevoeligheid; afhankelijk van het type teelt en de erosiegevoeligheid moeten maatregelen gekozen worden uit 4 maatregelenpakketten. • Aangescherpte regels voor vanggewassen onder het mestbeleid.
	GLMC 7	Gewasrotatie op bouwland, met uitzondering van gewassen die onder water worden geteeld	Op eenzelfde perceel mag een gewas geen twee jaar na elkaar als hoofdteelt geteeld worden, tenzij er een tussenteelt wordt ingezaaid die minstens acht weken op het perceel aanwezig moet zijn.
Biodiversiteit en landschap	GLMC 8a	Minimumaandeel landbouwareaal gewijd aan niet-productieve arealen of elementen	<p>a) Minimumaandeel van ten minste 4% van het bouwland op bedrijfsniveau dat bestemd is voor niet-productieve gebieden en elementen, met inbegrip van braakliggend land.</p> <p>b) als landbouwer zich verbindt ten minste 7% van zijn bouwland te bestemmen voor niet-productieve arealen en elementen, braakliggend land inbegrepen, wordt het aandeel voor deze GLMC-norm beperkt tot 3%.</p> <p>c) Minimumaandeel van ten minste 7% bouwland op bedrijfsniveau indien dit ook vanggewassen of stikstofbindende gewassen omvat die geteeld worden zonder gebruikmaking van gewasbeschermingsmiddelen, waarvan 3% braak ligt of niet-productieve elementen zijn.</p>
	GLMC 8b	Behoud van landschapselementen	Het verbod, de (omgevings)vergunningplicht en de voorwaarden voor het wijzigen van landschapselementen, binnen én buiten de zones aangeduid i.k.v. vogel- en habitatrichtlijn.
	GLMC 8c	Verbod op het snoeien van heggen en bomen in de vogelbroedperiode	Verboden heggen en bomen te snoeien tijdens het broeiseizoen (indicatief 15 maart tot 15 juni).
	GLMC 8d	Facultatief, maatregelen om invasieve plantensoorten te voorkomen	In kader van preventief beleid zullen maatregelen genomen worden om overwoekering door invasieve planten te voorkomen.
	GLMC 9	Verbod op het omzetten en ploegen van blijvend grasland dat is aangewezen als ecologisch kwetsbaar blijvend grasland in Natura 2000-gebieden	Verbod op het omzetten en omploegen van EKBG aangeduid zowel binnen als buiten Natura2000.

De RBE's zijn gerelateerd aan de thema's water, biodiversiteit en landschap, volksgezondheid en gezondheid van planten, gewasbeschermingsmiddelen en dierenwelzijn (zie tabel 6).

Tabel 6: Beheerseisen

Thema	Eisen	Inhoudelijke invulling	
Water	RBE 1	Richtlijn tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid	<ul style="list-style-type: none"> • Regels en de vergunningsprocedures voor het gebruik van water voor bevoeiingsdoeleinden • Verplichte vereisten ter beheersing van diffuse bronnen van vervuiling door fosfaten
	RBE 2	Richtlijn inzake de bescherming van water tegen verontreinigingen door nitraten uit agrarische bronnen	Op basis van huidige mestwetgeving: Voldoende mestopslagcapaciteit; Voorwaarden voor de opslag van dierlijke mest; Correcte mestbalans; Uitrijregeling voor meststoffen;

			Opslagvoorwaarden van meststoffen op landbouwbougrond; Verbod op mestspreading langs waterlopen of op drassig, ondergelopen, bevroren of besneeuwd land of op steile hellingen; Emissiearme aanwending van mest; Verbod op mestlozing; Inzaaien van vanggewassen
Biodiversiteit en landschap	RBE 3	Richtlijn inzake het behoud van de vogelstand	Verbod, vergunningsplicht en de voorwaarden voor het wijzigen van de vegetatie en landschapselementen binnen en buiten de speciale beschermingszone.
	RBE 4	Richtlijn inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna	
Volksgezondheid en gezondheid van planten	RBE 5	Verordening tot vaststelling van de algemene beginselen en voorschriften van de levensmiddelenwetgeving, tot oprichting van een Europese Autoriteit voor voedselveiligheid en tot vaststelling van procedures voor voedselveiligheidsaangelegenheden	<ul style="list-style-type: none"> • Regels i.v.m. traceerbaarheid • Verbod om levensmiddelen op de markt te brengen die ongeschikt zijn voor consumptie en niet-toegelaten diervoeders • Minimale hygiënevoorschriften
	RBE 6	Richtlijn betreffende het verbod op het gebruik, in de veehouderij, van bepaalde stoffen met hormonale werking en van bepaalde stoffen met thyreostatische werking, alsmede van β -agonisten	Verbod op het gebruik van hormonen
Gewasbeschermingsmiddelen	RBE 7	Verordening betreffende het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen	<ul style="list-style-type: none"> • Verbod op gebruik van niet-erkende gewasbeschermingsmiddelen • Gebruik volgens de beginselen van goede gewasbeschermingspraktijken en volgens de voorschriften opgenomen in het erkenningsdossier en aangegeven op het etiket
	RBE 8	Richtlijn tot vaststelling van een kader voor communautaire actie ter verwezenlijking van een duurzaam gebruik van pesticiden	Op basis van Vlaamse en federale wetgeving: <ul style="list-style-type: none"> • Keuringsbewijs voor spuittoestellen • Fytolicentie • Verbod op het gebruik van pesticiden in bepaalde gebieden (drinkwaterzones, VEN, erkende natuurrezervaten) • Regels rond hantering en opslag van gewasbeschermingsmiddelen en verwijdering van resten ervan
Dierenwelzijn	RBE 9	Richtlijn tot vaststelling van minimumnormen ter bescherming van kalveren	Respecteren van de dierenwelzijnseisen en -bepalingen voor het houden van kalveren
	RBE 10	Richtlijn tot vaststelling van minimumnormen ter bescherming van varkens	Respecteren van de dierenwelzijnseisen en -bepalingen voor het houden van varkens
	RBE 11	Richtlijn inzake de bescherming van voor landbouwdoeleinden gehouden dieren	Respecteren van de dierenwelzijnseisen en -bepalingen voor het houden van landbouwhuisdieren

- **Ecoregelingen (ER)** zijn een nieuwe type interventie binnen de inkomenssteun (pijler 1), waarbij op jaarlijkse basis gegeven wordt aan landbouwers die zich er vrijwillig toe verbinden om op subsidiabele hectaren landbouwpraktijken toe te passen die gunstig zijn voor klimaat en milieu en die verder gaan dan de verplichtingen in de versterkte conditionaliteit. Onderstaande tabel bevat de ecoregelingen die onderdeel uitmaken van het GLB Strategisch Plan, waarbij ook telkens de relevante basiselementen (GLMC, RBE en andere in nationale wetgeving vastgestelde dwingende eisen) worden beschreven:

Tabel 7: Ecoregelingen en relevante basiselementen

Ecoregeling	Relevante basiselementen	
Behoud meerjarig grasland	GLMC 1	Deze ecoregeling gaat verder dan de definitie van blijvend grasland door als bijkomende voorwaarde het niet vernieuwen op te leggen.
Ecologisch beheerd grasland	RBE 2	RBE 2 (gebruiksnorm van 170 kg N/ha uit dierlijke mest). Deze ecoregeling gaat verder dan de mestwetgeving en deze RBE 2 door het verbod op het gebruik van kunstmest en in het geval van de bijkomende vergoeding (actie 2) door de beperking van dierlijke bemesting tot uitsluitend directe begrazing aan max. 2 GVE/ha op jaarbasis.
Organisch koolstofgehalte bodem in bouwland	GLMC 3 (actie 1, 2 en 3)	(Handhaving van organisch bodemmateriaal). Afhankelijk van zijn totale areaal landbouwgrond exclusief grasland en permanente bedekking moet de landbouwer per begonnen schijf van vijf hectare minstens één geldig analyseresultaat kunnen voorleggen.
	RBE 2 (actie 2)	(Gebruiksnorm van 170 kg N/ha uit dierlijke mest). In de mestwetgeving is bepaald welke hoeveelheid nutriënten maximaal mogen toegediend worden onafhankelijk van kunstmest of dierlijke mest, maar met een maximale gebruiksnorm voor N afhankelijk van dierlijke mest (zoals opgenomen onder RBE2). De aangebrachte hoeveelheid mag niet hoger zijn dan voorwaarden in mestwetgeving. Deze interventie stimuleert het gebruik van stalmest door bijkomend een minimale hoeveelheid aan stalmest op te leggen met het oog op het verbeteren van het organische koolstofgehalte van de bodem.
Teelt van milieu-, biodiversiteitsvriendelijke en/of klimaatbestendige gewassen	GLMC 7	Gewasrotatie op bouwland, met uitzondering van gewassen die onder water worden geteeld: waarbij op eenzelfde perceel een gewas geen twee jaar na elkaar als hoofdteelt mag geteeld worden, tenzij er een tussenteelt wordt ingezaaid die minstens acht weken op het perceel aanwezig moet zijn. Met deze interventie wordt beoogt dat landbouwers gestimuleerd worden om specifieke teelten op te nemen in hun rotatie die een meerwaarde betekenen voor klimaat en het milieu in vergelijking met reguliere teelten die hij anders vanuit economisch oogpunt zou kiezen
Voortzetting biologische landbouw	Niet van toepassing	
Bufferstroken	RBE 2	In het kader van de nitraatrichtlijn zijn lidstaten verplicht om de voorwaarden voor het op of in de bodem brengen van een meststof in de nabijheid van waterlopen te bepalen. In de Vlaamse mestwetgeving is dit vertaald in een bemestingsverbod in de strook van 5 m langs waterlopen (bevaarbare en onbevaarbare van 1ste, 2de en 3de categorie) en 10 m bij steile helling en in VEN. Deze verplichting is in de conditionaliteit opgenomen als een beheerseis voortvloeiend uit de nitraatrichtlijn (RBE 2). De voorgestelde acties bouwen verder op deze verplichtingen en streven naar ruimere grasbufferstroken langs waterlopen om de bufferende werking te versterken.
	RBE 1	Het Waterwetboek zorgt voor de omzetting van de Kaderrichtlijn Water. In het kader van de algemene instrumenten van het integraal waterbeleid verbiedt dit decreet het gebruik van pesticiden en grondbewerkingen binnen één meter landinwaarts vanaf de bovenste rand van het talud van een waterloop. Concreet betekent dit dat een teeltvrije zone van één meter landinwaarts vanaf de bovenste rand van het talud moet gerespecteerd worden. Deze verplichte teeltvrije zone is in de conditionaliteit opgenomen als een beheerseis voortvloeiend uit de kaderrichtlijn water (RBE 1).
	GLMC 4	Bufferstroken langs waterlopen: op een strook van 3 m langs waterlopen mogen geen gewasbeschermingsmiddelen noch meststoffen gebruikt worden, voor zover andere regels geen bredere stroken opleggen (zoals dat namelijk in Vlaanderen het geval is op basis van de mestwetgeving)
Mechanische onkruidbestrijding	GLMC 4	Deze GLMC betreft het aanhouden van een 3 m gewasbeschermingsmiddelvrije strook en van een 5 m bemestingsvrije strook (10 m langs hellingen en in VEN-gebied), waarvan de eerste meter bovendien teeltvrij moet zijn, langs de bevaarbare waterlopen en onbevaarbare waterlopen van 1ste, 2de en 3de categorie. Deze actie gaat verder aangezien mechanische onkruidbestrijding een alternatief is voor

		chemische bestrijding met een onmiddellijk positief effect op de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater.
Teelttechnische erosiebestrijdende technieken	Niet van toepassing	
Gewasrotatie	GLMC 7	Gewasrotatie op bouwland, met uitzondering van gewassen die onder water worden geteeld: waarbij op eenzelfde perceel een gewas geen twee jaar na elkaar als hoofdteelt mag geteeld worden, tenzij er een tussenteelt wordt ingezaaid die minstens acht weken op het perceel aanwezig moet zijn. Deze interventie beoogt dat landbouwers een ruimere teeltrotatie toepassen door ook leguminosen op te nemen in het teeltplan die een meerwaarde betekenen voor het behoud van het bodempotentieel.
Precisielandbouw	RBE 1	Precisielandbouw beoogt een accuratere inzet van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen waardoor de risico's op verliezen naar de omgeving toe worden beperkt. In dat opzicht is het evident dat de geldende regels rond enerzijds het correct gebruik van meststoffen zoals opgenomen in de beheerseisen voortvloeiend uit RBE 1 en 2 en anderzijds het correct gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zoals opgenomen in de beheerseisen voortvloeiend uit RBE 7 en 8 worden nageleefd.
	RBE 2	
	RBE 7	
	RBE 8	
Bodempaspoort voor een duurzaam bodembeheer op bedrijfsniveau	GLMC 3	Het hebben van voldoende bodemanalyses (minstens één geldig (niet ouder dan vijf jaar) analyseresultaat OC en pH per schijf van 5 ha areaal landbouwgrond exclusief grasland en permanente bedekking: als OC-gehalte te laag: advies volgen; als pH te laag: bekalken). Deze ecoregeling draagt bij tot de digitalisering en uitbreiding van deze data
Behoud van lokale rundveerassen	Niet van toepassing	

- **Agromilieu- en klimaatverbintenissen (AMKM)** zijn al langer bestaande areaalgebonden interventies onder pijler 2. Hierbij wordt steun gegeven wordt voor meerjarige verbintenissen (anders dan de éénjarige ecoregelingen) die verder gaan dan de versterkte conditionaliteit en die tegemoetkomen aan specifieke milieu- en klimaatgerelateerde doelstellingen. Onderstaande tabel bevat de agromilieu- en klimaatverbintenissen die onderdeel uitmaken van het GLB Strategisch Plan, waarbij ook telkens de relevante basiselementen (GLMC, RBE en andere in nationale wetgeving vastgestelde dwingende eisen) worden beschreven:

Tabel 8: Agromilieu- en klimaatverbintenissen en relevante basiselementen

AMKM	Relevante basiselementen	
Tijdelijk grasland naar blijvend grasland	GLMC 1	Op het niveau van de individuele landbouwer mogen percelen 'blijvend grasland' wisselen, maar de ratio blijvend grasland/totaal landbouwareaal op niveau van de lidstaat mag niet met meer dan 3% dalen ten opzichte van het referentiejaar 2018. Deze interventie beoogt een stijging van het areaal blijvend grasland op niveau van de landbouwer.
Teelt van milieu-, biodiversiteitsvriendelijke en/of klimaatbestendige gewassen	GLMC 7	Gewasrotatie op bouwland, met uitzondering van gewassen die onder water worden geteeld: waarbij op eenzelfde perceel een gewas geen twee jaar na elkaar als hoofdteelt mag geteeld worden, tenzij er een tussenteelt wordt ingezaaid die minstens acht weken op het perceel aanwezig moet zijn. Met deze interventie wordt beoogd dat landbouwers gestimuleerd worden om specifieke teelten op te nemen in hun rotatie die een meerwaarde betekenen voor klimaat en het milieu in vergelijking met reguliere teelten die hij anders vanuit economisch oogpunt zou kiezen.
Aanpassingen in voedermanagement op bedrijfsniveau bij rundvee om emissies broeikasgassen te verminderen	Niet van toepassing	
Omschakeling biologische landbouw	Niet van toepassing	
Meerjarige bloemenstrook in de fruitteelt	Niet van toepassing	

Behoud van lokale schapen-, geiten- en varkensrassen	Niet van toepassing	
Onderhoud boslandbouwsystemen	Niet van toepassing	
Beheerovereenkomsten voor het bufferen van kwetsbare natuur of kwetsbare natuurlijke elementen of voor het creëren van ecologische verbindingen	GLMC 8b	Deze GLMC bepaalt dat landbouwers binnen én buiten de zones aangeduid i.k.v. vogel- en habitatrichtlijn het verbod, de (natuur)vergunningsplicht en de voorwaarden voor het wijzigen van landschapselementen moeten naleven. Dit basiselement is relevant voor acties 1 t.e.m. 5 die naast deze landschapselementen liggen.
	Het minimaal onderhoud van landbouwgrond respecteren	Dit verwijst naar artikel 70 lid 3 c van Verordening (EU) 2021/2115 dat bepaalt dat subsidiabele landbouwgrond in goede landbouwen milieuconditie moet worden gehouden. Landbouwers moeten een minimumactiviteit uitvoeren op deze percelen (bv. minstens éénmaal om de 2 jaar maaien) om verruiging en verbossing tegen te gaan. Dit basiselement heeft betrekking op acties waarbij het perceel bestaat uit gras(kruiden) (actie 1-5). De beheer voorwaarden gaan steeds verder dan het uitvoeren van het minimaal onderhoud van landbouwgrond.
Beheerovereenkomsten voor het onderhoud van houtige kleine landschapselementen	GLMC 8c	'Tijdens het broedseizoen geen werken uitvoeren om broedende vogels niet te verstoren' (actie 1) of 'de beheerwerken uitvoeren in de winterperiode' (acties 2 t.e.m. 6). GLMC 8c bepaalt dat het verboden is om heggen en houtachtige gewassen te snoeien tijdens de broedperiode voor vogels. De beheer voorwaarden gaan steeds verder dan deze baseline, maar de baseline bepaalt dat de beheerwerken steeds buiten deze periode moeten plaatsvinden.
	GLMC 8b	Behoudens het in de overeenkomst opgenomen beheer, geen enkele activiteit uitvoeren die het landschapselement of de bijhorende vegetatie beschadigt of vernietigt. GLMC 8b bepaalt dat landbouwers binnen én buiten de zones aangeduid i.k.v. vogel- en habitatrichtlijn het verbod, de (natuur)vergunningsplicht en de voorwaarden voor het wijzigen van landschapselementen moeten naleven.
Beheerovereenkomsten ter bescherming van fauna en flora gebonden aan landbouwactiviteiten	Het minimaal onderhoud van landbouwgrond respecteren	Dit verwijst naar artikel 70 lid 3 c) van Verordening (EU) 2021/2115 dat bepaalt dat subsidiabele landbouwgrond in goede landbouw- en milieuconditie moet worden gehouden. Landbouwers moeten een minimumactiviteit uitvoeren op deze percelen (bv. minstens éénmaal om de 2 jaar maaien) om verruiging en verbossing tegen te gaan. Dit basiselement heeft betrekking op acties waarbij het perceel bestaat uit gras(kruiden) (actie 2 en 6-13). De beheer voorwaarden gaan steeds verder dan het uitvoeren van het minimaal onderhoud van landbouwgrond.
	Geen handelingen verrichten met het opzet vogels of hun nesten te verstoren of te vernielen	Het betreft hier relevante nationale wetgeving die bepaalt dat het verboden is om beschermde diersoorten opzettelijk te doden, te vangen of betekenisvol te verstoren (art. 10 Soortenbesluit). Deze baseline is relevant voor alle acties gericht op fauna (actie 1 t.e.m. 8).
Reductie antibioticagebruik	Niet van toepassing	

3 / Evaluatie van omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse

Het eerste blok van de evaluatie wordt gevormd door de beoordeling van de omgevings- en SWOT-analyse van de Vlaamse landbouw en rurale ontwikkeling, onderliggend aan de nodenanalyse die gebruikt wordt voor de opmaak van de nieuwe GLB-strategie voor de periode 2021-2027. De nodenanalyse vormt in feite het eerste structurende element voor het uitbouwen van de interventielogica's voor de 9 Strategische Doelstellingen.

Dit hoofdstuk bevat een overzicht van de procesmatige en inhoudelijke evaluatie van zowel de omgevingsanalyse en SWOT als de nodenanalyse. We beschrijven kort de doorlopen stappen, en overlopen de belangrijkste bevindingen.

3.1. Kader en aanpak

Voor dit blok onderscheiden we twee belangrijke dimensies:

- ▶ **Procesanalyse:** hoe zijn de omgevings-, SWOT- en de nodenanalyse tot stand gekomen (in lijn met voorschriften verordening). Welke stakeholders werden betrokken, op welke manier, en hoe is hun input is meegenomen
- ▶ **Inhoudelijke evaluatie/beoordeling van de SWOT en nodenanalyse volgens een aantal criteria gebaseerd op de richtlijnen vanuit de helpdesk voor evaluatie van DG Agri**
 - **Volledigheid:** Worden de belangrijkste SWOT-elementen en noden met betrekking tot de algemene en specifieke doelstellingen behandeld?
 - **Structuur/duidelijkheid:** is de SWOT/nodenanalyse duidelijk gestructureerd, en komt de boodschap richting de interventiestrategie duidelijk naar voren?
 - **Specificiteit:** Is de SWOT en nodenanalyse duidelijk geformuleerd? Is het specifiek genoeg?
 - **Coherentie:** Worden de noden onderbouwd en ondersteund door de SWOT en de omgevingsanalyse? Is er een duidelijke logische link?

De SWOT en de nodenanalyse werden volgens hun eigen opbouw per SD in samenhang bekeken en geëvalueerd, waarbij telkens reflecties en bedenkingen werden geformuleerd voor verder uitwerking en verfijning. Samen met een aantal overkoepelende bevindingen, werden deze overlopen en besproken met het departement L&V als opdrachtgever.

Dit proces mondde uiteindelijk uit een herziene synthese SWOTs per doelstelling om te gebruiken als gerichte onderbouwing voor een overzichtelijke nodenanalyse. In een volgende stap hebben we daarbij gewerkt aan meer expliciete verbinding tussen de SWOT en de noden voor de betreffende doelstelling. Zo ontstaat een scherper beeld van hoe de noden voortkomen uit de SWOT-analyse. Ook kunnen we op basis hiervan identificeren welke noden beschreven in de nodenanalyse nog meer onderbouwing nodig hebben.

3.2. Bespreking en evaluatie van het proces

3.2.1 *Het proces*

Het proces van opmaak van omgevingsanalyse en SWOT richting nodenanalyse en strategienota met krachtlijnen startte reeds in vroegtijdig stadium en omvatte een uitgebreide stakeholderconsultaties in 2018 en 2019, onder coördinatie van Departement Landbouw en Visserij (Dept. LV). ;

De **SALV & Minaraad**: als relevante formele adviesorganen het toekomstig landbouwbeleid en Vlaamse GLB SP.

Figuur 3 geeft een overzicht van de verschillende stappen doorgelopen tijdens dit proces en de betrokken groepen. Hierbij maken we een onderscheid tussen:

- ▶ **Intern:** binnen de betrokken beheersdiensten, dit is voornamelijk het Dept. L&V, maar ook de Vlaamse landmaatschappij (VLM) en Agentschap Natuur en Bos (ANB);
- ▶ **Interne en externe experts**
- ▶ **Eerste lijn actoren:** boerenbond, ABS, jong-ABS, groene kring, BioForum, BBL, natuurlandpunt, FEVIA, VVP, ILVO, beleidsdomein Omgeving;
- ▶ **Brede publiek:** uitgebreide groep van interne en externe stakeholders;

- ▶ **De SALV & Minaraad:** als relevante formele adviesorganen het toekomstig landbouwbeleid en Vlaamse GLB SP.

Figuur 3: *overzicht opmaak SWOT- en nodenanalyse*

	Activiteit	Actoren
Nov 2017	Opmaak omgevingsanalyse	Intern: Dept L&V
Nov 2017	Opmaak interne SWOT	Intern: betaalorgaan, beheersdiensten L&V, VLM en ANB
Feb 2018	2 publieke bevestigingen SWOT	Brede publiek
Feb/maart 2018	Sectorale SWOTs	Interne en externe experts
Sept 2018	Opstellen nodenanalyse	Intern: dept L&V
Okt 2018	Klankbordgroep	Eerste lijn actoren
Voorj 2019	Opmaak krachtlijnen	Intern: dept L&V
	Klankbordgroep	Eerste lijn actoren
	Opmaak strategienota	Intern: dept L&V
	Formele consultatie en advisering	SALV & Minaraad

Bron: IDEA Consult

Doorheen dit proces werden de volgende zaken ontwikkeld en opgesteld als inhoudelijke onderbouwing voor de opmaak van het nieuwe GLB SP:

- ▶ **De omgevingsanalyse:** een feitelijk beschrijving van de huidige situatie van de Vlaamse landbouw en platteland op basis van omgevingsindicatoren, dat als leidraad kan dienen voor meer kwalitatieve SWOT en noden-analyse
- ▶ **SWOT-analyse:** in eerste instantie driedig door de direct betrokken overheidsdiensten
 - Voor de Vlaamse landbouw
 - Voor het milieu gelinkt aan landbouw
 - Voor het Vlaamse platteland

Deze drie SWOTs werden ter consultatie voorgelegd aan een waaier aan externe stakeholders (ca. 130 landbouwers, landbouw-, plattelands- en milieuorganisaties, onderzoeks- en praktijkcentra, regionale landschappen, Leader PG's, intercommunales,...) georganiseerd door het Vlaams Ruraal Netwerk. De uitkomsten werden in een eigenstandig rapport gepubliceerd op de website van het Vlaams Rurale Netwerk.

Vervolgens werd de algemene SWOT nog sectorspecifiek uitgebreid aan de hand van 5 workshops met praktijkactoren⁶ (Groenten & fruit, Sierteelt, Akkerbouw, Rund- en kalfsvlees en pluimvee & eieren).

Pas achteraf werd de SWOT geherstructureerd naar de negen Europese SDs.

- ▶ **De nodenanalyse:** Op basis van de omgevingsanalyse en SWOT stelde het Departement zelf de nodenanalyse op met beschrijving van 131 sectorspecifieke en algemene noden. Dit overzicht werd voorgelegd aan een klankbordgroep van eerste lijn stakeholders⁷. Via interne werksessies kwam het Departement uiteindelijk tot een gesynthetiseerde en geprioriteerde nodenanalyse.

⁶ Landbouw- (Boerenbond, ABS, VAC, Bioforum), sector- (ABV, AVBS, BELBEX, BFA, Belgabroed, Belgapomme, BTV, BFO, BVK, CBB, Febev, Fenavian, Freshtrade, Irbab, Landsbond, NVP, NBF, Navex, Synagra, VBT, Vegebe, VIP, Vlaamse Tuinbouwunie, VV), producenten- en branche-organisaties, onderzoeks- en adviesinstellingen (zoals ILVO, proefcentra, Inagro), veilingen, Rikolto, VLAM,...

⁷ Boerenbond, ABS, jong-ABS, groene kring, BioForum, BBL, Natuurpunt, FEVIA, VVP, ILVO, beleidsdomein Omgeving

- ▶ **Krachtlijnen en strategienota:** Op basis van alle informatie in de SWOT en nodenanalyse stelde het Dpt. L&V al in het voorjaar van 2019 een eerste strategienota voor het nieuwe GLB-plan op. Deze nota formuleert zeven krachtlijnen voor het Strategisch Plan, met de thema's innovatie, samenwerking en focus op de echte landbouwer als rode draad (zie hoofdstuk 2).

Ook de krachtlijnen werden als kernelement voor de strategienota besproken met de klankbordgroep. De strategienota zelf kreeg nadien uitgebreid formeel advies van de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij (SALV) en de Milieu-en Natuurraad van Vlaanderen (Minaraad).

3.2.2 Evaluatie van het proces

We stellen de volgende zaken vast met betrekking tot het proces:

- ▶ Het proces van SWOT- en nodenanalyse is zeer uitgebreid opgezet met zowel grootschalige publieke bevraging als gerichte consultatie van verschillende stakeholders. Meer dan voorheen werden zowel beleidsmatige als sectorale actoren proactief betrokken om input te leveren in de voorbereiding van de nieuwe programmastrategie. In de klankbordgroep was daarbij plaats voor zowel verschillende type landbouworganisaties als natuur- en klimaatactoren. Dit aspect van het proces werd door de stakeholders ook duidelijk gewaardeerd, ook benadrukt in de adviezen van zowel de SALV als de Minaraad.

Wel moet hierbij opgemerkt worden dat in de beleidsmatige input in het proces in deze fase beperkt bleef tot de betrokken beheersdiensten – dus het Departement L&V zelf en haar partner agentschappen VLM en ANB in het beleidsdomein Omgeving. Het Departement Omgeving en enkele milieu- en klimaatgerelateerde agentschappen (Vlaamse Milieumaatschappij VMM, Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij OVAM, ...) werden pas later actief betrokken. Deze agentschappen beheren enkele voor het GLB zeer relevante beleidskaders (water- en bodembescherming, afvalstoffenbeheer,...), die al in vroegtijdiger stadium als structurerende kaderelementen in de strategie opmaak hadden kunnen worden meegenomen. Pas na het nieuwe aangescherpte klimaatakkoord en goedkeuring van de Green Deal kregen deze kaders een dwingend en meer centrale plaats in de strategie.

Ook merken we op dat mogelijk relevante actoren uit het Brussel Hoofdstedelijk Gewest in deze fase niet betrokken zijn geweest, terwijl het GLB SP formeel betrekking op zowel het Vlaams als Brussels Gewest (ookal in het BHG is het aantal landbouwbedrijven dat voor GLB-steun in aanmerking komt zeer beperkt). Het BHG heeft zitting in de maandelijkse Permanente Werkgroep van het Intergewestelijk ministerieel Overleg (PW-IMO), en had via deze weg proactief initiatief kunnen nemen om meer betrokken te worden, maar is niet gebeurd.

- ▶ Met name de consultatie van sectororganisaties heeft zeer specifieke informatie gegenereerd over de sterktes, zwaktes en noden van de verschillende landbouwsectoren, soms substantieel uiteenlopend. Hierbij stelde zich duidelijk de uitdaging om alle vergaarde informatie vanuit verschillende bronnen op gestroomlijnde, coherente en doelgerichte wijze in de nodenanalyse, en verder gestructureerd te verwerken in de uiteindelijke strategienota.

In het vervolgproces bleek de confrontatie met de klankbordgroep en advisering vanuit de SALV en Minaraad op sommige punten complex. De krachtlijnen en strategienota vormden een eerste poging om de sectorale landbouwnoden te verenigen met de maatschappelijke, met name klimaatgerelateerde noden. Met name de leden uit het natuur- en milieudomein in de Minaraad signaleren echter dat de SWOT- en nodenanalyse van de Vlaamse landbouw op vlak van klimaat niet alle nodige elementen bevat om tot een goed onderbouwde benadering op het vlak van klimaat te komen in de strategienota. In haar advies komt dan ook naar voren dat de Minaraad weliswaar input heeft kunnen geven op de nodenanalyse, maar dat deze niet voldoende zichtbaar terugkomt in de strategienota.

Het advies duidt erop dat de precieze onderbouwing en status van de strategienota voor deze stakeholders niet op alle punten duidelijk was, als sluitstuk van de nodenanalyse of als eerste versie van de interventiestrategie.

- ▶ Zeker achteraf lijkt het analyseproces wat te vroeg te zijn opgezet, terwijl belangrijke onderdelen van het Europees programma- en doelstellingenkader nog niet gespecificeerd waren. Zo waren de 9 Specifieke Doelstellingen pas bekend na opmaak van de SWOT, en komen ze ook nog niet terug in de strategienota. Pas achteraf werd de SWOT geherstructureerd volgens de 9 SDs, en moest de koppeling tussen de Vlaams krachtlijnen / strategienota en de SD uitgedacht worden.

Tussen 2018 en (inmiddels) 2022 is de socio-economische alsook de beleidsmatige context bovendien sterk veranderd, waardoor ook de noden en verwachtingen zowel aan landbouw- als beleidskant ook zijn geëvolueerd. Ook zonder de onvoorziene vertraging blijft de vaststelling staan dat een latere start van de omgevings- en nodenanalyse had bijgedragen aan haar focus en doelgerichtheid.

Met name de aangescherpte klimaatdoelstellingen, uitgewerkt in specifieke Europese kaders, hebben grote impact op de landbouw, en daarmee de inhoud van het SP. Dit werkt immers ook door in de beleidskaders en -doelstellingen op Vlaams niveau, leidend tot ook andere, soms scherpere, verwachtingen met betrekking tot de bijdrage van het GLB op vlak van klimaatdoelstellingen (emissies, biodiversiteit, water-, lucht- en bodemkwaliteit).

De opmaak van de SWOT- en nodenanalyse is bij gevolg eigenlijk te lang '*work in progress*' gebleven. Doorheen het proces werden elementen toegevoegd of werd de beschikbare informatie verdiept of geherstructureerd, op basis van nieuwe inzichten en veranderende omstandigheden.

- ▶ De uiteindelijke SWOT-analyse was zeer uitgebreid met een verzameling van verschillende types soms zeer specifieke kwantitatieve en kwalitatieve informatie, maar nog weinig strategisch gestructureerd voor uitwerking in het SP. Veel van de vergaarde informatie vanuit met name de geconsulteerde sectoren werd gebruikt als rechtstreekse input voor de SWOT-analyse. Het ontbrak hierbij aan een analytische synthesestap om de SWOT gericht te kunnen vertalen naar strategische nodenanalyse. De strategienota werd vervolgens mede onderbouwd op basis van nieuwe en meer recente data ten opzichte van de omgevings- en SWOT-analyse. Dit ging ten koste van de structuur en het overzicht over het geheel, waardoor er niet altijd een eenduidige conclusie of boodschap uit de analyses naar voren komt.

Daarom is in het evaluatieproces substantiële aandacht besteed aan de systematische synthese van de belangrijkste bevindingen uit de SWOT-analyse, om deze gericht te gebruiken voor de nodenanalyse en daarmee onderbouwing van het SP (meer info hieronder, en bijlage B1)

3.3. Inhoudelijke evaluatie SWOT- en nodenanalyse

Volledigheid en specificiteit

In de eerste evaluatiefase in de tweede helft van 2019, was de **SWOT** zeer uitgebreid en gedetailleerd, gebaseerd op een waaier aan verschillende kwantitatieve en kwalitatieve bronnen, zoals hierboven beschreven. Met name vanuit de sectorale insteek bevatten de analyse op een aantal punten zeer specifieke informatie, maar nog te weinig een synthetisch beeld van de belangrijkste S, W, O & Ts van de Vlaamse landbouw als aanknopingspunten voor de nodenanalyse.

Doordat de SWOT niet werd opgebouwd volgens de Europese SD, kwamen er in de herstructurering een aantal onduidelijkheden en tegenstrijdigheden naar boven, evenals enkele lacunes, met name rond SD 8 rond 'jonge landbouwers en bedrijfsontwikkeling', of rond het thema welzijn van de landbouwer en psychosociale problematieken. Rond dit laatste thema hebben we in het kader van de evaluatie een bijkomend gesprek georganiseerd met de vzw Boeren op een Kruispunt, een organisatie die landbouwers in de praktijk tracht te helpen en begeleiden in deze problematiek. De resultaten van dit gesprek zijn als input meegenomen in de nodenanalyse.

De **nodenanalyse** werd eigenlijk als aparte, ook zeer uitgebreide, oefening uitgevoerd, sterker gestructureerd volgens de 9 Europese SDs. Ook werd er aan deze analyse een vervolg gegeven via een prioriteringsoefening, waardoor er een goed beeld van de belangrijke noden en behoeften ontstond, met een zeker strategische focus.

Aan de andere kant werd er geen expliciete link gemaakt tussen de SWOT en nodenanalyse, waardoor in een aantal gevallen onduidelijk bleef waar de noden precies vandaan kwamen. Daardoor waren zeker de uitkomsten van de prioriteringsoefening alsook de vertaling naar de strategienota soms moeilijk te doorgronden, en op een aantal punten maar beperkt vanuit de SWOT onderbouwd (wel door andere informatie).

In de stap van analyse naar strategienota blijkt ook de zeer sterke focus op de landbouwsector en haar noden zelf, met weliswaar substantiële aandacht voor duurzaamheid als voorwaarde om de sector leefbaar en veerkrachtig te houden (met name bodem, water en agrobiodiversiteit). Zoals ook de Minaraad in haar advisering opmerkt, is er minder specifieke aandacht en reflectie voor de rol die de landbouw vanuit haar sterktes en opportuniteiten kan spelen in de klimaatmitigatie en -adaptatie, verbetering van de water en luchtkwaliteit en natuurlijke biodiversiteit. We zien dat dit ook z'n doorwerking krijgt in de verdere opmaak van de interventiestrategie.

Coherentie en duidelijkheid

Belangrijkste werkpunt in dit deel van de evaluatie was het verduidelijken en expliciteren van de link tussen de omgevingsanalyse, SWOT en nodenanalyse, als basis voor verdere uitwerking van de strategienota en het uiteindelijke SP.

Dit gaf aanleiding tot een bijkomende oefening in het kader van de evaluatie om zowel de SWOT als de nodenanalyse in samenhang te synthetiseren en concretiseren. We hebben per doelstelling een herziene SWOT opgemaakt met focus op de elementen die van belang zijn voor de noden / uitdagingen voor de betreffende doelstelling, en deze consequent verbonden met de nodenanalyse (zie bijlage B1). Dit verduidelijkt de onderbouwing van de noden, en vergroot de bruikbaarheid richting de programmastrategie.

Gebruik SWOT en nodenanalyse in strategieontwikkeling

De nodenanalyse dient als vertrekpunt en essentieel basisblok voor de ontwikkeling van het strategisch plan en de concrete invulling van de SDs met verschillende type maatregelen.

In eerste instantie gebeurde dit aan een zeer uitgebreide verzameling geïdentificeerde noden (15 algemene geldig voor vrijwel alle SDs, en 100 soms zeer specifieke noden per doelstelling). We stelden echter vast dat de nodenanalyse hiermee haar doel voorbijschoot. De veelheid aan specifieke noden en koppelingen met verschillende maatregelen ging in veel gevallen ten koste van de inzichtelijkheid en stroomlijning van de interventielogica en strategie. De door het partnerschap opgemaakt visualisaties van koppelingen maakten dat nog eens duidelijk extra duidelijk.

Op basis van deze vaststellingen achtten we het nodig de noden verder te groeperen, en in aantal gevallen wat anders te formuleren. Hierdoor ontstaat een meer eenduidig beeld van de resultaatsgebieden en duidelijke beoogde resultaten die men via de interventies voor elk SD tracht te bereiken, en kunnen hieraan specifieke maatregelen gekoppeld worden. De resultaten van deze hergroepering en -formulering werden als resultaat van eerste screening en visualisering van de interventielogica's opgeleverd aan de administratie (zie *Tabel 9*). Deze her-clustering is door de beheersautoriteit binnen het Dpt L&V verder uitgewerkt en aangescherpt in de opmaak van het nieuwe SP tot de definitieve versie van nodenanalyse die in het plan is opgenomen.

Tabel 9: gegroepede noden / gewenste resultaten

SD	Gegroepede noden / resultaatsdomeinen
Algemeen	Opleiding en kennisstimulering
	Digitalisering en innovatie
A leefbaar landbouwincome en veerkracht om de voedselzekerheid te vergroten	Inkomenszekerheid
	Risicobeheer door o.a. diversificatie economische activiteiten
B Vergroten van de marktgerichtheid en van het concurrentievermogen	Marktgericht ondernemerschap – lokaal en mondiaal
C Verbeteren van de positie van de landbouwers in de waardeketen	Ketenpositie versterken door samenwerking
D Matiging van en aanpassing aan klimaatverandering en tot duurzame energie	Vermindering klimaatimpact/ broeikasgassen (mitigatie)
	Afhankelijkheid van externe hulpbronnen verminderen
	Adaptatie aan klimaatverandering
E Duurzame ontwikkeling en efficiënt beheer van natuurlijke hulpbronnen zoals water, bodem en lucht	Aanpassingen in functie van duurzamere landbouw
	Vermindering impact op water
	Vermindering impact op bodem
F bescherming van biodiversiteit, versterken van ecosysteemdiensten en in stand houden van habitats en landschappen	Vermindering impact op natuur / biodiversiteit
	Vermindering impact op landschap
G Aantrekken van jonge landbouwers en vergemakkelijken van bedrijfsontwikkeling in plattelandgebieden	Bevorderen van instroom en verjonging in de landbouwsector
H Werkgelegenheid, groei, sociale inclusie en lokale ontwikkeling in plattelandgebieden, incl bio-economie en duurzame bosbouw	Ruimtelijke druk op platteland verkleinen - behoud van (groene) open ruimte (oa voor landbouw)
	Ontwikkeling voorzieningen in dorpskernen, bv (duurzame) mobiliteit,...
	Diversificatie economische activiteiten (toerisme,...)
	Stimuleren van ontwikkeling van bio- + circulaire economie
I inspelen op maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid, onder meer wat betreft veilig, voedszaam en duurzaam voedsel, voedselverspilling en dierenwelzijn	Verbeteren imago van de landbouw (in lijn met maatschappelijke / consumentenverwachtingen)
	Verhogen dierenwelzijn in de landbouw
	Verlagen antibioticagebruik
	Verlagen volume voedselafval / landbouw reststromen
	Verhogen hergebruik landbouw reststromen

Conclusie

De uiteindelijke SWOT- en nodenanalyse in het SP zijn inderdaad opgemaakt en gestructureerd volgens de 9 SDs, en voldoet op dat vlak als onderbouwing van de noden die de fundering van de interventiestrategie vormen. De nodenanalyse, krachtlijnen en strategienota trachten de 3 GLB-pijlers (economisch, ecologisch en sociaal) in balans te brengen, gericht op parallel haalbare transformatie binnen elk van hen met de juiste focus richting verdere verduurzaming die betaalbaar is voor producent en consument.

De bedenking in het advies van de Mineraad blijft staan dat er geen systematische beoordeling naar voren komt over de mogelijke bijdrage van de landbouw aan het aangaan van de diverse klimaat-, milieu- en natuurproblematieken. Dit terwijl deze benadering van economische ontwikkeling ten dienste van sociale en ecologische doelstellingen in de Europese Green Deal meer nadruk heeft gekregen.

Daarbij tekenen we wel aan dat het GLB SP niet het enige element is in het landbouwbeleid, en de rol van de landbouw in de klimaattransitie maar voor een deel bepaalt. Het GLB is in de eerste plaats een ondersteuningskader en -programma voor landbouw en platteland, en andere agrarische beleids- en regelgevingskaders (Mestactieplan MAP, Programmatorische Aanpak Stikstof PAS) zullen hier meer direct impact op hebben.



4 / Evaluatie van interventiestrategie

Dit hoofdstuk bevat ten eerste de beoordeling van de interventielogica's op zichzelf met focus op de relevantie en interne coherentie binnen en tussen de maatregels. Daarnaast hebben we de externe coherentie met andere Europese en Vlaamse beleidskaders en doelstellingen uitgebreid bekeken. Tenslotte geven we een beoordeling van de invulling van de verplichte resultaatsindicatoren, en de manier waarop de streefwaarde gedefinieerd zijn.

4.1. Analyse kader

De Commissie formuleert in haar richtlijnen een aantal onderwerpen en vragen voor het analyseren en beoordelen van de interventielogica's. In algemene zijn gaan we hierbij na in hoeverre de geselecteerde maatregels/acties daadwerkelijk bijdragen aan de geformuleerde doelstelling en resultaatsindicatoren, in lijn met de specifieke Vlaamse noden. Dit spitst zich toe op de volgende aspecten:

Relevantie geeft aan in hoeverre de interventiestrategie ingaat op de noden die zijn geïdentificeerd in de analyse van de huidige situatie.

De **interne coherentie** van de interventiestrategie van het strategisch GLB-plan geeft aan in hoeverre er consistentie is tussen de vastgestelde behoeften, de specifieke doelstellingen, de interventies en de toegewezen financiële middelen. Het heeft ook betrekking op de complementariteit en synergie tussen de interventies bij het bereiken van de specifieke en algemene doelstellingen.

De **externe coherentie** van het strategisch GLB-plan heeft betrekking op de relatie van de strategie met andere relevante instrumenten (bijv. ESI-fondsen, EU-, nationaal en regionaal beleid en wetgeving, financiële instrumenten en internationale verdragen ondertekend door de EU).

Effectiviteit betreft de specifieke relaties tussen (budgettaire) inputs en verwachte output, en de beoogde resultaten en impact

De **ex-ante-evaluatie** gaat na of de interventies die zijn ontworpen en gegroepeerd rond specifieke doelstellingen in staat zijn om in de geïdentificeerde noden te voorzien en de GLB-doelstellingen te bereiken. Ook onderzoekt de evaluatie in hoeverre interventies synergetisch werken en of negatieve bijwerkingen worden geminimaliseerd.

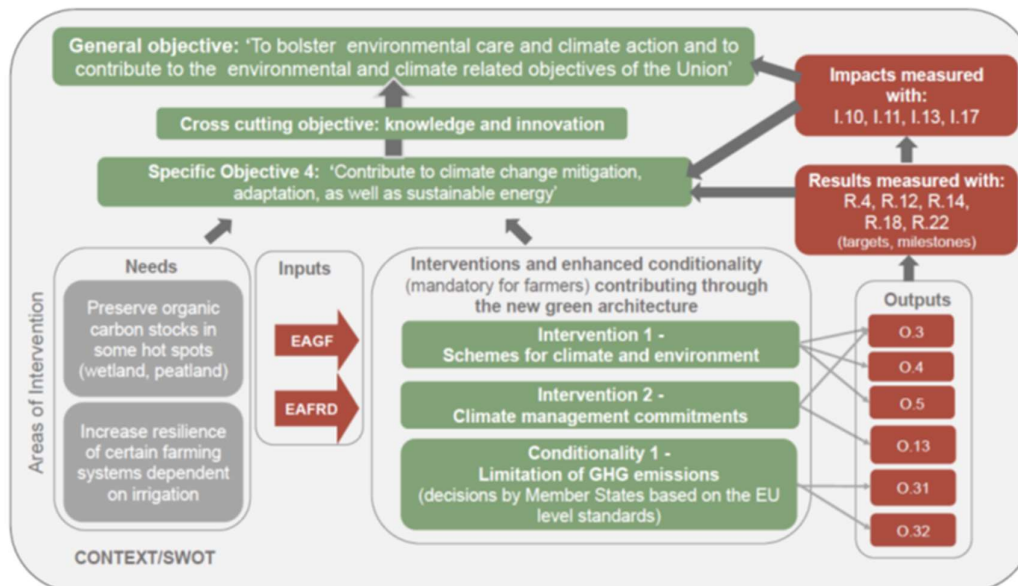
Daarnaast beoordeelt de ex-ante evaluatie de verwachte effectketen, met name ook gericht op inschatting van de streefwaarden van de resultaatindicatoren realistisch zijn vastgesteld.

4.2. Aanpak & ondernomen stappen

Aftoetsen van de interventielogica's – relevantie en coherentie

In lijn met de door de Commissie benoemde werkstappen voor de ex ante evaluatie, hebben we de interventielogica's per SD schematisch gevisualiseerd om de relaties tussen noden, maatregelen en doelstellingen, alsook resultaatsindicatoren scherp in beeld te krijgen. Op basis hiervan verkrijgen we nader inzicht in de mate waarin deze maatregelen daadwerkelijk gericht bijdragen aan de SD in functie van elk van de noden. Hieronder een voorbeeld van een dergelijke visualisering zoals voorgesteld door de Commissie.

Figure 2. CAP Strategic Plan intervention strategy for Specific Objective 4 (example)



Bron: richtlijnen ex ante evaluatie CAP SP post 2020, Rural Evaluation Helpdesk, 2019

- ▶ In eerste instantie hebben de interventielogica opgemaakt op basis van initiële ontwerpversies van de maatregelfiches. We hebben deze logica's samen in een interne werksessie besproken om goed inzicht te krijgen de relevantie en de samenhang tussen de verschillende doelstellingen en maatregelen.
- ▶ De uitkomsten hiervan hebben we ter bespreking gebracht op een werksessie met de beheersautoriteit aangevuld met de relevante beleidsexperts, waar we het geheel aan interventielogica's in samenhang overlopen en afgetoetst hebben (5 mei 2020). Op basis hiervan hebben wij als evaluator een nieuw voorstel van interventielogica's uitgewerkt met gegroepede en geherformuleerde noden om tot beter beeld van de gewenste resultaten van de interventies te komen.
- ▶ Dit voorstel is in het kader van de verdere opmaak en structurering van het SP en invulling van de maatregelfiches verder opgenomen en ontwikkeld door de administratie. Op basis van finale ontwerpversies van de fiches hebben we de visualisering van de interventielogica's ook gefinaliseerd, en komen we tot een finaal evaluatief beeld van de relevantie, coherentie en doelgerichtheid.
- ▶ De interventielogica's bevatten naast de relatie tussen noden, maatregelen en SD, ook de linken naar de gerelateerde output- en resultaatsindicatoren. Dit stelde ons in staat specifiek te kijken naar de verhouding tussen de inputs, verwachte output en resultaatsindicatoren (streefwaardes). In de interventielogica's zelf worden telkens de indicatorcodes vermeld. Een overzicht van de inhoudelijke titels van de outputindicatoren vindt u in Bijlage 2; een overzicht van de resultaatsindicatoren en hun streefwaardes in een apart bijgevoegde excel 'Bijlage_overzicht RIs en streefwaardes.xls'
- ▶ De initiële specifieke bedenkingen hierbij met betrekking tot coherentie en doelgerichtheid zijn tussentijds nog eens uitgewisseld met de administratie, op basis waarvan meer verfijnde bevindingen zijn gekomen. Ook hebben we de initiële algemene bedenkingen op vlak van coherentie en doelgerichtheid besproken met de stuurgroep. De bespreking is ook meegenomen in dit ontwerp finale rapport.

Evaluatie externe coherentie aan de hand van een coherentietabel

Voor beoordeling van de externe coherentie hebben we een uitgebreide coherentietabel opgemaakt, waarin we verschillende maatregelen afzetten tegen een brede waaier aan relevante Vlaamse en Europese beleidskaders en -doelstellingen. Het betreft hier in belangrijke mate de uitwerking van klimaatdoelstellingen zoals geformuleerd in de EU Green Deal, de hieraan gerelateerde Farm-to-Fork-strategie en Biodiversiteitsstrategie, Bosstrategie en klimaatadaptatiestrategie Fit For 55. Ook de Kaderrichtlijn Water en de doelstelling rodn reductie van enterische (methaan)emissies zijn worden in de tabel afgedekt.

We behandelen daarnaast elk van de door de EC geformuleerde landenspecifieke aanbevelingen, waar deze niet een letterlijke doorvertaling zijn van de Europese kaders en doelstellingen. We dekken met deze oefening ook de relevante 'legislative acts' zoals specifiek genoemd in de verordening met betrekking tot opmaak van het SP.

De tabel omvat daarnaast ook de gerelateerde Vlaamse beleidskaders rond klimaatadaptatie, emissies, water, bodem, pesticidegebruik, de eiwitstrategie, ruimtegebruik, voedselverlies en biomassa(rest)stromen. Er is echter veel overlap tussen de doelstellingen die geformuleerd werden binnen deze Vlaamse beleidskaders en de doelstellingen op Europees niveau. Anderzijds hebben sommige beleidskaders en -programma's slechts een indirecte of beperkte link met het plattelandsbeleid en het GLB Strategisch Plan (Blue Deal, actieplan Voedselverlies en biomassa-reststromen, Beleidsplan Ruimte Vlaanderen). Niet elk opgenomen beleidskader wordt daarom in dezelfde mate per individuele maatregel opgenomen en beoordeeld in de analyse.

We geven in deze tabel per maatregel aan of deze een positieve (+) of sterk positieve (++) bijdrage kan leveren aan het betreffende beleid, er neutraal coherent mee is (+/-), of er eventueel een negatieve invloed op kan hebben (-). Wanneer een bepaalde maatregel onvoldoende relevant was voor een specifiek beleidskader of doelstelling, werd dit aangegeven met 'N/a'.

Voor elke maatregel werd deze coherentie afgetoetst vanuit de specifieke opzet, vereisten en subsidiariteitsvoorwaarden van de interventie. Op basis van de algemene beschrijving van de interventie, de bijdrage van de interventie aan bepaalde specifieke doelstellingen, de noden waarop de interventie is gericht en de omschrijving van de specifieke subsidiabiliteitscriteria werd de mate van coherentie bepaald.

Ook hiervan is een ontwerpversie reeds in eerder stadium bezorgd aan de administratie, die gedetailleerde feedback formuleerde. Op basis hiervan zijn we tot een finale versie gekomen, alsook finale evaluatieve bevindingen op dit vlak. De finale tabel vindt u als bijlage GLB_Externe coherentie_finaal.xls

Verdiepende analyse

Op een aantal punten hebben we diepgaander kwantitatieve analyses en doorrekening gemaakt. Het betreft hier met name:

- ▶ een doorrekening van de effecten van de conditionaliteit op het inkomen van de landbouwers en het afhaakrisico binnen de inkomenssteun. In die analyse is nagegaan in welke mate verschillende beperkingen op landgebruik (behoud grasland, perceelsranden en niet productieve elementen) in combinatie met het verlies in productiewaarde van elk individueel landbouwbedrijf opweegt ten opzichte van de inkomenssteun die elke landbouwer zou kunnen krijgen. Deze analyse gebeurde op bedrijfsniveau op basis van dataset met een anoniem bedrijfsnummer aangeleverd door het departement Landbouw en Visserij.
- ▶ een specifiekere analyse van de ER verhoging organisch koolstofgehalte in de bodem. Daarbij is er gepoogd om via een simulatiemodel in te schatten wat de netto winst in koolstofopslag zou zijn en aan welke kost.
- ▶ diepgaander analyses in het kader van de MER met betrekking tot de milieueffecten, ook te gebruiken in functie van SD D, E, F.

4.3. Relevantie, coherentie, effectiviteit: relaties tussen maatregels / output en SDs / resultaten

Deze sectie overloopt elk van de interventielogica's per SD op basis van de finale ontwerpversie van de maatregel fiches en het SP. We formuleren hierbij onze uiteindelijke bevindingen met betrekking tot relevantie, doelgerichtheid en effectiviteit van de maatregels ten opzichte van de SD en noden.

4.3.1 *Relevantie en coherentie algemeen*

Over de verschillende interventielogica's heen met betrekking tot de interventiestrategie als geheel doen we de volgende algemene vaststellingen:

- ▶ Het Strategisch Plan is zorgvuldig opgebouwd en coherent gestructureerd, met logische onderbouwing van de maatregels per SD op basis van de SWOT- en nodenanalyse. De inhoud en het algemene doel van de maatregels worden gedetailleerd beschreven in interventiefiches, waarin ook de link met de betreffende noden duidelijk wordt aangegeven. De interventielogica's laten zien dat de maatregels consequent via de vastgestelde gegroepeerde noden aan de doelstellingen gekoppeld worden. Daarnaast functioneren de strategische krachtlijnen waarrond het strategisch plan geacht wordt te werken als richtsnoer over de SDs en maatregels heen. Zij zorgen voor bijkomende verzekering van de coherentie van de strategie.
- ▶ Kijkend naar het geheel van maatregels rond de 9 SDs stellen we vast dat doorheen de interventiestrategie het evenwicht gezocht is tussen de doelstellingen gericht op het waarborgen van de inkomens- en concurrentiepositie van de Vlaamse landbouwers, en op de aanpassing aan klimaatverandering, duurzaam hulpbronnenbeheer en biodiversiteit.

Het gaat om de klassieke afweging tussen economische competitiviteit van de sector en haar vergroening en verduurzaming. Binnen het nieuwe kader wordt aan de landbouw een belangrijke rol toegekend om haar

negatieve milieu-externaliteiten te minimaliseren, en bij te dragen aan de klimaatdoelstellingen (reductie emissies en vervuiling, verduurzaming grondstoffen en hulpbronnen,...). De uitdaging hier is om een optimaal efficiënt agrarisch productiesysteem hand in hand te laten gaan met almaar afnemende milieudruk, emissies, en zelfs te laten bijdragen aan de biodiversiteit en de omslag naar een postfossiele economie.

Het SP bouwt daarmee voort op een evolutie die al eerder was ingezet om de maatregels binnen het Plattelandontwikkelingsprogramma (PDPO) te richten op verduurzaming van de sector. De investeringssteun VLIF voor landbouwers omvatte reeds belangrijke duurzaamheidsvoorwaarden, met aangetoond effect, en wordt op dat vlak verder aangescherpt en aangevuld (naast productie en innovatieve investeringen en bedrijfsopstart ook steun voor duurzame bedrijfsstrategie, duurzame verwerking & afzet, voor klimaat & milieudoelen). Ook worden een heel aantal areaalgebonden agro-milieu & klimaatmaatregels (AMKMs) onder pijler 2 verdergezet in de nieuwe strategie.

- ▶ Daarnaast wordt het kader en relatie van het SP naar doelstellingen op vlak van duurzame omgeving en klimaatverandering toe op een aantal punten versterkt.

Dit spitst zich in de eerste plaats toe op de invulling van de maatregels rond de rechtstreekse betalingen (directe en gekoppelde inkomenssteun) onder SDs A, B, C, gekaderd door de 'conditionaliteit' (basisnormen) met betrekking tot duurzaam beheer en een goede landbouw- en milieuconditie van grond. Zoals in hoofdstuk 2 beschreven is de conditionaliteit opgebouwd uit enerzijds beheerseisen voortvloeiend uit Europese verordeningen en richtlijnen met betrekking tot klimaat en milieu, volksgezondheid, diergezondheid, gezondheid van planten en dierenwelzijn, en anderzijds normen voor het in goede landbouw- en milieuconditie (GLMC) houden van landbouwgrond volgens de thema's klimaatverandering, water, bodem, biodiversiteit en landschap.

Hoewel de conditionaliteit op veel punten niet verder gaan dan de bestaande verplichtingen betekent zij wel een nieuwe aanscherping in de voorwaarden voor het verkrijgen van inkomenssteun. Hiermee wordt het administratief kader op vlak van duurzaamheid dus wel degelijk versterkt, ookal is de additionele bijdrage ervan moeilijk in te schatten. Wel hebben we kwantitatief gesteld dat er beperkt risico is dat landbouwers zich uit dit kader terugtrekken vanwege de opgelegde conditionaliteit. Zo verzekert dit systeem en haar invulling in het SP een bijdrage aan zowel de inkomenspositie als het duurzaamheidsgedrag van de landbouwers (terwijl dit bij afhaken uit het kader beide in het gedrang komt).

Daarnaast spelen de ecoregelingen (ERs) als nieuw type interventie onder pijler 1 een belangrijke rol als financiële ondersteuning of compensatie voor activiteiten door de landbouwer die verder gaan dan de basisvoorwaarden in de conditionaliteit voor duurzaamheid. De ecoregelingen zijn gericht op groenere omgang met hulpbronnen, reduceren of compenseren van uitstoot, bescherming en versterking van de biodiversiteit en uiteindelijk klimaatadaptatie (met name gelinkt aan SD D, E, F). De logica van deze individuele financiële compensatie komt voort uit het idee dat dergelijke activiteiten ten koste kunnen gaan van de inkomens- en concurrentiepositie van de landbouwers.

Deze ERs werken in hoge mate complementair, inhoudelijk soms direct aansluitend, op de areaalgebonden AMKMs, die een meerjarig kader bieden voor de ondersteuning en bevorderen van duurzame landbouwpraktijken (bv in de vorm van beheersovereenkomsten).

- ▶ Aan de andere kant stellen we vast dat er het pakket aan ERs en AMKMs uiteindelijk zeer uitgebreid en divers is. Een aantal van hen hebben een brede scope, en dragen bij aan alle drie de milieu-gerelateerde SDs, maar een aantal anderen betreffen zeer specifieke interventies met een kleine doelgroep, beperkt beoogd bereik en (dus) een beperkt budget. Het gaat bv om bepaalde subacties onder de maatregels mbt eco-teelten en BO soortenbescherming, de AMKM bloemenstroken in de fruitteelt, de maatregels rond behoud lokale rassen (schapen, geiten,...), antibiotica-reductie, dierenwelzijnslabel.

Ongetwijfeld vormt het feit dat dergelijke specifieke doelgroep een specifieke ondersteuningswijze en -modaliteiten nodig hebben (bepaalde eco-teelten, bloemenstroken fruitteelt, lokale rassen,...) een duidelijke motivatie voor de maatregels, en hebben zij onderbouwde relevantie als stimuleringsmiddel naar een meer duurzame landbouwpraktijk. De individuele bijdrage aan de SDs en de resultaatsindicatoren lijkt gezien hun voorziene output en budget echter wel zeer beperkt.

In mindere mate geldt dit ook voor de AMKM start of omschakeling naar biologische landbouw, die jaarlijks een relatief beperkte ondersteunde oppervlakte beoogt (1.900 ha). Na de opstart kunnen deze landbouwers verder op jaarlijkse basis ondersteund worden onder de ER voortzetting biologische landbouw, waarbinnen uiteindelijk wel een substantieel oppervlakte bereikt (tot 9.100 ha). Dit blijft echter een zeer beperkt aandeel van de totale agrarische oppervlakte.

In enkele andere gevallen ligt eerder een inhoudelijk beleidsmatige afweging gekoppeld aan ingeschatte interesse in de steunmaatregel ten grondslag aan relatief beperkte budgetreservering. Dit komt dan ook tot uiting in de relatief lage streefwaardes voor de direct gekoppelde resultaatsindicatoren (antibiotica-reductie R43; dierenwelzijnslabel R44; biologische landbouw R29).

Het lijkt daarnaast in een aantal gevallen moeilijk om de voorziene output van maatregels in te schatten of onderbouwen (en is ook niet opgelegd voor de fiches), ook omdat het vaak nieuwe maatregels betreft. Hierdoor blijft de concrete bijdrage in de SD en de resultaatsindicator soms wat onduidelijk. De bijdrage en

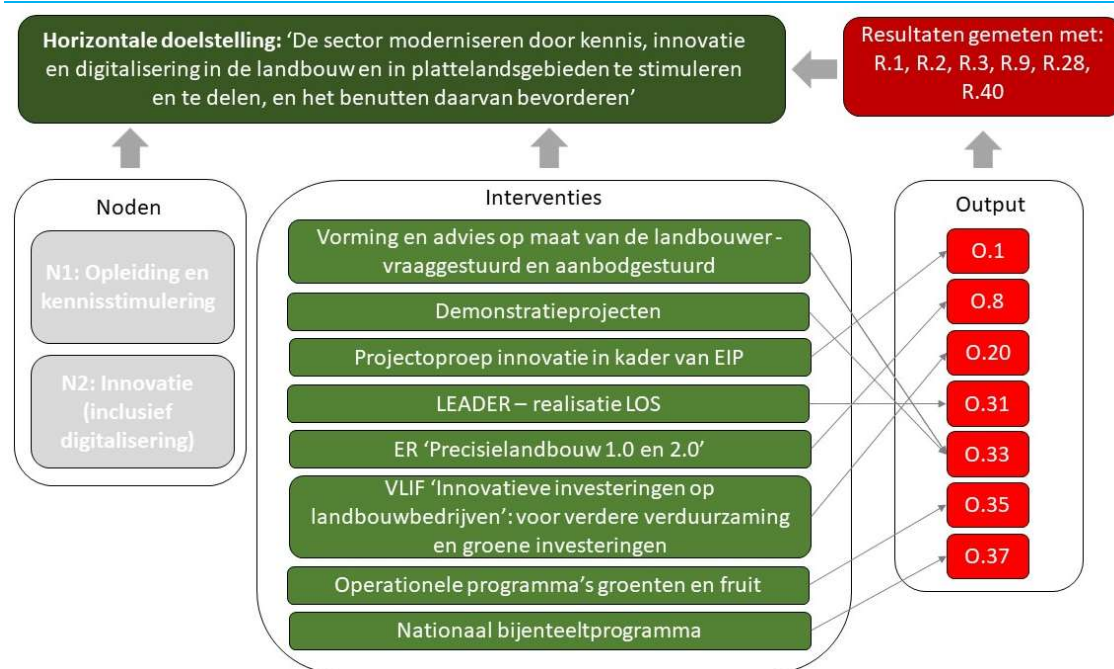
de effectiviteit van alle maatregelen worden overigens ook mede bepaald door details van de controle, opvolging en de motivatie van de landbouwers bij de implementatie.

Daarnaast wijzen we op het risico dat het door de veelheid aan mogelijke steunmaatregelen, voor sommige activiteiten zowel beschikbaar als ER of AMKM, voor de landbouwers zelf moeilijk in te schatten is welke maatregel voor hem/haar het meest effectief en haalbaar is. Hier komt nog bij dat deze maatregelen altijd een stap verder gaan dan de opgelegde conditionaliteit voor inkomenssteun, die dus al een minimuminspanning van de landbouwer vragen. Het is in dat verband belangrijk hen duidelijke afwegingscriteria/-kaders te bieden voor de mogelijkheden voor verschillende type steun voor mogelijke acties onder de ERs en AMKMs, bovenop de conditionaliteit.

- ▶ Overheen de verschillende SDs en maatregelen ligt de nadruk van het SP duidelijk op modernisering en verduurzaming van de bestaande landbouwpraktijk en -structuur, met continuering substantiële investeringssteun voor duurzame versterking van landbouwbedrijven en een groot gewicht voor de ERs en AMKMs rond versterking van de bodemkwaliteit en agro-functionele biodiversiteit. De strategie legt minder nadruk op disruptie van het systeem of vernieuwend ondernemerschap in de landbouwsector in het kader van de klimaattransitie. Zo zijn de maatregelen gericht op bevordering van biologische of circulaire/kringlooplandbouw, ecologische biodiversiteit, broeikasgasemissieverlaging,... relatief beperkt.
- ▶ Overigens nemen we in elke interventielogica de (relevante delen uit) de bredere eigenstandig programma's rond Groenten & Fruit en Bijenteelt op. Deze programma's dragen bij aan elk van de SDs, maar de inhoudelijke invulling van deze programma's vormt geen onderwerp van evaluatie in dit kader.

4.3.2 Interne coherentie en effectiviteit per doelstelling

Horizontale doelstelling CCO



De Specifieke Doelstellingen worden voorafgegaan en begeleid door een horizontale doelstelling rond kennisontwikkeling, innovatie en digitalisering als duidelijke en logische rode draad voor het programma. Modernisering van de sector en toepassen van nieuwe technieken en methodes in de landbouw is immers essentieel voor haar duurzame ontwikkeling, ook in lijn met toenemende verwachtingen op vlak van veilige en betaalbare voedselvoorziening en verminderen van negatieve milieu-impact.

Deze SD hangt ook expliciet samen met het Agricultural Knowledge and Innovation System (AKIS) waarvoor de Commissie in iedere lidstaat (en SP) een samenhangende uitwerking en verdere ontwikkeling van relevante maatregelen en betrokken actoren verwacht.

In de nodenanalyse komt het versterken en beter integreren van het AKIS in Vlaanderen ook duidelijk naar voren, door middel van gerichte ondersteuning van samenwerking, kennisuitwisseling en -ontwikkeling (bv via EIP AGRI), maar ook door steun aan dienstverleners die onderzoek kunnen omzetten in innovatieve oplossingen en door efficiënte coördinatie tussen betrokken actoren vanuit één orgaan.

Voor het realiseren van deze SD en het versterken van het Vlaams AKIS wordt een specifiek pakket van interventies ingezet, terwijl kennisontwikkeling en -deling uiteraard ook diverse andere maatregelen indirect terugkomen.

Een drietal maatregelen is enkel en alleen gericht op deze SD:

- ▶ Vorming & advies voor de landbouwer: een financiële ondersteuning van opleiding, advies en sensibiliseringsacties, zowel direct aan aanbieders en verstrekkers (aanbodgericht) of voor aankoop daarvan door de landbouwers zelf bij erkende dienstverleners d.m.v. vouchers (vraaggestuurd).

De maatregel onderscheidt verschillende type te ondersteunen opleidingen, maar benoemt geen thematische prioriteiten. De aangeboden of genoten vorming of advies kan dus een heel brede waaier aan onderwerpen en aspecten dekken, en dagen daarmee ook (indirect) bij aan de verschillende SDs. Wel is wordt een verdiepingsslag in het opleidingsaanbod beoogt, door naast korte basisvormingen meer gespecialiseerde opleidingen (van hoger niveau) op te nemen. Binnen het vormings- en adviesaanbod wordt daarnaast extra aandacht besteed aan digitalisering en duurzame landbouwpraktijken.

Op basis van eerdere ervaring met deze maatregel in PDPOIII wordt een substantieel aantal deelnemers aan deze activiteiten, met een bereik van ruim 81.500 (niet unieke) deelnemers over de gehele periode aan de vraaggestuurde vorming & advies.

Door versterking van deze vraaggestuurde benadering zal het aantal ondersteunde vormingsactiviteiten via de aanbodgestuurde benadering naar verwachting wat afnemen. Dit wordt enigszins gecompenseerd door het aanbod van specifieke startersopleidingen en (een beperkt aantal) grootschaliger strategische vormingsprogramma's. Zo voorziet men bv. in totaal nog 2.100 deelnemende starters.

- ▶ Demonstratieprojecten: projectmatige ondersteuning (max 2 jaar, 200.000€) op basis van periodieke thematische oproepen van kennis- en onderzoekscentra voor om landbouwers bewust te maken van nieuwe duurzame praktijken en technieken, de opname ervan in de praktijk te bevorderen. Ook hier zijn weinig thematische beperkingen, en draagt de maatregel dus indirect bij aan elke SD. Dit is een verderzetting uit PDPOIII, en men voorziet hierin dezelfde output aan aantal projecten te behouden

- ▶ Projectoproep EIP: ook de ondersteuning van Operationele Groepen en hun activiteiten is in de eerste plaats gericht op deze doelstelling, en draagt indirect aan de overige doelstellingen. Hierin organiseren land- en tuinbouwers, adviseurs, onderzoekers, ondernemers en/of andere actoren zich rond een concreet vraagstuk uit de praktijk waarvoor ze samen een innovatieve oplossing ontwikkelen, weliswaar met een lager steunbedrag per project dan de demonstratieprojecten (€100.000). Ook hier voorziet men het aantal ondersteunde projecten te continueren uit de vorige periode.

De potentiële bijdrage aan andere SD is ook hier evident, en geldt zelfs als selectiecriteria bij goedkeuring van EIP-projecten.

Via deze drie interventies wordt ook gewerkt aan de versterking van het AKIS-systeem door ook opleiding en adviezen bij adviseurs zelf te stimuleren, met een streefbereik van 600 adviseurs.

- ▶ Ook wordt deze maatregel sterk afgestemd en gestroomlijnd met de 'VLIF Innovatieve investeringen op landbouwbedrijven', die daarom ook specifiek aan de deze horizontale doelstelling gekoppeld wordt. Beide zijn gericht op zowel technologische als niet-technologische innovatie, en zowel product- als procesinnovatie. Daarom worden deze complementair ingezet en geïmplementeerd, zodat begunstigden links kunnen leggen tussen beide interventies, en kan bijkomende toegevoegde waarde worden gecreëerd.
- ▶ Verder is de bijdrage van de LEADER-maatregel logisch gezien de nadruk die er in de LEADER-methodiek wordt gelegd op kennisdeling en innovatie, nog buiten de thematische prioriteiten die in de verschillende LOS worden geformuleerd.
- ▶ Daarnaast bevatten de OPs voor Bijenteelt en Groenten & Fruit standaard een substantiële ondersteuning voor toegepast onderzoek en experimentele ontwikkeling, alsook voor technische bijstand en advisering. Hier wordt sectorspecifiek werk gemaakt van versterking van het AKIS.
- ▶ Tenslotte is er één enkele ecoregeling die direct bijdraagt aan deze doelstellingen, namelijk ondersteuning van toepassing van precisielandbouw op basis van digitale technologie voor toediening van gewasbeschermingsmiddelen en/of korrelmest of plaatsspecifieke optimalisatie van pH. Deze maatregel neemt als expliciet innovatiebevorderende interventie een bijzondere plek in binnen de ecoregelingen, die immers in de eerste plaats bedoeld zijn als compensatie voor toepassing van bestaande duurzame praktijken. Ook valt op dat de ER precisielandbouw niet bijdraagt aan de RIs gekoppeld aan deze doelstelling (omdat dit in de Europese systematiek niet mogelijk is).

Opvallende ontbrekende maatregel is de Projectoproep samenwerking. Ookal is kennisdeling en -ontwikkeling geen expliciete doelstelling voor deze maatregelen, zal interactie en uitwisseling tussen de deelnemende actoren uit landbouw en andere domeinen hierin wel degelijk een belangrijke rol spelen, vergelijkbaar met LEADER-projecten, weliswaar met een specifieke finaliteit (nl specifiek gericht op het verhogen van economische weerbaarheid, natuurbehoud, klimaatmitigatie- of adaptatie,...).

Buiten de interventies gaat het GLB SP uitgebreid in op welke manier er gewerkt zal worden aan optimale kennisdoorstroming en -benutting in de landbouwsector. Het fundamenteel en praktijkgericht landbouwonderzoek zijn in Vlaanderen reeds sterk uitgebouwd, maar het GLB beoogt de samenhang, onderlinge relaties en coördinatie in het AKIS nog te versterken. Hierbij wordt ten eerste de afstemming tussen de interventies rond kennisontwikkeling (vorming & advies) en toepassing daarvan (demoprojecten, EIP,...) inzichtelijker gemaakt en sterker gericht op kennisdoorstroom.

Het Vlaams Ruraal Netwerk speelt daarnaast een belangrijke rol om AKIS-actoren actief met elkaar te verbinden, en begunstigden via een subsidiewijzer eenvoudig kan opzoeken welke steun van hem/haar van toepassing is. Ook zal het landschap van adviesverleners hervormd, verruimd en versterkt worden, door hen ook gerichte opleidingen aan te bieden en via een certificeringssysteem en verscherpte kwaliteitscontrole het aanbod kwaliteitsvol te verruimen.

Specifieke doelstelling A



SD A heeft direct betrekking op het waarborgen en versterken van de inkomenspositie voor landbouwers, en hieronder passen dus de maatregelen die inkomenssteun bieden (de voormalige pijler 1). Dit is ook de enige SD waarop deze directe steun geacht wordt bij te dragen; als niet expliciet gericht op innovatie op waardeketenpositie draagt de maatregel veel indirecter bij aan SD B en C. Indirect wordt de inkomenssteun weliswaar gelinkt met andere SD via de conditionaliteit en ecoregelingen.

De inkomenszekerheid voor landbouwers blijft als zeer belangrijke nood naar voren komen voor de voedselzekerheid, de milieu- en klimaatambities en de vitaliteit van het platteland, zeker ook in het licht van de persisterende inkomens kloof tussen de landbouwsector en de andere economische sectoren. Tegelijk wordt de invulling van deze maatregelen herzien, met name bedoeld om duurzame transformatie van de landbouwsector ook via deze interventies te bevorderen, via:

- ▶ De koppeling van de steun aan het leveren van publieke diensten en milieuprestaties via de aangescherpte conditionaliteit (klimaat, milieu, volksgezondheid, dier- en plantgezondheid en dierenwelzijn), als toegangspoort tot de basisinkomenssteun, maar ook geldig voor de andere types inkomenssteun (zie hoofdstuk 2).
- ▶ Scherpere definitie van de 'actieve landbouwer' als doelgroep die in aanmerking komt voor inkomenssteun, waardoor de steun gericht wordt op 'productieve' landbouwers
- ▶ Systematische Europees opgelegde interne convergentie, waarbij het budget en steunbedragen voor rechtstreekse betalingen worden verlaagd, mede via overheveling naar de ecoregelingen, en degressieve invulling voor de gekoppelde steun.
- ▶ De (nieuwe) ecoregelingen gelden ook als rechtstreekse betalingen gelden voor bijkomende toepassing van duurzame praktijken. De ecoregelingen worden echter niet beschouwd als directe positieve bijdragen aan SD A, B, C rond inkomen en concurrentiepositie, aangezien het in de regel een compensatie voor bijkomende kosten betreft.
- ▶ Significante verhoging van steunbedragen voor jonge landbouwers, naar aanleiding van gegevens vanuit GLB 2014-2022, om startende en kleinschalige bedrijven beter te ondersteunen.

- Herziene invulling van de gekoppelde steun aan vleesveehouders die een duurzame lokale rundsvleesproductie combineren met inspanningen onder meer op vlak van lokale eiwitvoorziening (veevoeder) en langdurig graslandbeheer. Door deze omvorming zullen minder dieren steun krijgen, terwijl het belangrijk blijft de sector structureel te ondersteunen, gezien haar belangrijke positie in de Vlaamse landbouw, zeker wanneer het economische valorisatie en duurzaam onderhoud van (kwetsbaar) grasland betreft.

In Vlaanderen is de problematiek op dit vlak minder ernstig van voor de EU-28 als geheel. In Vlaanderen heeft 20% van de landbouwers 56% van de steun, terwijl op EU-niveau 20% van de bedrijven 80% van de steun ontvangt. Het SP beoogt daarom via een aantal welgerichte maatregelen en mechanismes weloverwogen om te gaan met de interne convergentie en deze geleidelijk in het Vlaamse systeem in te voeren.

Het betreft hier concreet een maximaal 'eenheidsbedrag' van €1.500 per betalingsrecht, een geleidelijke verlaging van de betalingen tot 2026 tot een minimumwaarde van 85% van het gemiddelde en een plafonnering op het totaalbedrag van 100.000€.

Volgens interne berekeningen door het Dpt L&V zullen met name de betalingsrechten voor landbouwers met een areaal kleiner dan het Vlaamse gemiddelde achteruitgaan, en dreigen met name categorieën middelgrote en kleinere landbouwers hierdoor een substantieel deel inkomen te verliezen. De grootte van het landbouwbedrijf is daarnaast omgekeerd evenredig is met de leeftijd waardoor de steun verleend onder deze interventie gemiddeld genomen eerder bij oudere landbouwers zou terecht komen. Daarom is er gerichte inzet op een gelijkmatigere en doelgerichte verdeling van de rechtstreekse inkomenssteun naar doelgroepen die er het meest nood aan hebben.

Naast de scherpere definitie voor 'actieve landbouwer' betreft het hier in de eerste plaats een algemeen aanvullende herverdelende inkomenssteun rekening houdend met de grootte van het landbouwbedrijf, en aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers.

Voor de algemeen herverdelende steun krijgt elke landbouwer van 10 ha t.e.m. de 30,99ste ha een bijkomende betaling per hectare. Uitgangspunt hier is om de bedrijven die in grote mate afhankelijk zijn van inkomenssteun (meer dan grote of zeer kleine, niet-professionele landbouwers) voor een zowel economisch als ecologische duurzame bedrijfsvoering beter te ondersteunen. Deze redenering is duidelijk onderbouwd en te billijken, maar betekent wel dat startende landbouwers die beginnen met een (zeer) beperkt areaal hier buiten de boot vallen, en wellicht beperkt worden in hun mogelijkheden tot doorgroei.

Om de impact van deze keuze samen te vatten is een regressieanalyse gedaan op basis van anonieme data aangeleverd door het Departement Landbouw en Visserij. Hierbij is een berekening gedaan op basis van gegevens uit 2019 waar voor elk bedrijf de steun in het vorige programma gekend was en vergeleken is op basis van het nieuwe lagere budget, de regels voor interne convergentie en de herverdelende steun. Per bedrijf is dus de totale winst of verlies aan inkomenssteun berekend door budget, convergentie en herverdeling ten opzichte van de uitgangssituatie. Onderstaande tabel toont de variabelen die een impact hebben op de verandering door het nieuwe beleid.

Tabel 10: Regressieanalyse verandering inkomenspositie interne convergentie en herverdelende steun

	Coëfficiënt	Std	Sig
(Intercept)	-2793	123	***
oppervlakte	-31	1	***
Type: gewassen - veeteelt	-71	83	
Type: gewassen gemengd	512	144	***
Type: groenten en sierteelt glas	3233	226	***
Type: groenten open lucht en fruit	2429	113	***
Type: melkvee	-1108	83	***
Type: overige graasdieren	846	121	***
Type: rundvee gemengd	-743	151	***
Type: sierteelt & boomkwekerijen	2765	181	***
Type: slachtkalveren	-8115	233	***
Type: varkens en pluimvee	2414	102	***
Type: veeteeltcombinaties	466	125	***
Type: vleesvee	162	73	*
Leeftijd (jaar)	28	2	***
Standaard Opbrengst (1000 euro)	-3	0.10	***

Significantiecodes: '***' p < 0.001 '**' p < 0.01 '*' p < 0.05 R²kwadraat: 0.119, p-waarde: < 2.2e-16

Het referentietypebedrijf in deze analyse is een akkerbouwbedrijf. De coëfficiënten tonen de marginale effecten die als volgt moeten geïnterpreteerd worden. Een gemiddeld akkerbouwbedrijf met correctie voor oppervlakte, leeftijd en Standaard Opbrengst ziet de basis + herverdelende inkomenssteun na convergentie dalen met 2793 euro per jaar.

In vergelijking met de andere bedrijfstypes zijn het vooral de slachtkalveren- en melkveebedrijven die nog meer inkomenssteun verliezen. Het zijn vooral intensievere vormen van landbouw, die vroeger minder steun kregen, die er op vooruitgaan: groenten, sierteelt, varkens en pluimvee.

Na correctie voor bedrijfstype en leeftijd zorgt de hervorming van de inkomenssteun binnen het GLB voor een grotere daling in inkomenssteun voor grotere bedrijven. Dat geldt zowel voor de grotere bedrijven in ha (-31 euro per bijkomende ha) als voor bedrijven met een grotere omzet (-3 euro per 1000 euro extra omzet). Het effect op oppervlakte stijgt nog met de grootte hetgeen blijkt uit een negatieve kwadratische term die niet in bovenstaand model zit.

De leeftijd heeft, na correctie voor alle bovenstaande factoren, een positieve impact om de inkomenssteun: 28 euro per extra jaar van de bedrijfsleider. Daarom is volgende punt heel belangrijk.

Om de generatiewissel in de landbouw verder te bevorderen, wordt daarnaast aanvullende steun voor jonge landbouwers voorzien, om startende landbouwers meer kansen te geven hun bedrijfsvoering op solide basis en duurzaam vorm te geven. Deze groep heeft immers additionele moeilijkheden als het gaat om toegang tot (start)kapitaal en op bouwen van financiële buffers voor fluctuerende opbrengsten en crisissituaties. Omdat in GLB 2014-2020 gebleken is dat de voorziene steun te laag was om wenselijke instroom in de sector te bevorderen, worden de steunbedragen voor deze groep substantieel verhoogd. Hiermee voorziet men de instroom over de jaren stabiel te houden, en de jarenlange dalende trend te keren.

Buiten de verlaging en herverdeling van de steun per landbouwer, beoogt het SP beoogt de herzieningen niet teveel ten koste te laten gaan van het ha waarop de steun betrekking zal hebben, buiten bijstelling naar beneden op basis van de nieuwe definitie 'actieve landbouwer'. Met andere woorden, men beoogt binnen de gestelde kaders het aantal helemaal niet onder steun vallende landbouwers/-areaal zo klein mogelijk te houden.

Het is vanuit dit oogpunt dat de invulling van de conditionaliteit zorgvuldig is afgewogen, met name in het licht van de interactie tussen de negatieve economische effecten voor de landbouwers ten opzichte van de nood aan inkomenssteun. De evaluatie heeft hierbij nadrukkelijk aandacht gehad voor het 'afhaakrisico' van landbouwers uit de steunmaatregel. Een te zware conditionaliteit in combinatie met een verlaagde inkomenssteun zou er immers toe kunnen leiden dat landbouwers zich terugtrekken uit directe betalingen, waardoor noch inkomenssteun ontvangen noch aan de gestelde duurzaamheidsvoorwaarden hoeven te voldoen.

Doorrekening effecten conditionaliteit

De hogere minimumeisen voor het verkrijgen van inkomenssteun heeft als doel een positieve milieu-impact als doel. Als alle landbouwers die nu subsidies krijgen, dat ook in de toekomst zullen doen dan zal het beleid doel bereiken. Maar ook subsidies binnen de eerste pijler zijn vrijwillig. Een verhoging van de minimumeisen gecombineerd met een verlaging van de subsidies zou voor een deel van de bedrijven kunnen betekenen dat ze geen baat meer hebben aan het aanvragen van die subsidies. Dit definiëren we als het afhaakrisico.

Om dat afhaakrisico te kwantificeren is het aandeel van de extra kost van de milieuminimumeisen berekend ten opzichte van de subsidies die bedrijven kunnen krijgen.

De conditionaliteit met de grootste kost volgens experts is daarbij meegerekend: GLMC 4 – 8 – 1.

- ▶ GLMC 8 - Minimaal aandeel landbouwareaal gewijd aan niet-productieve elementen of oppervlakten
- ▶ GLMC 4 - Aanleg van bufferstroken langs waterlopen
- ▶ GLMC 1 - Instandhouding van blijvend grasland op basis van een verhouding blijvend grasland ten opzichte van het totale landbouwareaal

De inkomenssteun die landbouwers in deze berekening zouden krijgen is ingeschat op basis van waarde basisinkomenssteun na budgetdaling, interne convergentie plus de herverdelende betaling .

De kosten voor GLMC8 – 4 – 1 zijn ingeschat op basis van een sensitiviteitsanalyse voor opportuiniteitskosten voor landbouwgrond. Voor GLMC 8 en 4 is een simulatie gedaan met een opportuiniteitskost 250 euro per ha, één met 1000 euro per ha en één met 1500 euro per ha. 250 euro komt in grootteorde overeen met een officiële pacht prijs per ha landbouwgrond. 1000 euro komt overeen met wat sommige landbouwers betalen om bijkomende teelt oppervlakte te bekomen via seizoenspacht. 1500 euro per ha is de grootteorde van het bruto saldo per ha in Vlaanderen en wordt gebruikt bij de berekening van de steunbedragen voor agromilieu- en klimaatmaatregelen.

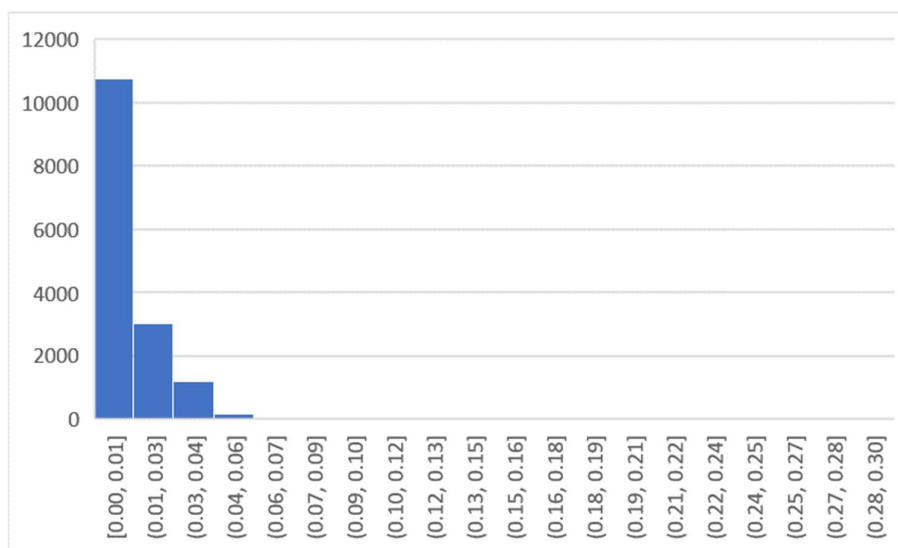
Voor GLMC 1 is gekozen voor een opportuniteitskost van 145 euro per ha. In de huidige simulatie is verondersteld dat er een opbrengstverlies van 100% voor alle teelten behalve voor gras (10%), kuismaïs (30%) en korrelmaïs (50%). Dat opbrengstverlies is uitgedrukt ten opzichte van de opportuniteitskost.

Het departement Landbouw en Visserij heeft per bedrijf ingeschat hoeveel oppervlakte als bufferstrook langs waterlopen ligt, welke teelten daarop voorkomen en hoeveel niet-productieve elementen of oppervlakten zijn. Deze informatie is via een geanonimiseerd nummer gekoppeld met de verwachte inkomenssteun dat een landbouwer zal krijgen.

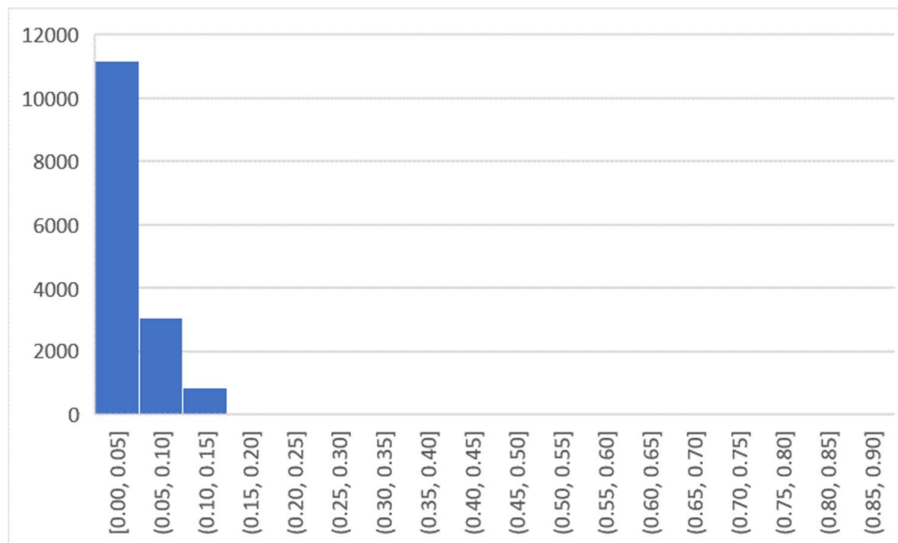
Onderstaande figuren geven resultaten van deze berekeningen. Er wordt telkens een histogram getoond van het aantal bedrijven (x-as) ten opzichte van welk deel van hun inkomenssteun overeenkomt met de kosten voor de geanalyseerde conditionaliteit. Hoe hoger dat aandeel, hoe hoger de kans dat de betrokken landbouwer afhaakt.

Naast het afhaakrisico geven onderstaande berekeningen ook een indicatie hoeveel het aspect ondersteuning van inkomen minder zwaar doorweegt in de directe betalingen aan landbouwers omdat de onderstaande figuren ook de bijkomende kosten weergeven. Hoe hoger de extra ingeschatte kosten, hoe minder de rechtstreeks betalingen het beschikbaar inkomen van de landbouw werkelijk verhogen.

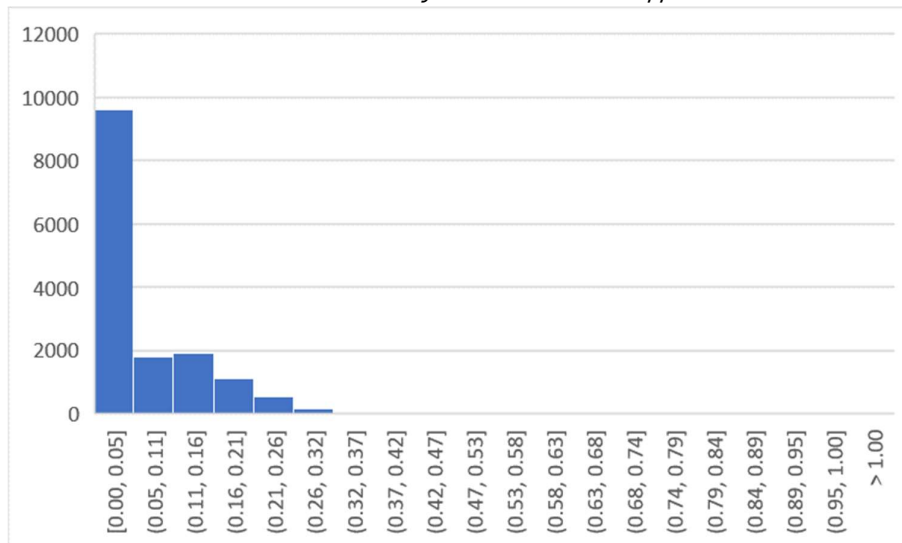
Figuur 4 Histogram van het aantal bedrijven per percentiel van kost van GLMC 4 en 8 in verhouding tot hun inkomenssteun in het GLB 2023 – 2027 bij een veronderstelde opportuniteitskost van 250 euro/ha.



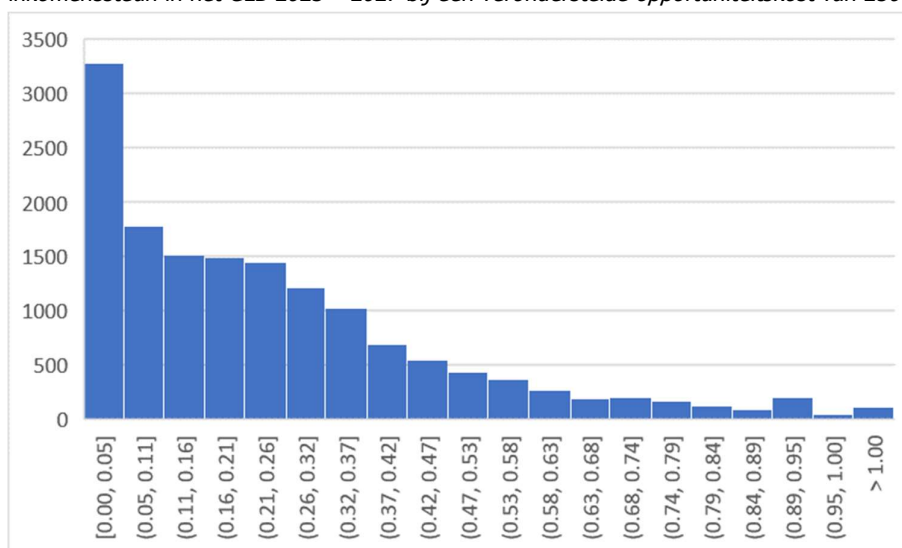
Figuur 5 Histogram van het aantal bedrijven per vintiel van kost van GLMC 4 en 8 in verhouding tot hun inkomenssteun in het GLB 2023 – 2027 bij een veronderstelde opportuniteitskost van 1000 euro/ha



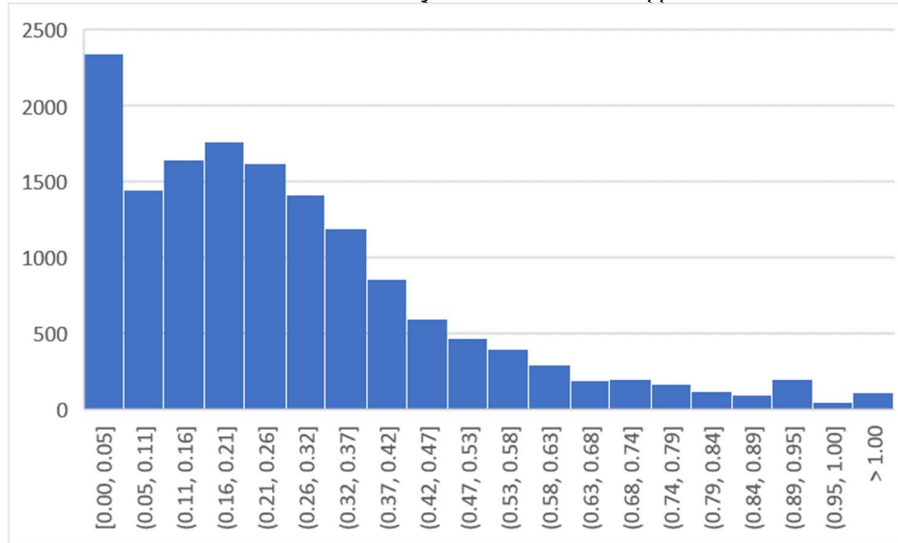
Figuur 6 Histogram van het aantal bedrijven per vintiel van kost van GLMC 4 en 8 in verhouding tot hun inkomenssteun in het GLB 2023 – 2027 bij een veronderstelde opportuniteitskost van 1500 euro/ha



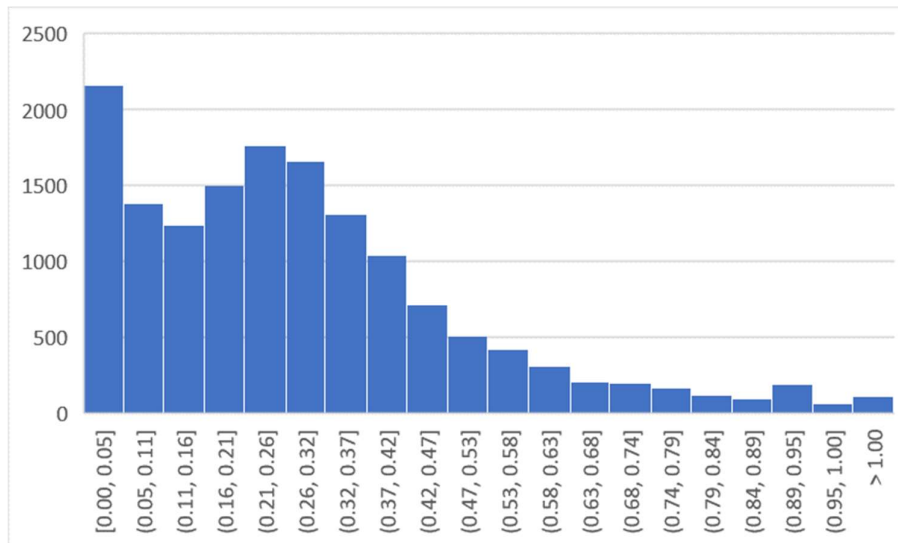
Figuur 7 Histogram van het aantal bedrijven per vintiel van kost van GLMC 1, 4 en 8 in verhouding tot hun inkomenssteun in het GLB 2023 – 2027 bij een veronderstelde opportuniteitskost van 250 euro/ha



Figuur 8 Histogram van het aantal bedrijven per vintiel van kost van GLMC 1, 4 en 8 in verhouding tot hun inkomenssteun in het GLB 2023 – 2027 bij een veronderstelde opportuniteitskost van 1000 euro/ha.



Figuur 9 Histogram van het aantal bedrijven per vintiel van kost van GLMC 1, 4 en 8 in verhouding tot hun inkomenssteun in het GLB 2023 – 2027 bij een veronderstelde opportuniteitskost van 1500 euro/ha.



Bij een veronderstelde opportuniteitskost van 1500 euro/ha betekent voor GLMC 4 de deelname van alle landbouwbedrijven die nu subsidies hebben een bescherming van 1950 ha bufferstroken en voor GLMC 8 betekent de deelname van alle bedrijven die nu subsidies hebben dat er 12785 ha bijkomende niet productieve elementen zouden moeten aangegeven worden als de bedrijven voor de optie 4 % niet productieve elementen gaan en 9360 als de bedrijven voor de 3% niet productieve elementen.

Bovenstaande grafieken tonen dat de gesimuleerde kost van de GLMC 4 en 8 niet opwegen ten opzichte van de inkomenssteun die landbouwers krijgen. Als landbouwers puur rationeel beslissen verwachten we dus niet dat landbouwers om die reden zouden afhaken van de basis inkomenssteun.

De inschatting van het afhaakrisico voor blijvend grasland is heel speculatief. Volgens het huidige beleid is de impact op een individueel bedrijf alleen voelbaar indien het totaal aangegeven areaal grasland met meer dan 3% daalt. Deze drempelwaarde is de voorbije beleidsperiode niet gehaald ook al is de ratioberekening in de nieuwe beleidsperiode anders. Het is dus een beetje koffiedik kijken of die drempelwaarde nu wel maatregelen op individueel bedrijfsniveau activeren.

Volgende elementen verhogen de kans op het halen van de drempelwaarde.

- Bij transacties van grond is bouwland voor meer waard dan grasland. Landbouwers die in een fase van grondoverdracht zitten hebben baat bij bouwland uit te baten vooraleer over te gaan op overdracht van individuele percelen. Dit is een speculatief dat heel moeilijk in te schatten is en waarvan het onduidelijk is of het relevant is of niet.
- De economische opbrengst per ha blijft groter voor bijna alle teelten ten opzichte van grasland. Een daling in het aantal grazende runderen zou de nood aan grasland kunnen doen dalen.

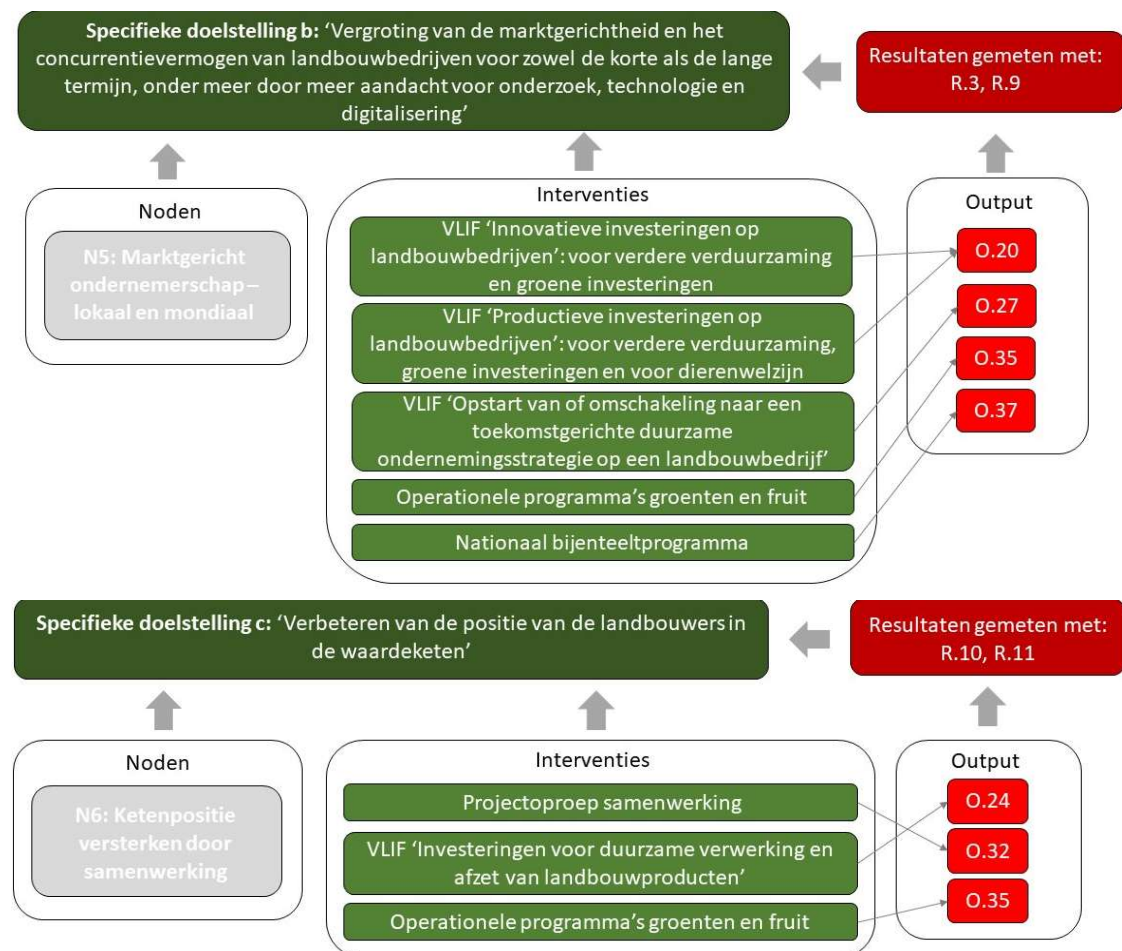
Volgende elementen verlagen de kans op het halen van de drempelwaarde.

- De ecoregelingen voor grasland zijn een extra reden om grasland te behouden. De economische inschatting van de grootte van dit effect is onzeker.
- Melkvee blijft een rendabele activiteit waarbij weidegang voor veel bedrijven een vereiste is om een hogere melkprijs te kunnen bekomen.
- Grasland en rundvee past ook in het bedrijfsplan van deeltijdse landbouwers.

Op basis van de simulaties en de veronderstelde opportuniteitskosten van 145 euro per ha grasland zouden er iets meer dan 800 landbouwers zijn waarbij die gesimuleerde kost hoger is dan de basisinkomenssteun die ze nog zullen krijgen. Vanuit economisch perspectief zou het dus logisch zijn dat een deel van hen, of allemaal, beslist om geen subsidies meer te ontvangen waardoor ze zich niet moeten houden aan de beperking grasland niet te scheuren.

Bij een veronderstelde opportuniteitskost van 1500 euro per ha voor GLMC8 en GLMC1 en 145 per ha grasland zou 3188 ha grasland bij landbouwers liggen die een hogere gesimuleerde kost hebben dan basisinkomenssteun. Als ze beslissen om af te haken moeten ze dan niet meer aan de basisconditionaliteit voldoen. Hoogstwaarschijnlijk betekent dat ook niet noodzakelijk dat ze daarom al hun grasland zullen scheuren. Deze oppervlakte is minder dan 3% van het huidige aangegeven graslandareaal.

Specifieke doelstelling B & C



Voor de SD B en C om het concurrentievermogen, weerbaarheid en waardeketenpositie in brede zin te versterken grijp het SP terug op de VLIF-investeringssteun, waarvan verschillende types in voorgaande periodes reeds hun waarde bewezen hebben. Voor productieve en innovatieve investeringen, alsook voor duurzame verwerking en afzet (korteketensamenwerking) bouwt het SP voort op bestaande maatregelen, met gelijkaardige verwachtingen naar output. Met name de productieve investeringen betreffen een significant aantal voorziene ondersteuning, in totaal ongeveer 25.000 over de hele periode in drie types:

- ▶ VLIF productieve investeringen voor verdere verduurzaming
- ▶ VLIF groene investeringen
- ▶ VLIF-investeringen voor dierenwelzijn

De andere type investeringen zijn hier eerder aanvullend aan, en betreffen ook een veel lager aantal gevallen, voor duurzame afzet en verwerking zelf slechts een 32-tal. Complementair aan de thema's hierboven ligt ook hier de nadruk op het verminderen van de ecologische voetafdruk van de landbouw.

Op basis van structurele monitoring van deze maatregelen in het kader van de zogenaamde duurzaamheidsdatabank zijn hun relevantie en toegevoegde waarde over langere periode duidelijk aangetoond, om structureel bij te dragen aan de duurzame transformatie naar een klimaat- en milieuvriendelijke en competitieve landbouw.

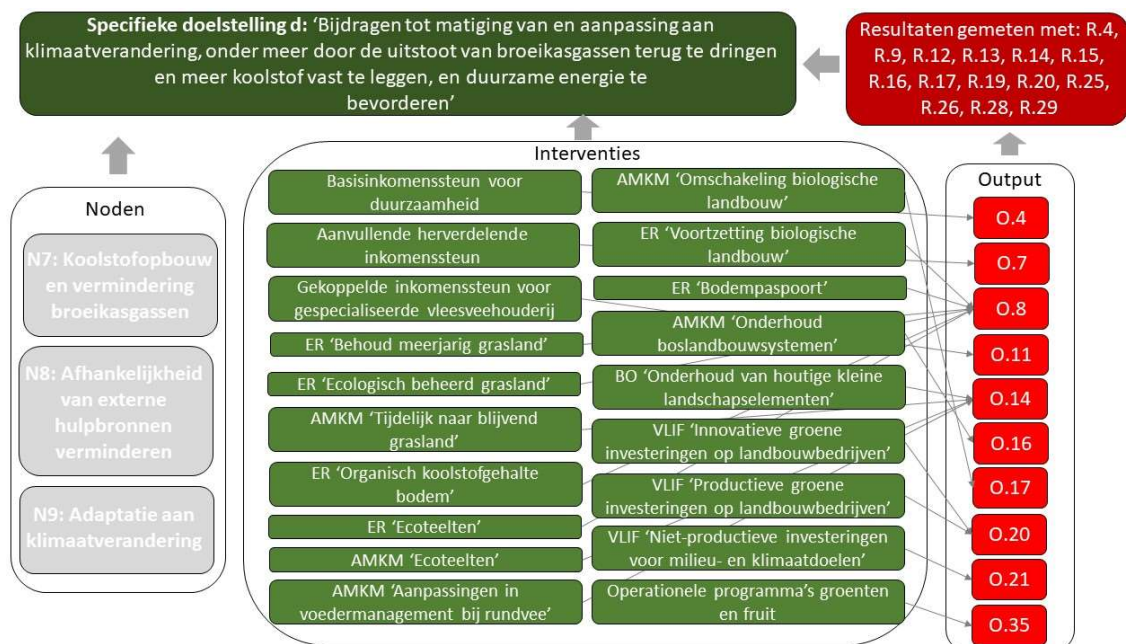
De nieuwe VLIF-maatregel gelinkt aan SD B voorziet éénmalige steun aan individuele landbouwbedrijven voor het opstarten of omschakelen van hun bedrijfsvoering naar een vernieuwde toekomstgerichte bedrijfsstrategie gericht op zowel economische leefbaarheid als het leveren van maatschappelijke diensten. Ookal gaat het hier om een beperkt voorzien aantal ondersteunde landbouwers (48 per jaar), is dit een zeer interessant toevoeging in het arsenaal aan investeringsondersteuning, omdat het zich expliciet richt op bedrijven die economie en ecologie hand in hand beogen te laten gaan.

We lichten de OPs Groenten & Fruit hier apart uit, aangezien zij onder deze SDs hun belangrijkste rol hebben. Binnen deze maatregelen worden de verschillende producentenorganisaties (POs) in de groente- en fruitteelt in Vlaanderen ondersteund om binnen een eigen OP de competitieve positie van de subsector te versterken. Elke POs heeft een aantal telers als leden, en werkt voor vanuit hun eigenheid ondersteuning uit op verschillende vlakken (verkoop, marketing, promotie; teelttechnisch begeleiding; onderzoek; verduurzaming,...). Door collectieve organisatie van de telers binnen de waardeketen versterken zij hun onderhandelingspositie naar de markt, soms via een veiling soms via directe toelevering aan één enkele verwerker. Bovendien werkt men binnen de OPs aan de lange termijn duurzame ontwikkeling van de sector, binnen de immer verstrengende regelgeving en consumenteneisen op vlak van duurzaamheid, gezondheid en veiligheid.

De nieuwe Pijler 2-interventie Oproep Samenwerking is hier in tegenstelling tot de horizontale doelstelling wel gelinkt aan SDC, en kan een wezenlijke rol spelen om samenwerking tussen verschillende spelers binnen de keten te bevorderen en tot stand te brengen, om zo de economische weerbaarheid van individuele landbouwers te versterken. In de eerste plaats is opschaling van korte keten initiatieven hierin een belangrijke mogelijkheid, maar projecten kunnen een brede waaier aan thema's beslaan, van productkwaliteit, milieu (bodem, lucht en water), energievoorziening, voedselverspilling, circulaire economie, dierenwelzijn, biodiversiteit en landschap,...

LEADER ontbreekt als direct bijdragende interventie, maar via het Vlaamse prioritaire thema voor LEADER "innovatieve en duurzame lokale landbouwproductie en -afzet, en valorisatie van biomassa-resten" zijn hier ook interessante initiatieven voor deze SDs te verwachten.

Specifieke doelstelling D



Met betrekking tot de milieu- en klimaatgerichte SD D, E, F wordt een groot en divers aantal maatregelen ingezet. De directe steun (obv de conditionaliteit) en VLIF worden ook hier geacht een positieve rol te spelen, naast hun bijdrage aan de inkomenspositie en concurrentiepositie. Daarnaast spelen uiteraard de ecoregelingen en AMKMs een belangrijke rol.

Eco-regelingen	AMKMs
Behoud meerjarig grasland	Tijdelijk naar blijvend grasland
Ecologisch beheerd grasland	Aanpassing voedermanagement rundvee
Ecoteelten	Ecoteelten
Voortzetting biologische landbouw	Omschakeling biologische landbouw
Organisch koolstofgehalte bodem	Onderhoud boslandbouwsystemen
Bodempaspoort	Onderhoud houtige KLEs

- ▶ Met betrekking tot de rechtstreekse betalingen merken we in algemene zin op dat de conditionaliteit weliswaar zorgt voor grotere verzekering van duurzaam handelen door de landbouwers dan in het voorgaande programmakader, maar de directe positieve bijdrage aan klimaat- en duurzaamheidsdoelstellingen niet eenduidig is. De conditionaliteit dient in de eerste plaats om milieuschade te vermijden of minimaliseren (bv verminderen areaal grasland) dan om actief positieve milieueffecten te genereren (bijkomend beheerd grasland).
- ▶ Ook de VLIF-steun combineert versterking van de productiviteit en/of uitbreiding of vernieuwing van de activiteiten met verhoogde duurzaamheid. Op die basis beoogt het SP via VLIF ook bij te dragen aan de Vlaamse milieu- en natuurdoelstellingen in het algemeen. De verhoogde steun voor niet-productieve investeringen voor milieu- en klimaatdoelen in de landbouw versterkt deze bijdrage nog eens, met name als het gaat om erosie, biodiversiteit, waterbeheer,...

Uit de kwantitatieve beoordeling voor de MER blijkt daarbij effectief dat de VLIF-investeringssteun een belangrijke bijdrage kan leveren aan het halen van de oorspronkelijke emissiereductiedoelstelling uit het Vlaams energie- en klimaatplan 2021-2030, en dat deze bijdrage ongeveer gelijk is aan de bijkomende reductie opgelegd in de visienota bijkomende maatregelen. Dit effect heeft vooral betrekking op energetische emissies (CO₂-uitstoot), terwijl de bijdrage aan reductie van de niet-energetische broeikasgasemissies (methaan, lachgas) beperkter is. Wat de algemene klimaatimpact betreft zijn de niet-energetische broeikasgasemissies van de landbouw belangrijker dan de energetische.

- ▶ Specifiek met betrekking tot SD D, zijn de ecoregelingen en AMKMs minder direct gericht op het verminderen of het reduceren van emissies of energiebesparing. De AMKM voedermanagement draagt wel positief bij tot een reductie van de niet-energetische broeikasemissies (enterische methaanemissies van melkkoeien), hoewel het beperkte budget hiervoor (1,6 miljoen €/jaar) het effect zal limiteren.
- ▶ Wel zijn verschillende maatregelen direct gericht op beperking van de bodememissies en compensatie van emissies (CO₂-captatie en -opslag). Van de ERs meerjarig en ecologisch beheerd grasland, AMKM tijdelijk naar blijvend grasland, ERs en AMKMs eco-teelten en omschakeling en voortzetting biologische landbouw kan een positief effect verwacht worden op de emissies in de bodem. De MER toont aan dat dit effect ook significant hoger zal liggen dan onder PDPOIII. Daarnaast zullen de ERs rond meerjarig grasland en het verhogen van het organisch koolstofgehalte in de bodem leiden tot belangrijke CO₂-opslag in de bodem, en bijgevolg eventuele bodememissies compenseren. Een indicatieve doorrekening van de ecoregeling organische koolstof geeft echter wel aan dat kostprijs per eenheid opgeslagen koolstof heel hoog is. De meerwaarde van deze maatregelen zit dus zeker niet alleen in klimaatwinst.

Voor eco-teelten en biologische landbouw (opstart en voortzetting) is steun mogelijk binnen zowel het kader van (eenjarige) ecoregelingen als de (meerjarige) AMKM-verbintenissen. Hierdoor kunnen landbouwers zowel in de opstartfase van deze nieuwe activiteit of praktijk ondersteund worden, als in de structurele voortzetting ervan (op jaarlijkse basis). Hiermee draagt het SP naast directe emissiereductie ook bij aan de lange termijn klimaatadaptatie van de Vlaamse landbouw, en uiteindelijk aan de transitie naar meer klimaatresistentie van Vlaanderen als geheel. Ook de BO onderhoud houtige KLEs draagt hieraan bij, met weliswaar beperkt budget (circa €5 mln), maar wel met voorziene snelle toename van onderhouden meters/bomen (meer dan verdrievoudiging voor 'jaarlijks snoeien', meer dan verviervoudiging voor 'knotten')

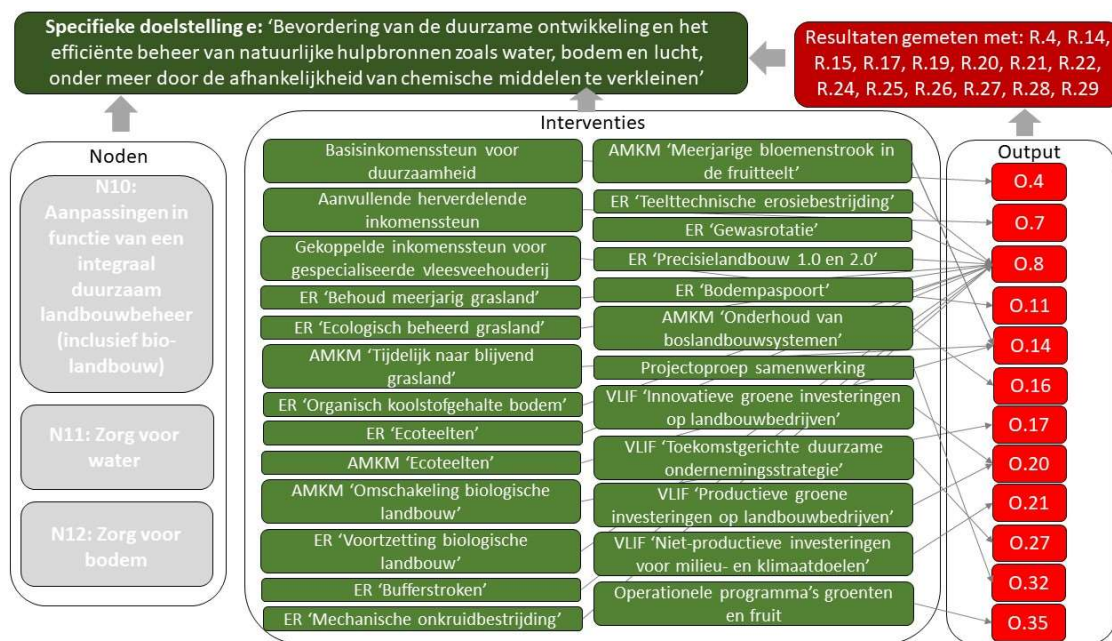
Tegelijk zien we wel dat de voorziene stijging van gesteunde ha / eenheden over de jaren in deze ecoregelingen beperkt is. De steun zal dan ook naar verwachting maar beperkt bijdragen aan in de Farm-to-Fork strategie gestelde doelstelling om ten minste 25% van de landbouwgrond voor biologische landbouw te gebruiken, of significant toename van de toepassing van agro-ecologische praktijken. De verwachting is tegen 2028 9.100 bijkomende ha te ondersteunen voor (blijvende) biologische landbouw, hetgeen tenminste een verdubbeling inhoudt ten opzichte van de situatie in 2020⁸. De resultaatsindicator stelt dat zo'n 1,77% van het totale landbouwareaal zal ondersteund worden in omschakeling of verderzetting van de biologische landbouw (R.39). Het gaat hier echter niet over het volledige areaal bio-landbouw, de steun per bedrijf is immers beperkt tot 20ha bij de ecoregeling voortzetting biologische landbouw. Deze indicator is dus een onderschatting.

Doorrekening ER Organische Koolstof

Van een deel van de ecoregeling organische koolstof is een indicatieve simulatie gemaakt. Hierbij werd de effectieve organische koolstof, zoals in de ecoregeling bepaald, berekend voor de teeltplannen van Vlaamse landbouwbedrijven. Vervolgens werd een lineair programmeringsmodel gebruikt om te simuleren welke aanpassingen zouden kunnen gedaan worden in het teeltplan om de drempel EOC-waarde van de ecoregeling te halen en zo subsidies te kunnen krijgen. Deze berekening werd gedaan voor drie drempelwaardes (1350 kg EOC/ha, 1400 kg EOC/ha, 1450 kg EOC/ha) telkens met een bijhorende subsidie van 70, 100 en 130 euro per ha. De belangrijkste bevinding is dat met de huidige EOC-waardes van groenbemesters en de veronderstelde kostprijzen, veel landbouwers zouden kunnen kiezen om Japanse Haver als groenbemester in te plannen. De simulaties berekenen voor de drie scenario's 3000, 5000 en 7000 ha bijkomende Japanse haver per jaar. Uitgaande van de voorgestelde EOC-waarden voor Japanse haver geeft deze Ecoregeling een kost voor netto bijkomend organische koolstof van 2,4 tot 1,3 euro per kg CO₂eq, hetgeen ver boven de huidige kost van CO₂-emissie is. Dit illustreert dat de winst die deze maatregel haalt verder zou moeten gaan dan klimaatmitigatie alleen. De berekening is echter onderhevig aan veel onzekerheden. De variatie aan maatregelen en het belang van de details in de implementatie maken het heel moeilijk om accurate ex ante inschattingen te maken van het uiteindelijke bereik van deze maatregelen.

⁸ Areaal biologisch en omschakeling, Departement Landbouw en Visserij op basis van Certisys, TÜV Nord Integra en Inscert Partner, 2021 (zie ook MER)

Specifieke doelstelling E



Eco-regelingen (bijkomend tov SD d)	AMKMs (bijkomend tov SD d)
Bufferstroken	Meerjarige bloemenstrook fruitteelt
Mechanische onkruidbestrijding	
Teeltechnische erosiebestrijding	
Gewasrotatie	
Precisielandbouw	

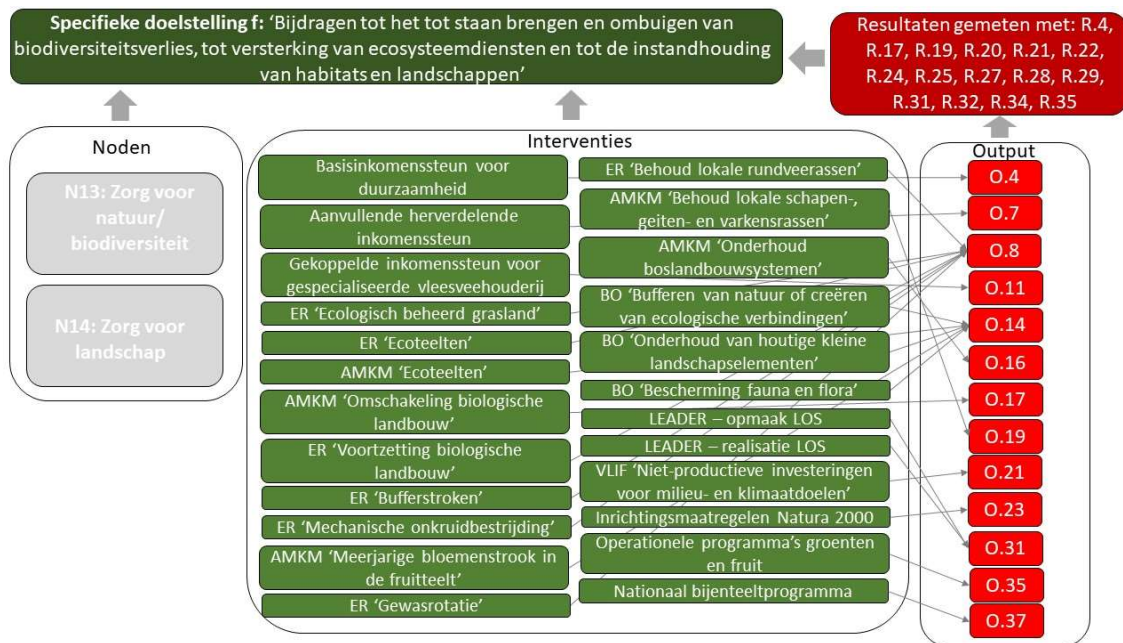
Naast de algemeen geldende maatregelen en bijbehorende reflecties over de rechtstreekse betalingen en VLIF, komen er onder SD E nog een aantal ERs en AMKMs bij ten opzichte van SD D die complementair inspelen op de nood aan duurzaam water-, bodem- en algemeen landbouwbeheer (zie hieronder). Enkel de AMKM voedermanagement en onderhoud houtige KLEs wordt hier niet weerhouden.

- ▶ De interventies zijn in de eerste plaats gericht op erosiebestrijding, met een sterke aangetoonde bijdrage door de teeltechnische erosiebestrijding en de aanleg van bufferstroken, maar ook door maatregelen die bijkomend beheerd grasland of koolstof in de bodem voorzien. De ERs precisielandbouw, mechanische onkruidbestrijding, eco-teelten, gewasrotatie en biologische landbouw (ook AMKM) dragen daarnaast sterk bij aan duurzaam en versterkend bodembeheer.
- ▶ Ook is er een verwacht effect op meer efficiënte omgang met bemesting en nutriëntengebruik. De in de MER doorgerekende maatregelen leiden tot een vermeden stikstofinput van ca. 35 miljoen kg N over de gehele planperiode indien alle vooropgestelde targets gehaald worden. De maatregelen 'Ecologisch beheerd grasland' en biologische landbouw doen hier het meeste werk, maar ook de andere hierboven genoemde maatregelen hebben hun bijdrage, mede ook omdat ze leiden tot een minder intensief teeltplan.
- ▶ Daarnaast laat de MER zien dat deze maatregelen (incl. de gewasrotatie) een beperkte bijdrage aan reductie van schadelijke gewasbeschermingsmiddelen (ca 6% van het totale gebruik aan gewasbeschermingsmiddelen in 2018) en van bodem- en watervervuiling (o.a ca. 4% van het totale stikstofgebruik uit dierlijke mest en kunstmest in 2020). In vergelijking met het voortzetten van PDPO III heeft het voorgenomen GLB-plan wel de potentie om substantieel meer bij te dragen.

Het belangrijkste deel van het effect op gewasbeschermingsmiddelen wordt in de MER toegeschreven aan de maatregelen rond biologische landbouw, ook al betreft het hier maar een beperkt aandeel van de totale landbouw. De MER berekent dat meer dan de helft van vermeden gewasbeschermingsmiddelengebruik voortkomt uit de AMKM en ER rond biologische landbouw. De individuele bijdrage van overige maatregelen is (veel) beperkter.

Vanuit die bevinding kunnen we wel een bedenking plaatsen bij de gekozen mix van maatregels. Er wordt substantieel geïnvesteerd in interventies gericht op soms specifieke duurzame quasi-biologische landbouwpraktijken, die elk op zich beperkt bijdragen aan het beoogd effect. De maatregels rond biologische landbouw zelf blijven kleinschaliger qua beoogd bereik en realisatie.

Specifieke doelstelling F



SD F gericht op biodiversiteit en landschapsbeheer breidt het aantal bijdragen maatregels nog verder uit met de ER 'behoud lokale rundveerassen' en de AMKM 'behoud lokale schapen-, geiten- en varkensrassen'. Ook de BO's 'Bufferen en verbinden' en 'Bescherming fauna en flora', alsook LEADER en Natura2000 zijn specifiek gerelateerd aan deze doelstelling. De VLIF-steun draagt hier enkel bij via de specifieke investeringen voor milieu- en klimaatdoelen.

De BO's, inrichtingsmaatregelen Natura 2000 en het bijenprogramma nemen hierbij een aparte plaats in als interventies die direct (exclusief) gericht zijn op versterking van de ecologische landschapswaarde en biodiversiteit (akker- en weidevogels en insecten). Dit zijn maatregels die gericht zullen worden ingezet in welbepaalde gebieden met name om bestaande natuur te versterken. Op deze wijze zullen zij met toch substantiële budgetten (€28 mln Natura 2000, €24 mln voor ecologische verbindingen; €43 mln voor flora & fauna) een zeer belangrijke bijdrage aan deze SD kunnen leveren.

De ecoregelingen en AMKM zullen ook hun bijdrage hebben aan het stoppen of verminderen van de achteruitgang van de natuurwaarden, maar het gaat hier om vrijwillige maatregels die in grote mate gericht zijn op het verbeteren van de agro-functionele biodiversiteit. Zij zullen slechts beperkt bijdragen aan de Europese doelstellingen op dit vlak.

Wel draagt het SP substantieel meer dan voorheen bij aan het verhogen van het aandeel landbouwareaal met verhoogde biodiversiteit, die volgens de EU-biodiversiteitsstrategie minstens 10% zou moeten zijn. De conditionaliteit (GLMC 8a) legt ten eerste een minimumaandeel van 3 of 4 % aan niet-productief areaal op aan de deelnemende bedrijven. Daarbij worden ook verschillende ecoregelingen en AMKM's en VLIF niet-productieve investeringen voor klimaat en milieu ingezet om bijkomend niet-productief areaal te creëren. Waar dit aandeel bij landbouwers met pijler 1 steun in PDPO III in 2021 nog ongeveer 1,3% bedraagt, zal dit in het nieuwe SP dus naar verwachting meer dan verdubbelen.

Specifieke doelstelling G



Deze SD speelt in op een van de belangrijkste noden voor Vlaamse landbouw, namelijk het verjongen en aantrekken van vers bloed naar de landbouwsector, alsook ruimte bieden voor vernieuwende bedrijfsontwikkeling. De 'generatiewissel' in de landbouw is een belangrijk strategisch element in de CAP, waarop het SP in verschillende maatregelen inzet en bijkomende middelen voor vrijmaakt.

Eén maatregel speelt specifiek enkel in op deze SD, namelijk de VLIF-steun voor 'opstart en overname door jonge landbouwers'. Deze heeft een vrij beperkt, maar realistisch voorzien aantal ondersteunde landbouwers (675 over de hele periode tot en met 2029). Het SP voorziet de steunbedragen hiervoor deze periode significant te verhogen, op basis van de in PDPOIII vastgestelde nood hieraan.

Uiteraard spelen ook de aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers en de VLIF-steun opstart of omschakeling toekomstgerichte bedrijfsstrategie hier ook hun rol, complementair aan SD A en B.

Over de hele programmaperiode beoogt het SP met deze maatregelen bij te dragen aan de opstart van 1665 nieuwe landbouwbedrijven (R.36), aangevuld met nog eens zo'n 50 extra nieuwe jobs (R.37). Het voorziene aantal nieuw ontwikkelde plattensbedrijven lijkt met 32 wat beperkter, weliswaar enkel voortkomend uit VLIF-steun voor duurzame verwerking en afzet.

Bovendien ruimen de reguliere VLIF-steun en de maatregel vorming en advies specifieke plaats in voor de ondersteuning van jonge en startende landbouwers, buiten deze interventielogica om. In de Productieve Investerings wordt mogelijkheid voor 10% extra financiering voor jonge landbouwers voorzien, en in de interventie vorming en advies ook een starters-opleiding aangeboden. Ook in de projectoproep Samenwerking is expliciete aandacht voor bevordering van de generatievernieuwing in de landbouwsector

Al bij al is er substantiële en diverse ondersteuning voor startende landbouwers voorzien, met ook een significant beoogd resultaat. Aan de andere kant ligt overheen de verschillende SDs en maatregelen ligt de nadruk van het SP echter toch eerder op de duurzame continuering en modernisering de landbouwsector dan op vernieuwende bedrijfsontwikkeling of ondernemerschap in de landbouwsector.

Specifieke doelstelling H



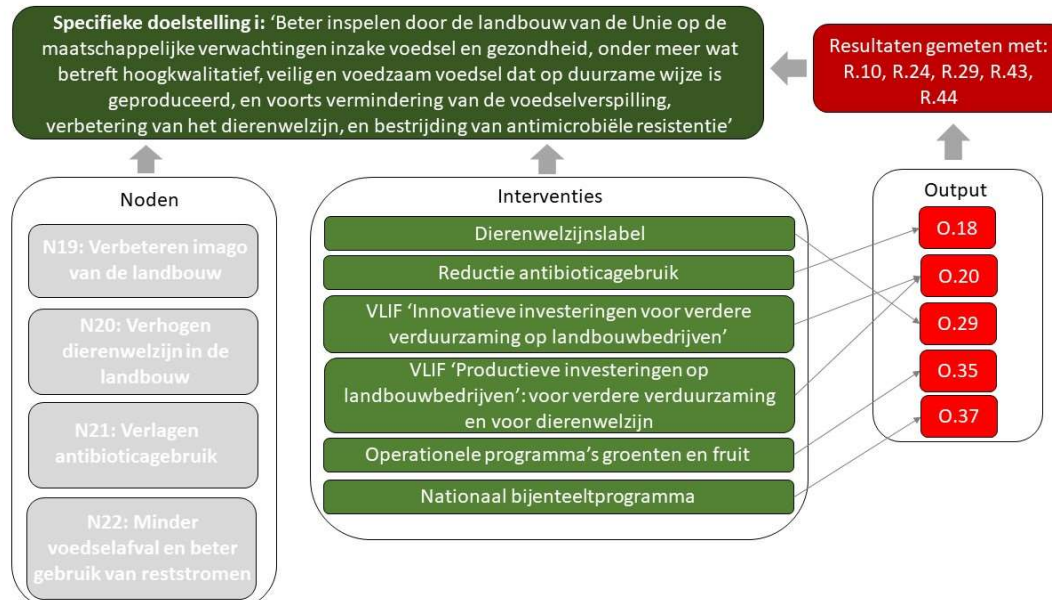
De SD H rond bredere lokale rurale ontwikkeling is de logische doelstelling voor de LEADER-maatregel, die in de nieuwe periode versterkt wordt, met bijkomend budget en de integratie van de maatregels Omgevingskwaliteit. Naar verwachting komen er enkele LEADER-gebieden en Plaatselijke Groepen bij. De Lokale ontwikkelingsstrategieën moeten nog opgemaakt worden, maar zullen meer gekaderd worden door enkele Vlaamse prioriteiten, met name:

- ▶ Innovatief en duurzaam ondernemerschap in een circulaire economie
- ▶ Leefbare en levendige dorpen
- ▶ Landschapskwaliteit en -onderhoud

Dit biedt een duidelijker focus dan voorheen om op lokaal niveau te kunnen werken aan versterking van het sociaal en economische weefsel op het platteland, de open ruimte verder te versterken en nieuwe rurale activiteiten te creëren.

Aanvullend hebben ook de projectoproep Samenwerking en de VLIF-maatregel voor duurzame verwerking en afzet van landbouwproducten een bredere rurale ontwikkelingsfocus. Het gaat hier om respectievelijk 50 en 32 projecten, die elk met weliswaar relatief beperkt budget (max 300.000) een belangrijke en relevante rol kunnen spelen in deze SD.

Specifieke doelstelling I



De laatste SD heeft eveneens een wat bredere focus dan de landbouwpraktijk op zich, en richt zich op kwaliteitsvolle, veilige en duurzame voedselproductie in lijn met maatschappelijke verwachtingen. Aanvullend op de inspanningen die reeds voorzien zijn voor verduurzaming en transformatie van de landbouw onder de andere doelstellingen, zijn 'dierenwelzijnslabel' en 'reductie antibioticagebruik' twee specifiek hierop gerichte interventies. Beide spelen in op belangrijke geïdentificeerde noden, en voorzien allebei over de hele periode 2000 landbouwers te ondersteunen.

Daarnaast koppelt het SP nog twee VLIIF-maatregelen voor productieve en innovatieve investeringen aan deze doelstelling, die inderdaad met name bijdrage kunnen leveren aan dierenwelzijn. Ook andere VLIIF-maatregelen zouden hier echter onder passen, bv voor duurzame productie en afzet of omschakeling naar toekomstgerichte bedrijfsstrategie, onder andere gelinkt aan nood 22 minder voedselafval en beter gebruik van reststromen. Ook de ER/AMKM rond biologische landbouw of behoud lokale rassen hebben naar onze inschatting en directe link met de noden onder deze SD.

4.4. Externe coherentie

- ▶ Algemeen is coherentie met **Europese strategische prioriteiten** uiteraard verzekerd door het Europese kader dat aansluit bij de strategische visie van de Europese Commissie, mede vormgegeven door de Green Deal. Zo werd bij de hervorming van het GLB verzekerd dat de daarin opgenomen horizontale en specifieke doelstellingen tegemoetkomen aan de ambities van de Europese Green Deal.

De Green Deal is een strategisch plan dat de EU moet omvormen tot een eerlijke en welvarende samenleving, met een moderne, grondstoffenefficiënte en concurrerende economie, waar vanaf 2050 netto geen broeikasgassen meer worden uitgestoten en economische groei is losgekoppeld van het gebruik van hulpbronnen⁹. Voor de landbouwsector staat deze balans tussen behoud van landbouwincome, productiviteit en concurrentievermogen enerzijds, en vermindering van de impact op klimaat en milieu anderzijds, reeds lange tijd centraal, alsook in de voorgaande generaties van het PDPO. Het nieuwe GLB maakt in lijn met de ambitie van de Green Deal verder de shift van een landbouwbeleid dat de negatieve externaliteiten van een hoge productiviteit tracht te minimaliseren naar een beleid dat landbouwers ondersteunt in de transitie naar duurzamere voedselsystemen en dat tegelijk positief bijdraagt aan het oplossen van de klimaat- en milieuproblematiek.

⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?qid=1576150542719&uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>

Dit blijkt ook duidelijk uit het GLB Strategisch Plan; de combinatie van de verschillende maatregelen, de versterkte conditionaliteit en de verschillende ecoregelingen en agromilieu- en klimaatverbintenissen reflecteren die balans en de toenemende ambitie van het landbouwbeleid op vlak van de klimaat- en milieu-doelstellingen. Bijna alle maatregelen zijn coherent met de Green Deal, en leveren vaak zelfs een positieve bijdrage (zie tabel in bijlage). Wel dient hierbij opgemerkt te worden dat het GLB Strategisch Plan ambitieuzer is op vlak van de vermindering van de milieu-impact (vaak een positieve bijdrage), dan op vlak van de vermindering van de klimaatimpact (vaak neutraal coherent – zie ook evaluatie ten opzichte van Fit for 55).

- ▶ In het kader van de Green Deal zijn in het bijzonder de 'Farm-to-Fork strategie' en de 'Biodiversiteitsstrategie' van groot belang voor landbouw en platteland. Aldus dient het GLB Strategisch Plan als een belangrijke tool om deze ambities inzake gebruik en risico van pesticiden, gebruik van antibiotica en meststoffen, bio-landbouw, en behoud van landschapselementen, habitats en soorten te bereiken. Het GLB Strategisch Plan zet via een sterke uitgebouwd pakket aan maatregelen duidelijk in een substantiële bijdrage tot deze strategieën; bijna alle maatregelen vertonen coherentie met deze kaders, en ze leveren in veel gevallen ook een positieve bijdrage (in het bijzonder de ER, AMKM, Beheersovereenkomsten en VLIF).
- ▶ Wel merken we op dat de investeringen en inspanningen vanuit het SP rond deze ambities weliswaar substantieel zijn, maar niet voldoende om in de buurt te komen van in de Europese strategieën geformuleerde kwantitatieve doelstellingen. Reductie gebruik van synthetische chemische pesticiden met 50%
 - Reductie nutriëntenverliezen met 50% en van meststoffen met 20% in 2030
 - Verhoging van het EU bio-areaal tot 25%
 - Reductie verkoop van antimicrobiële stoffen met 50% tegen 2030
 - Minstens 10% van het landbouwareaal moet bestaan uit landschapselementen met een grote biodiversiteit

Uiteraard betreft het hier doelstellingen op EU-niveau, en is het SP ook niet het enige instrument in Vlaanderen om deze doelstellingen te bereiken. Maar gezien de ongunstige uitgangspositie van Vlaanderen in Europese context op vlak van bio-areaal, mestgebruik en nutriëntenverliezen, niet-productief areaal (met hoge biodiversiteit), zal de algemene inspanningsverwachting voor de Vlaamse landbouw hoger liggen om dichterbij deze doelstellingen te komen.

- ▶ De landenspecifieke aanbevelingen die door de Europese Commissie werden geformuleerd dienen om te verzekeren dat de doelstellingen van het GLB bereikt worden en dat het GLB Strategisch Plan bijdraagt aan de ambities van de Green Deal en in het bijzonder aan de doelstellingen van de 'Farm-to-Fork strategie' en de 'Biodiversiteitsstrategie'. Het GLB Strategisch Plan werd duidelijk opgebouwd vanuit de geïdentificeerde noden en vertoont aldus een duidelijke coherentie en vaak positieve bijdrage aan deze 14 landenspecifieke aanbevelingen (zie tabel in bijlage).
- ▶ Zoals reeds eerder werd aangehaald is er een sterke mate van overlap tussen de doelstellingen vanuit het Europees beleidskader en de doelstellingen die geformuleerd werden binnen de **Vlaamse beleidskaders** rond klimaatadaptatie, emissies, water, bodem, pesticidegebruik, de eiwitstrategie, ruimtegebruik, voedselverlies en biomassa(rest)stromen. Over het algemeen gelden dus dezelfde reflecties inzake algemene coherentie als voor de Europese beleidskaders (zie tabel in bijlage).

Inzake klimaat dient opgemerkt te worden dat er een sterke coherentie en vaak zelfs een positieve bijdrage is aan het een aantal prioriteiten in het Vlaams Klimaatbeleidsplan (2021-2030). Met name op het vlak van energetische emissies (CO₂-uitstoot) heeft het GLB SP een positieve relatie met het VEKP, met name via de VLIF-investeringssteun, maar ook via het pakket aan AMKMs en ERs.

De relatie van het SP aan het Convenant Enterische Emissies Rundvee is veel beperkter, met name via de AMKM voedermanagement. De feitelijke verwachte bijdrage aan deze doelstelling is dan ook beperkt, zoals berekend in het kader van de MER.

- ▶ Voor watergerelateerde beleidskaders, met name de Kaderrichtlijn Water, maar ook de Blue Deal en de Overstromingsrichtlijn, is er ten eerste belangrijke positieve relatie met de conditionaliteit voor de inkomenssteun (met name GLMC 4 en 8). Wat betreft waterverontreiniging is er positieve bijdrage van verschillende ERs en AMKM, bv rond beheer grasland, bufferstroken, eco-teelten, biologische landbouw, gewasrotatie, precisielandbouw, mechanische onkruidbestrijding, alsook enkele BOs.

Wat betreft waterbesparing zijn voornamelijk de ER ecoteelten, organische koolstof, precisielandbouw alsook de VLIF-steun (niet-productieve investeringen voor milieu en klimaat, productieve investeringen zoals waterretentie) en BO kleine landschapselementen relevant.

- ▶ Ook met andere niet direct klimaatgerelateerde Vlaamse beleidskaders, bv de Vlaamse Eiwitstrategie, het Actieplan Voederterlies en Biomassa(rest)stromen, en het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen vertonen de relevante maatregelen over het algemeen coherent en/of vertonen een positieve bijdrage.

4.5. Evaluatie resultaatsindicatoren en streefdoelen

Er worden voor het GLB-SP drie types van indicatoren gebruikt:

- ▶ **Outputindicatoren** die verwijzen naar de rechtstreekse realisaties die zijn voortgekomen uit de ondernomen acties en maatregelen. Elke maatregel heeft specifiek gekoppelde outputindicatoren. Deze worden in het SP feitelijk enkel gebruikt als element op het totaal budget op te bouwen, en hoeven niet als zodanig onderbouwd te worden
- ▶ **Resultaatindicatoren** (RIs) die het directe effect meten van een interventie, in het GLB-prestatiekader vaak een sommatie van de outputindicatoren voor verschillende maatregelen, uitgedrukt als aandeel van totaal aantal landbouwerbedrijven, oppervlakte cultuurgrond (OCG) of grootvee-eenheden (GVE)
- ▶ **Impactindicatoren** die eerder als hogergelegen contextindicatoren beschouwd kunnen worden, waarop het SP meer onrechtstreekse en/of op lange termijn effect op beoogd te hebben. Deze zijn niet gekoppeld aan bepaalde SDs of maatregelen, en hiervoor zijn geen streefwaardes geformuleerd. We laten ze hier dus buiten beschouwing.

In deze sectie gaan we nader in op twee samenhangende elementen met betrekking tot het prestatie- en opvolgingskader van het SP.

- ▶ Ten eerste zijn we de koppeling tussen de verschillende type indicatoren en de interventielogica nagegaan, alsook het verband tussen output- en resultaatsindicatoren. We hebben deze koppeling bij de opmaak en analyse van de interventielogica ook meegenomen, en hier op verschillende momenten over teruggekoppeld. We hebben op dit vlak nog enkele reflecties.
- ▶ Daarnaast moeten de streefwaardes van de resultaatsindicatoren logisch volgen uit de voorziene maatregelen en outputindicatoren. We hebben vanuit dit oogpunt de streefwaardes voor de verschillende resultaatsindicatoren en hun onderbouwing grondig bekeken en geëvalueerd. Dit biedt ook extra zicht op de voorziene effectiviteit van de maatregelen.

Samenhang output- en resultaatsindicatoren

- ▶ We willen hier met name wijzen op een in onze ogen belangrijke inconsistentie in het Europese kader voor monitoring van de output en resultaten van het SP.

De koppeling tussen 1) de maatregelen en hun outputindicatoren en 2) de SDs en de resultaatsindicatoren zijn beide logisch en correct. Echter, de koppeling tussen de maatregelen - resultaatsindicatoren - SDs is vaak niet duidelijk, en lijkt onvolledig.

Bepaalde maatregelen worden gekoppeld, en dus geacht bij te dragen, aan een bepaalde SD, maar worden niet gekoppeld aan de bijbehorende RIs.

- Bv de maatregel precisielandbouw draagt volgens de interventielogica bij aan de horizontale doelstelling CCO, maar aan geen enkele van de gekoppelde RIs. Hetzelfde geldt in een aantal gevallen voor het Programma Bijenteelt.
- Hetzelfde geldt bv voor 'Investeringsteun voor omschakeling naar een toekomstgerichte duurzame ondernemingsstrategie', gekoppeld aan SD B, maar zonder bijdrage aan de bijbehorende RIs.

Tegelijk komt het voor dat bepaalde RIs gekoppeld worden aan de SD, maar dat geen enkele van de maatregelen in de interventielogica gekoppeld is, en dus bijdraagt, aan deze RIs. Duidelijkste voorbeeld hiervan is R25¹⁰, die enkel wordt gevoed door de maatregelen rond behoud lokale rassen. Deze RI is gekoppeld aan SD D en E, terwijl de betreffende maatregelen in de interventielogica ontbreken. Ondertussen is deze RI niet gekoppeld aan SD F, waaraan de betreffende maatregelen juist wel hun enige (en juiste) plek in de interventielogica hebben.

Deze inconsistenties lijken een gevolg van de voorschriften vanuit de Commissie zelf, maar dit leidt wel tot een vertekend beeld van de (theoretische) bijdrage van individuele maatregelen aan de doelstelling en de RIs. Dit maakt ook dat de relaties tussen de directe output(indicatoren) van de maatregelen en de resultaten van de SDs op sommige punten indirect, onvolledig en daardoor minder inzichtelijk is. Dat maakt het ook moeilijker de bijdrage en effectiviteit achteraf te achterhalen en evalueren.

- ▶ Een meer specifieke, maar wat ons betreft ook belangrijke bedenking is de koppeling tussen R4 'Aandeel UAA onder inkomenssteun en onderdeel van de conditionaliteit' en alle ecoregelingen. De extra bijdrage van de ecoregelingen hieraan is niet duidelijk, aangezien de conditionaliteit evenzeer geldt voor de inkomenssteun als voor de ecoregelingen – de één gaat niet zonder de ander. Ook al is in de definitie van de indicator wellicht vollediger, in de praktijk lijkt de koppeling met ecoregelingen dus overbodig.

¹⁰ Milieuprestaties in de veehouderijsector - Percentage GVE's vallend onder ondersteunde verbintenissen om de ecologische duurzaamheid te verbeteren

Streefwaardes

Ten eerste stellen we vast dat de aanwijzingen in de indicatorfiches secuur zijn gevolgd bij de bepaling van de streefwaardes. Er is telkens nauwgezet getracht overlappingen tussen bijdragende maatregels mee in rekening te nemen, zodat er een uniek geldige waarde voor de indicator tot stand komt voor de gevraagde eenheid (absoluut aantal begunstigden, investeringen, verrichtingen, aandeel bedrijven, OCG, GVE,...).

Belangrijke bedenking is wel dat de bijdrage vanuit LEADER nog niet is meegerekend in de aan deze maatregel gekoppelde RIs, omdat deze op basis van de op te maken lokale ontwikkelingsstrategieën bepaald zal worden. Hier is er dus in sommige gevallen dus een onderschatting van de streefwaarde. Voor R40, 41, 42 ontbreekt de streefwaarde nog volledig.

Wat betreft de streefwaardes zelf vormen de meest opvallende zaken feitelijk vooral een bevestiging van vaststellingen die we al deden met betrekking tot de effectiviteit van maatregels tov de gekoppelde SDs:

- ▶ De inkomenssteun heeft een zeer hoog beoogd bereik, dat door de conditionaliteit nauwelijks afneemt (R4 - 99,7% van het landbouwareaal). Dit is zeer positief, aangezien deze maatregel zowel de inkomenspositie verzekert, maar tegelijk ook bijdraagt aan verduurzaming van de landbouw. Het bereik voor de gekoppelde steun voor vleesveehouderij (R8) is met bijna 11% van alle landbouwbedrijven in lijn met de aanpassing van de interventie die de doelgroep scherper dan voorheen afbakt, alsook met het (licht) dalende aandeel van de vleesveehouderij in de totale landbouw.
- ▶ Hetzelfde geldt voor het bereik van de OPs Groenten en Fruit, hetgeen leidt tot een hoog aandeel bedrijven dat deelneemt aan producentengroeperingen, producentenorganisaties, lokale markten, korte toeleveringsketens en kwaliteitsregelingen (R10 - 27,3%). Daarmee dekken ze volgens de geaggregeerde cijfers van de PO's zelf 107% van de productiewaarde van de sector, hetgeen uiteraard onmogelijk is en mogelijk een incorrectie in (aggregatie van) de basisgegevens aangeeft.
- ▶ Het voorziene aantal ondersteunde deelnemers (500.000) en adviseurs (600) door de adviesverlening en opleiding alsook demo- en EIP-projecten is zeer substantieel (R1 en R2), hetgeen de meerwaarde van de betreffende maatregels aantoont voor de bevordering van kennisontwikkeling en modernisering van de landbouw.

Men voorziet bovendien dat de helft van deze deelnemers (bijna 250.000) specifiek advies en opleiding zal krijgen rond milieu- en klimaatprestaties en prestaties op het gebied van hulpbronnefficiëntie, die de duidelijke link aan verduurzaming demonstreert (R28).

- ▶ De RIs 3 en 9 rond digitalisering en modernisering van de landbouw zijn gebaseerd op VLIF Innovatieve en productieve investering, die in het verleden bewezen heeft een substantieel aantal landbouwerbedrijven te kunnen ondersteunen, tot 35% voor algemene modernisering en 20% voor digitalisering.

Voor RIs rond investeringssteun voor klimaatadaptatie/mitigatie en natuurlijk hulpbronnen (R16, R26) komt de ondersteuningsgraad lager uit, tegen de 18% van de landbouwbedrijven, ook rekening houdend met mogelijke meerdere investeringen door één bedrijf (gebaseerd op resultaten uit het verleden).

Het SP voorziet via verschillende types VLIF-steun ook bij te dragen aan bijkomende productiecapaciteit voor hernieuwbare energie van 4404 MegaWatt (R15, in combinatie met de OPs Groenten en Fruit) en bijkomende boslandbouw en houtige landschapselementen (R17 - 359 ha). Tenslotte zorgt het SP via VLIF-steun voor duurzame verwerking en afzet en Natura2000 voor bijkomende fysieke verrichtingen op vlak van milieuduurzaamheid, klimaatmitigatie en - adaptatie in plattelandsgebieden, uitgedrukt als voorzien absoluut aantal (R27 - 216).

Uiteraard vertegenwoordigen deze RIs niet de volledige inspanningen en resultaten van het SP op deze aspecten, maar zijn ze een indicatie van de fysieke investeringen en inspanningen vanuit de specifieke gekoppelde maatregels op dit vlak.

- ▶ De OGCs onder verbintenissen voor adaptatie aan klimaatverandering, verminderen van uitstoot, behoud en/of verbeteren van koolstofopslag, goed bodembeheer, waterkwaliteit, nutriëntenbeheer (R12, R14, R19, R21, R22) worden gevat door verschillende ERs en AMKM, die gezamenlijk een substantiële oppervlakte voorzien af te dekken.

Voor R12 OGC onder verbintenissen voor klimaatadaptatie komt men door de combinatie van type landbouwoppervlaktes op een dekking van bij 37,5%. Voor de overige meer specifieke RIs komt dit de 15-20% van het landbouwareaal afdekken. Deze aandelen volgen logisch uit de voorziene outputs.

- ▶ Het aandeel GVE of OGC met steun om broeikasgas-/ammoniakemissies te verlagen ligt dan weer veel lager (R13, R20) in lijn met onze vaststelling dat de bijdrage van het SP hieraan beperkt zal zijn op basis van een beperkt aantal maatregels. Hetzelfde geldt voor de RI rond verbetering van ecologische duurzaamheid, gekoppeld aan twee kleine maatregels lokale rassen.

Ook het aandeel OGC met verbintenissen rond duurzaam gebruik van pesticiden ligt ook opvallend laag (5,4%), met slechts vier (kleinere) maatregelen gekoppeld aan R24, terwijl mogelijk ook andere maatregelen een belangrijk (indirect) effect op pesticidegebruik zullen hebben (bufferstroken, ecologisch graslandbeheer, eco-teelten,...)

- ▶ Daarnaast is het aandeel OGC met verbintenissen voor biodiversiteit (R31 4,7%) zeer beperkt, ondanks het groot aantal maatregelen (ERs + AMKMs) dat eraan beoogt bij te dragen, incl. de BOs. De BOs zijn gericht op een aantal specifieke gebieden met relatief beperkte oppervlakte, maar dat geldt niet voor de andere ingezette ERs/AMKMs.
- ▶ Ook de investeringssteun voor biodiversiteit (R32) en steun voor biologische landbouw (R29) dekken een beperkt aandeel van de totale bedrijven en areaal af – ook al betreft het voor biologische landbouw wel een grote toename tov huidige areaal. Ook dit sluit aan bij onze vaststelling rond effectiviteit in sectie 3.2.
- ▶ Tenslotte komen de maatregelen rond antibioticareductie (R.43 5%) en dierenwelzijn (R.44 3,6%) op vrij beperkte aandelen afgedekte GVE, in lijn met de beperkte voorziene output en budget.
- ▶ De meer socio-economische resultaatsindicatoren R36, R37, R39 (aantal startende landbouwers, gecreëerde jobs, nieuwe plattelandsbedrijven) werden reeds besproken onder de interventielogica van SD G.

Samenvattend komt in deze streefwaardes tot uiting dat het SP zich name richt op de modernisering en verduurzaming van de bestaande landbouwpraktijk en versterking van agro-functionele biodiversiteit, in een aantal gevallen op vernieuwende manieren (eco-teelten, verhogen organische koolstof,...). Op het vlak van ecologische biodiversiteit, emissies, dierenwelzijn zullen de resultaten een stuk lager liggen.

5 / Evaluatie van het beheer en de uitvoering

Het laatste deel van de evaluatie betreft de organisatie en modaliteiten voor beheer en uitvoering van het SP, met specifieke aandacht voor de beschikbare middelen en instrumenten voor uitvoering en monitoring van de maatregelen en de genomen acties rond vereenvoudiging en vermindering van administratieve last.

Technische bijstand

Het Vlaams Departement Landbouw & Visserij staat als beheersautoriteit in voor het algemeen beheer van het SP, en kan daarbij voortbouwen op ruimer ervaring en opgebouwde structuren en mechanismes uit voorgaande programmaperiodes van het GLB. Een deel van de uitvoering van de maatregelen in pijler 2 (de BO's, LEADER, Inrichting Natura2000) wordt gedelegeerd naar uitvoerende entiteiten Vlaamse Landmaatschappij en Agentschap voor Natuur en Bos. Daarnaast zal ook de maatregel rond dierenwelzijnslabel uitgevoerd worden door een andere entiteit, nl. Departement Omgeving.

Het effectieve beheer en uitvoering van de maatregelen met inbegrip van het opzetten en het functioneren van het Vlaams Ruraal Netwerk wordt gefinancierd uit de Technische Bijstand. Voor het Vlaamse GLB Strategisch plan wordt hiervoor een percentage van 5,36% gereserveerd, iets lager dan in de vorige programmaperiodes toen het maximale toegestane aandeel van 6% werd aangehouden. Dit budget wordt ingezet op programmaniveau en interventieniveau voor personeel en diensten of goederen, verband houdend met de taken zoals opgenomen in art. 123 van de GLB-plan verordening.

Gezien de omvang van het programma en totale budget alsook het groot aantal verschillende type maatregelen, is de maximale reservering van 6% voor de Technische Bijstand wat ons betreft redelijk en voldoende om de taken uit te voeren, zoals voorgaande programmaperiodes ook reeds hebben uitgewezen.

Ook de voorzetting van de rol en werking van het Vlaams Ruraal Netwerk (formeel nu GLB-netwerk), met een uitgebreide scope naar beide pijlers en extra voorziene personeelsinzet naar minstens 3 VTE, beschouwen als een meerwaarde. Op vlak van EIP, AKIS en LEADER heeft het VRN de afgelopen periode een gewaardeerde rol gespeeld, en is relevant deze rol verder uit te bouwen voor beide pijlers.

Box 1: beheers- en uitvoeringstaken technische bijstand

- ▶ het beheer en de controle van de interventies;
- ▶ opzet, onderhoud en bijstellingen van de IT toepassingen die nodig zijn als beheer- en controlesystemen;
- ▶ het opzetten van het prestatiekader, monitoring van de interventies en het GLB-plan en jaarlijkse opmaak van het prestatieverslag;
- ▶ evaluaties in kader van PDPO III, het GLB-plan 2023-2027 (en de diverse interventies hieronder) en het GLB post 2027;
- ▶ de oprichting en organisatie van een toezichtcomité;
- ▶ interne communicatie en afstemming;
- ▶ externe communicatie over het GLB-strategisch plan en de diverse onderdelen en interventies, inbegrepen communicatiekanalen en dragers van de beheersdiensten;
- ▶ de werking van het Vlaams Ruraal Netwerk en diens communicatiekanalen;

Beheers- en uitvoeringsmodaliteiten – reductie administratieve last

Voor het aanvragen en behandelen (goedkeuring, uitbetaling, controle) van de ondersteuning vanuit zowel de areaalgebonden als de niet-areaalgebonden interventies zet de beheersautoriteit maximaal in op **digitalisering en automatisering**. Verreweg de meeste interventies worden via een zogenaamd e-loket beheerd, opgesplitst naar type maatregel, waar de aanvrager zijn dossier kan indienen en de dossierbehandelaar het proces van goedkeuring en uitbetaling kan doorlopen. Deze applicaties maken dat heel wat controles vooraf geautomatiseerd kunnen worden op basis van gekoppelde identificerende data, met minder administratie voor beide zijden tot gevolg.

Deze e-loketten zijn de afgelopen jaren verder uitgebreid en hun werking verfijnd. Zo er recent het BO-loket opgezet door VLM voor de beheersovereenkomsten (2019), en al eerder een LEADER-loket (2016), beide positief gewaardeerd door de begunstigden.

Desondanks blijft administratieve verlichting een continu aandachtspunt voor het Departement, getuige de permanente overlegstructuur over interventies heen om tot meer uniform, kwalitatief beter en eenvoudiger proces te komen

Een belangrijke bijkomende stap is de ontwikkeling en voorzien implementatie van zogenaamde **Vereenvoudigde kostenopties (VKO)** voor verschillende maatregelen, met name 'Demonstratieprojecten', 'Projectoproep EIP', 'Projectoproep Samenwerking' alsook LEADER en OP groenten en fruit. Binnen LEADER worden de administratieve vereisten daarnaast verlicht voor zogenaamde 'micro-projecten' Dit zorgt voor versimpeling van de berekening en verantwoording van de loon- en overheadkosten, waardoor de ballast voor begunstigden verlaagt, en uiteindelijk de toegankelijkheid van dergelijke maatregelen voor verschillende type actoren vergroot

Tenslotte wordt de beheerslast verlaagd door versoepelde toepassing van de (Vlaamse) toegangs- en verbintenisvoorwaarden bovenop de Europees verplichte, bv voor VLIF 'Productieve investeringen op landbouwbedrijven' en 'Opstart en overname door jonge landbouwers' alsook de beheersovereenkomsten.

Beheers- en controlesystemen

Een belangrijk element om de reële effectiviteit van de maatregelen is de toepassing van beheers- en controlesystemen en -processen. In Vlaanderen wordt het zogenaamde Geïntegreerd beheers- en controlesysteem (GBCS) ingevuld en opgebouwd aan de hand drie deelprocessen aangiftes, controles, berekeningen & betalingen. Dit systeem zal ook toegepast worden voor controle van de (nieuwe) conditionaliteit.

Verskillende opvolgingstools en databanken worden gecombineerd voor de administratieve controle, met name het Area Monitoring System (AMS), het identificatiesysteem voor landbouwpercelen (LPIS) en gegevens uit de jaarlijkse collectieve 'verzamel aanvraag'. Ook de identificatiedatabank, het geospaatial en diergebonden toepassingsstelsel (GSA), het boekhoudkundig stelsel, Sanitel (dierlijke gegevens),... voeden en ondersteunen de deelprocessen.

De controle van de interventies binnen ELGF en ELFPO gebeuren volgens dezelfde principes, in voortzetting van de aanpak in het GLB 2014-2022.

- ▶ Voor alle voorwaarden wordt waar mogelijk een 100% administratieve controle uitgevoerd.
- ▶ Voor de bijkomende controles wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van checks by monitoring. Voor interventies waar dit niet volledig mogelijk is, worden andere (innovatieve) technieken zoveel mogelijk ingezet, zoals een intern ontwikkelde geo-tagged photo app, gebruik van elders beschikbare data,...
- ▶ Voor (delen van) interventies waar dergelijke technieken geen soelaas bieden, worden er controles ter plaatse uitgevoerd, gesteund op het performante LPIS systeem.
- ▶ Het basis controlepercentage hiervoor is 5%, met steekproef gebaseerd op zowel een toevals- als een risicoselectie. Naar aanleiding van risicoanalyse en resultaten in voorbije controleperiodes kan het basispercentage verhoogd of verlaagd.

In lijn met de verordening is voorzien in het SP dat de sanctie proportioneel is tot de inbreuk. Er wordt daarbij rekening gehouden met de ernst, omvang en het permanent karakter van de inbreuk. Ook eventuele herhaling en opzet worden bij de sanctieberekening in acht genomen

Het GBCS wordt dus ook toegepast voor controle van de conditionaliteit, volgens vier types:

- ▶ Volledige controles terplaatse op conditionaliteit van minsten 1% van alle aanvragen
- ▶ Administratieve controles van aantal beheerseisen en normen voor 100% van de aanvragen
- ▶ Niet-nalevingen vastgesteld door het Departement tijdens andere controles ter plaatse (= 'ad hoc'-vaststellingen)
- ▶ Niet-nalevingen vastgesteld bij controles ter plaatse door externe beheersdiensten VLM en ANB

Naleving van de conditionaliteit is van groot belang voor de reële bijdrage van het SP aan haar belangrijkste doelstellingen, en doelmatige controle daarop verdient dus voldoende aandacht. Het is daarbij essentieel het controlesysteem zoveel mogelijk te gebruiken voor nalevingsbevordering van de aangescherpte voorwaarden alvorens tot sanctionering over te gaan. Sanctionering door gedeeltelijk intrekken van de inkomenssteun kan immers grote gevolgen voor de landbouwer hebben.

Monitoring en rapportage voor evaluatie

Voor de monitoring van indicatoren en de jaarlijkse rapportering prestatieverslag van het strategisch plan bouwt de beheersautoriteit voort op in de vorige periodes opgebouwde ervaring en systemen. Hierbij staat met name het opvolgen van de resultaatsindicatoren en hun streefwaardes centraal. In het SP wordt vrij summier beschreven hoe de databeheersystemen voor de verschillende interventies worden gebruikt om de noodzakelijke 'atomaire' gegevens samen te brengen in een apart IT-systeem. Na de nodige checks op kwaliteit en volledigheid worden de financiële data (werkelijk uitgaven en eenheidsbedragen) en de resultaat- en de outputindicatoren in het datawarehouse berekend.

Hoewel het SP weinig meer detail geeft, is de ervaring uit het GLB 2014-2022 dat de verzameling en registratie van de brondata voor de verschillende maatregels secuur gebeurt en van hoge kwaliteit is, direct gelinkt aan de het GBCS. De duurzaamheidsdatabank voor VLIF geldt bijkomend als goede praktijk omdat er direct kan worden berekend wat de feitelijke milieueffecten zijn, bv in termen van CO2-emissie reductie.

B.1 / Herziene SWOT per strategische doelstelling

Hieronder presenteren we de herziene (initiële) SWOT per doelstelling als resultaat van de eerste fase van de evaluatie, waar we met name gewerkt hebben aan een synthese van de analyse en gerichte verbindingen met de nodenanalyse. Het overzicht geeft telkens aan waar de informatie die de vaststelling onderbouwt vandaan komt (SWOT, nodenanalyse of onderbouwing strategienota). Daaronder geven we telkens een overzicht van de specifieke noden voor de betreffende doelstelling, inclusief hun ranking in de prioriteringsoefening en duiden we aan waar wat ons betreft extra onderbouwing noodzakelijk is.

Dit resultaat is verder opgenomen, aangevuld, aangescherpt en verwerkt door de beheersautoriteit in de opmaak van de interventiestrategie. Uiteindelijk zijn vanuit de analyse een 22-tale geclusterde noden gedefinieerd als fundament voor de interventielogica's.

SD.a – bieden van steun met het oog op een leefbaar landbouwincome en veerkracht in de hele Unie om de voedselzekerheid te vergroten

Sterktes	Zwaktes
<ul style="list-style-type: none"> Vakmanschap, ambacht en kennis SWOT Landbouwsector wordt gekenmerkt door een hoge professionaliteit, veerkracht, weerbaarheid SWOT Sterk gediversifieerde productie- en landbouwstructuren, die kunnen inspelen op verschillende markt- en consumentenbehoeften. Landbouw met twee snelheden mogelijk SWOT 	<ul style="list-style-type: none"> Weerstand tegen verandering, innovatie, het nemen van risico's, in de kleinschalige familiale bedrijven SWOT Lage bedrijfsinkomsten en hoge kosten SWOT Versnipperde percelen SWOT Er is een grote psycho-sociale problematiek bij landbouwers: armoede en burnouts nemen toe. Al te vaak gaat het beleid over inkomen en niet over welzijn BoeK interview
Kans	Bedreiging
<ul style="list-style-type: none"> Behoud van vraag voor voeding: Bevolkingsgroei & toegenomen koopkracht SWOT Verbreding van landbouw- en plattelandsdiensten - socio-culturele activiteiten, verweving met andere economische sector (bio-economie). SWOT Initiatieven rond korte keten en lokale voedselstrategieën kunnen voor bepaalde bedrijven een rendabel model bieden. SWOT Bottom-up initiatieven vanuit landbouwers zelf die zich richten op communityvorming. Psycho-sociaal welzijn is in zowel media als beleid bespreekbaar geworden. BoeK interview 	<ul style="list-style-type: none"> Prijsvolatiliteit en toenemende prijsdruk SWOT Strengere normen SWOT Kwetsbaarheid voor externe shocks, gebrek aan reserves en collectieve acties/solidariteit deze op te vangen NA/Strategienota

Link met geïdentificeerde noden

Noden	Prioritering ranking	Link / onderbouwing via SWOT
Een kader bieden voor een leefbaar landbouwincome	3	
Diversificatie in de landbouw steunen	7	
Steun voor ontwikkeling van korte ketenverkoop	11	
Steunen van echte (productieve) landbouwers	3	
Aanbieden van gepaste bedrijfsbegeleiding	11	
Preventieve zorg	12	Geen onderbouwing teruggevonden (BoeK interview als aanvulling)
Een integraal en evenwichtig beleidskader voor risicobeheer	6	
Steun bieden om groenten- en fruitbedrijven leefbaar te houden	12	

Risicobeheer in groenten- en fruitsector	3	
Nood aan maatregelen om de rentabiliteit in de akkerbouwsector te verhogen	6	
Kapitaalintensiviteit aanpakken	7	
Risicobeheer in de akkerbouwsector	6	
Nood aan minder afhankelijkheid van steun in de vleesveesector	7	

SD.b – vergroten van de marktgerichtheid en van het concurrentievermogen, onder meer door beter te focussen op onderzoek, technologie en digitalisering

Sterktes	Zwakttes
<ul style="list-style-type: none"> Hoge rendementen SWOT Goede kwaliteit v.d. onderzoeks- en kennisinstellingen SWOT/Strategienota Hoge standaarden voor kwaliteit en veiligheid van de producten SWOT Centrale ligging van de Vlaamse landbouw ten opzichte van afnemers SWOT Marktgericht beleid (GLB) SWOT/Strategienota 	<ul style="list-style-type: none"> Kleinschalige familiale bedrijven met structurele beperkingen en te weinig ondernemerschap SWOT/NA Beperkte beschikbaarheid van land houdt nieuwkomers tegen SWOT/NA Hoge kapitaals- en arbeidsintensiviteit SWOT Afhankelijk van premies (vooral zwakte bij vleesvee) SWOT Kleinschalige bedrijven missen de winstmarges voor O&O SWOT Gebrek aan kennis en opleiding over ondernemerschap, business en verdienmodellen - incl digitalisering (nodenanalyse) SWOT Beperkte flexibiliteit door kleine winstmarges en hoge grondprijzen SWOT Landbouwers beschikken niet over de correcte marktinformatie BoeK interview
Kans	Bedreiging
<ul style="list-style-type: none"> Export naar groeiemarkten, globalisering SWOT/Strategienota E-commerce en digitalisering (gebruik big data voor bv. risicobeheer) NA/SWOT Versterken van de band tussen landbouw en onderzoek: praktijkgericht NA 	<ul style="list-style-type: none"> Druk op de ruimte en toegang tot landbouwgrond NA/SWOT Ernstige marktverstoringen (natuurlijke hulpbronnen, klimaat, dier- en plantenziekten, zoonoses, dierenwelzijn, geopolitiek) SWOT

Link met geïdentificeerde noden

Noden	Prioritering ranking	Link / onderbouwing via SWOT
Nood aan concurrentiële en marktgerichte landbouwbedrijven met voldoende aanpassingscapaciteit om in te spelen op marktwijzigingen	1	
Mechanisatie in de groenten- en fruitsector	1	
Productinnovatie in de fruitsector	5	

Consumptie van groenten en fruit stimuleren door promotie	2	
Stimuleer ondernemerschap in de sierteelt	1	
Vergroot de marktgerichtheid in de sierteeltsector en speel in op specifieke afzetmarkten	1	
Zet met de akkerbouw ook in op de lokale markt	3	Geen onderbouwing teruggevonden
Meer samenwerking stimuleren in de akkerbouw om professionalisering en duurzaamheid te bevorderen	2	Geen onderbouwing teruggevonden
Verwerking van melk tot producten met toegevoegde waarde om de afzet te bevorderen en marktgericht te werken	1	
Benut zowel de wereldwijde als de lokale consumentenvraag naar zuivelproducten	1	
Meerwaardecreatie in de pluimveesector vergroten en sector voorbereiden op nieuwe vragen uit de markt	2	
Consumptie van eieren en pluimveevlees stimuleren door marktgerichte promotie	1	
Vergroot de marktgerichtheid van de vleesveesector	3	
Vergroot marktgerichtheid, creëer toegevoegde waarde en speel in op evoluties binnen de verschillende afzetmarkten (vlees)	3	

SD.c – verbeteren van de positie van de landbouwers in de waardeketen

Sterktes	Zwaktes
<ul style="list-style-type: none"> • Verticale ketenverbondenheid en structureel ketenoverleg SWOT • Grote coöperaties in bepaalde sectoren die ook prijsbepalend zijn UGent 	<ul style="list-style-type: none"> • Vergrijzende landbouwbevolking Omgevingsanalyse/SWOT • Lage organisatiegraad in bepaalde sectoren SWOT • Kwetsbaar imago van de Vlaamse land- en tuinbouw SWOT • Zwakke positie: landbouwer is prijsnemer SWOT/NA • Discrepantie tussen kortetermijnvisie teler en langetermijnvisie PO Strategienota
Kans	Bedreiging
<ul style="list-style-type: none"> • Horizontale en verticale samenwerking ter versterking onderhandelingspositie. Creëren van een duurzame relatie met afnemers door ketenoverleg en –transparantie NA • Kennisdeling NA/Strategienota • Samenwerking met partners buiten de sector, zoals natuur of scholen NA • Verschuiving in consumptiepatronen SWOT • Sterke interesse vanuit consument en beleid voor korte ketens (hoeveverkoop, boerenmarkten etc.) NA 	<ul style="list-style-type: none"> • Gebrekkige instroom jonge landbouwers SWOT • Mondiale voedselproductieketens leiden tot gezondheids- en veiligheidsrisico's SWOT

Link met geïdentificeerde noden

Noden	Prioritering ranking	Link / onderbouwing via SWOT
Sterkere positie van land- en tuinbouwers in de keten door samenwerking tussen landbouwers en binnen de keten	2	
Nood aan een level playing field en oneerlijke handelspraktijken aanpakken	11	
De onderhandelingspositie van de groenten- en fruitbedrijven versterken door samenwerking	2	
Samenwerking stimuleren om de positie van de akkerbouwer in de keten te verbeteren	2	
Samenwerking stimuleren in de melkveehouderij om positie in de keten te versterken	3	
Vergroot de marktmacht van rundveehouders door horizontale en verticale samenwerking	1	
Stimuleer samenwerking in de afzet van varkensvlees	1	

SD.d – bijdragen tot matiging van en aanpassing aan klimaatverandering en tot duurzame energie

Sterktes	Zwaktes
<ul style="list-style-type: none"> Sterk geoptimaliseerde landbouw qua rendement i.f.v. productieomstandigheden SWOT 	<ul style="list-style-type: none"> Afhankelijk van het weer, klimaat, ziektes en plagen SWOT Milieubelastende productie(broeikasgassen) Onderbouwing strategienota/SWOT Afhankelijkheid van geïmporteerde eiwitten NA/SWOT/strategienota
Kans	Bedreiging
<ul style="list-style-type: none"> Klimaatverandering biedt kansen voor nieuwe teelten SWOT Het ontwikkelen van landbouwvormen met een beperktere ecologische voetafdruk SWOT De ontwikkeling van biogebaseerde circulaire economie biedt kansen op nieuwe agrodiensten en bedrijfsmodellen (naast voeding en voeder ook materialen, chemie en energie op basis van biomassa). Dit kan een nieuwe impuls aan de sector geven, en landbouw een deel van de oplossing maken, eerder dan het probleem SD.g 	<ul style="list-style-type: none"> Klimaatverandering: verdroging, wateroverlast, verdwijnen insecten voor bestuiving, nieuwe ziekten/plagen SWOT/NA

Link met geïdentificeerde noden

Noden	Prioritering ranking	Link / onderbouwing via SWOT?
Geïntegreerde benadering van kennisopbouw, innovatie en beleid bij de aanpak van het klimaatprobleem	12	
Nieuwe en verbeterde meetmethoden om de absolute milieudruk van maatregelen beter in kaart te brengen	11	
Vermindering van de klimaatimpact van de land- en tuinbouw	5	

Reductie van de broeikasgasemissies door de land- en tuinbouw	12	
Behoud van de bestaande koolstofvoorraden in kader van het LULUCF-beleid	13	Geen onderbouwing teruggevonden
Samenwerking in de keten om broeikasgasemissies te reduceren	10	Komt niet expliciet tot uiting, maar kan deels onderbouwd worden vanuit de onderbouwing strategienota (ontkoppeling activiteit / milieudruk minder duidelijk voor broeikasgassen + landbouw-sector heeft reeds belangrijke reductie-inspanningen gedaan in de periode 1990-2016)
Adaptatie van de land- en tuinbouw aan de klimaatverandering	6	
Productie van hernieuwbare energie	11	
Afhankelijkheid van import van eiwitten verminderen	8	

SD.e – bevorderen van duurzame ontwikkeling en efficiënt beheer van natuurlijke hulpbronnen zoals water, bodem en lucht

Sterktes	Zwaktes
<ul style="list-style-type: none"> Milieu-inspanningen: onze bedrijven zijn het gewoon om rekening te houden met strenge normen SWOT Landbouwsector scoort relatief goed wat betreft het gebruik van grondstoffen (inputs), emissies en efficiëntie/productiviteit. Door de hoge productie en de aanwezige kennis krijgen we een relatief kleine uitstoot per productie-eenheid SWOT SD.a 	<ul style="list-style-type: none"> Milieubelastende productie (mestproblematiek – bodem/water/luchtkwaliteit) SWOT Het verhogen van milieu-efficiëntie heeft zijn grenzen SWOT Uitputting van de bodem t.g.v. regelgeving (MAP) en te weinig teeltrotatie SWOT De versnippering van percelen maakt dat mechanisatie en precisielandbouw moeilijker toe te passen zijn SWOT De doorstroming van onderzoek naar praktijk kan beter – haalbaarheid, betaalbaarheid van implementatie SD.g
Kans	Bedreiging
<ul style="list-style-type: none"> Biologische en agro-ecologische landbouw, bio-based economie en het leveren van maatschappelijke diensten bieden kansen voor andere landbouwvormen SWOT/NA Beter leren van elkaar door demonstraties/pilots: technologie wordt gedemonstreerd in de praktijk i.s.m. tussen end user (landbouwer), kennisinstelling en een technologieprovider (bedrijf) SD.g 	<ul style="list-style-type: none"> Strengere normen (MAP/PAS, gewasbescherming, waterkwantiteit en –kwaliteit, dierenwelzijn) en ruimtelijke beperkingen (areaal) SWOT Door de toegenomen verhardingen is bijkomende ruimte voor water nodig, die gezocht worden in de open ruimte en met name vaak in landbouwgebied SD.h Doorrekening van de milieukosten blijft een moeilijk punt SWOT Het regelgevend kader en ongelijk speelveld binnen Europa en tussen Europa en de wereld: overmaat aan regels, administratie, onzekerheid vergunningen SWOT

Link met geïdentificeerde noden

Noden	Prioritering ranking	Link / onderbouwing via SWOT?
-------	----------------------	-------------------------------

Verdere ontwikkeling een duurzaam landbouwsysteem en implementatie van duurzame productiemethoden	4	Vnl. te onderbouwen wat betreft gebruik grondstoffen/water
Milieukosten moeten doorgerekend worden in de verkoopprijs	11	Komt duidelijk terug in SWOT, maar expliciete cijfermatige onderbouwing niet teruggevonden
Bijkomende plaats voor water	8	Eveneens te onderbouwen vanuit SD.d – adaptatie aan klimaatverandering
Nood aan productieve en veerkrachtige bodems op lange termijn	3	
Land- en tuinbouwbedrijven hebben nood aan steun om zich aan te passen aan wijzigende regelgeving	7	Geen onderbouwing teruggevonden
Stimuleer deelname aan vrijwillige milieumaatregelen door goede informatie en communicatie en door administratieve vereenvoudiging	10	Geen onderbouwing teruggevonden
Reduceer de nutriëntenverliezen uit de land- en tuinbouw om de waterkwaliteit in lijn te brengen met de Europese doelstellingen	10	
Reductie gewasbeschermingsmiddelen	12	
Beperk bodemerrosie	13	

SD.f – bijdragen tot de bescherming van de biodiversiteit, versterken van ecosysteemdiensten en in stand houden van habitats en landschappen

Sterktes	Zwaktes
<i>Het gebrek aan sterktes binnen deze doelstelling kan verklaard worden doordat de aard van de doelstelling op zichzelf een bedreiging in zich houdt</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Beperkte beschikbaarheid van land SWOT • Tekort aan bestuivers door afnemende agrarische biodiversiteit en teelten-diversiteit NA
Kans	Bedreiging
<ul style="list-style-type: none"> • Vergroeningstendens en groene openbare aanbestedingen SWOT • Veel biodiversiteit is afhankelijk van landbouw en landbouwlandschappen enerzijds en biodiversiteit kan landbouwer heel wat voordelen opleveren anderzijds NA • Maatregelen ten bate van bepaalde Europese beschermde soorten behalen betere resultaten als ze op elkaar worden afgestemd NA • Multifunctionaliteit van de landbouw biedt kansen voor landschapsbeheer NA 	<ul style="list-style-type: none"> • Bevolkingsdynamiek en druk op de ruimte en toegang tot landbouwgrond SWOT • Strengere normen (MAP/PAS, gewasbescherming, waterkwaliteit en –kwaliteit, dierenwelzijn) en ruimtelijke beperkingen (areaal) SWOT

Link met geïdentificeerde noden

Noden	Prioritering ranking	Link / onderbouwing via SWOT?
Inzetten op en vergoeden van multifunctionaliteit van de landbouw voor biodiversiteit	2	
Stimuleren van bestuivers	11	Enkel zeer algemeen als knelpunt aangegeven: verdwijnen bestuivers t.g.v. klimaatverandering + impact bestrijdingsmiddelen op bijen, geen cijfermatige onderbouwing
Bevorderen van genetische diversiteit in de landbouw	1	
In stand houden van blijvend en waardevol grasland	11	Geen onderbouwing teruggevonden
Maatregelen die landbouwers nemen in functie van IHD op elkaar afstemmen	12	Geen onderbouwing teruggevonden, enkel algemeen het aantal BO's dat werd afgesloten, is echter eerder een manier om invulling te geven aan de meer algemeen geformuleerde nood om de achteruitgang stop te zetten en het verbeteren van de toestand de Europees te beschermen habitats en soorten.
Verspreiding van onderzoeksresultaten in verband met instandhoudingsdoelstellingen en begeleiding bij uitvoering van maatregelen	9	Geen onderbouwing teruggevonden, is echter eerder een manier om invulling te geven aan de meer algemeen geformuleerde nood om de achteruitgang stop te zetten en het verbeteren van de toestand de Europees te beschermen habitats en soorten.
Samenwerking tussen landbouwers voor het werken aan natuurdoelen	9	Geen onderbouwing teruggevonden, is echter eerder een manier om invulling te geven aan de meer algemeen geformuleerde nood om de achteruitgang stop te zetten en het verbeteren van de toestand de Europees te beschermen habitats en soorten.
Duurzaam onderhoud van landschappelijke infrastructuur	12	Geen onderbouwing teruggevonden
Stopzetten van de achteruitgang en verbeteren van de toestand van de Europees te beschermen habitats en soorten	12	

SD.g – Aantrekken van jonge landbouwers en vergemakkelijken van bedrijfsontwikkeling in plattelandsgebieden

Sterktes	Zwaktes
<ul style="list-style-type: none"> Landbouwsector wordt gekenmerkt door een hoge professionaliteit, veerkracht, weerbaarheid SWOT Jongere bedrijfsleiders (van grotere bedrijven) vaak hoog en relevant opgeleid Strategienota Sterke onderzoeks- en kennisinstellingen, en land- en tuinbouwonderwijs en van goed functionerend landbouwkennis- en innovatiesysteem. De instellingen staan dicht bij de bedrijven, en zijn betrokken bij veel bedrijfsinnovatie en in de voedselketen SWOT Sterk gediversifieerde productie- en landbouwstructuren, die kunnen inspelen op verschillende markt- en consumentenbehoeften. Landbouw met twee snelheden mogelijk SWOT 	<ul style="list-style-type: none"> De meerderheid van de bedrijven zijn kleinschalig, sterk vergrijzend en vaak laag opgeleide bedrijfsleiders SWOT Te weinig ondernemerschap, weerstand tegen verandering, innovatie, het nemen van risico's, nieuwe business en verdienmodellen SWOT Gebrek aan kennis en opleiding over ondernemerschap, business en verdienmodellen - incl digitalisering NA De doorstroming van onderzoek naar praktijk kan beter - haalbaarheid, betaalbaarheid van implementatie SWOT Weinig instroom en verjonging en ook gebrek aan overnames en perspectief daarop SWOT/strategienota

	<ul style="list-style-type: none"> Gebrek aan begeleiding en ondersteuning op vlak van stopzetting en overnames, zowel bedrijfsmatig als sociaal, zowel voor de overnemer als de overgenomen partij NA Gebrek aan toegang tot kennis, land, middelen/kapitaal voor startende landbouwondernemers Strategienota
Kans	Bedreiging
<ul style="list-style-type: none"> De ontwikkeling van de biogebaseerde circulaire economie biedt kansen op nieuwe agrodiensten en bedrijfsmodellen (naast voeding en voeder ook materialen, chemie en energie op basis van biomassa). Dit kan een nieuwe impuls aan de sector geven, en landbouw een deel van de oplossing maken, eerder dan het probleem SWOT De klimaatwijziging kan kansen bieden voor nieuwe teelten zoals energieteelten of eiwithoudende gewassen. Differentiatie van de productie opent nieuwe kansen en is een vorm van risicospreiding SWOT Digitalisering en automatisering kunnen helpen de bedrijfsvoering en productieketen voor voedsel efficiënter te organiseren (precisielandbouw, klimaatbeheersing, smart farming,...) SWOT Beter leren van elkaar door demonstraties/pilots: technologie wordt gedemonstreerd in de praktijk i.s.m. tussen een end user (landbouwer), kennisinstelling en een technologieprovider (bedrijf) NA 	<ul style="list-style-type: none"> De transitie naar een post-fossiele economie kan ook een bedreiging zijn bij te weinig adaptatievermogen Klimaatverandering maakt dat bestaande verdien en productiemodellen onder druk komen te staan, bv door gebrek aan waterzekerheid De beschikbaarheid van landbouwgrond en -gebouwen is een heikel punt. Concurrentie met andere functies op het platteland (wonen, industrie, natuur,...) is het belangrijkste obstakel voor nieuwkomers/jonge landbouwers SWOT/strategienota

Link met geïdentificeerde noden

Noden	Prioritering ranking	Link / onderbouwing via SWOT?
Bieden van begeleiding bij overname van het bedrijf	12	
Bevorderen van instroom en verjonging in de landbouwsector	4	
Nood aan instrumenten ter vrijwaring van landbouwgronden en -gebouwen	2	
Geef starters toegang tot innovatie	12	Innovatiebevordering is belangrijk, maar waarom specifiek voor starters?
Verschuif premies van pensioenboeren naar jonge/echte landbouwers	8	Geen onderbouwing teruggevonden

SD.h – 'bevorderen van de werkgelegenheid, groei, sociale inclusie en lokale ontwikkeling in plattelandsgebieden, met inbegrip van bio-economie en duurzame bosbouw'

Sterktes	Zwaktes
<ul style="list-style-type: none"> De landbouw heeft een sterke positieve impact op de rest van de plattelandseconomie (werkgelegenheid, activiteiten, verwerking, toerisme). De landbouwers leveren een wezenlijke bijdrage aan het onderhoud van het landschap SWOT 	<ul style="list-style-type: none"> Op het platteland moet men hier en daar ook rekening houden met een suboptimale infrastructuur en moeilijkere beschikbaarheid van diensten (oa. Verbeterd mobiliteitslandschap) SWOT

<ul style="list-style-type: none"> Nabijheid consumenten, verwerkende bedrijven, slachthuizen, handel, havens, producenten-organisaties, toelevering, begeleiding en vorming SWOT De plattelands-economie is sterk gedifferentieerd, met een hoog aantal zelfstandigen en jonge bedrijven Strategienota Liefst 90 % van de economie op het platteland bestaat uit activiteiten in industrie, bouw en diensten. Deze economische activiteiten vinden we vooral terug in de dorpen en de kernen Strategienota 	<ul style="list-style-type: none"> Ook op het platteland bestaat substantiële armoedeproblematiek, met name de groep tussen de 15 en 20 % armsten zijn sterk vertegenwoordigd op het platteland. Een aantal groepen hebben het ook moeilijker, bv ouderen, eenpersoonshuishoudens en eenoudergezinnen (met name vrouwen) Strategienota Er zijn altijd wel percelen in de buurt van woongebieden, waar de landbouwer aandacht moet hebben voor o.a. geluids-, geur- en spuihinder Strategienota Gebrek aan kennis en opleiding over ondernemerschap, business en verdienmodellen - incl digitalisering SWOT
Kans	Bedreiging
<ul style="list-style-type: none"> Verbreiding van landbouw- en plattelandsdiensten - socio-culturele activiteiten, verweving met andere economische sector (bio-economie) SWOT De ontwikkeling van de biogebaseerde circulaire economie biedt kansen op nieuwe agrodiensten en bedrijfsmodellen (naast voeding en voeder ook materialen, chemie en energie op basis van biomassa) SWOT Het platteland heeft een rijk cultureel en sociaal kapitaal. De aantrekkelijkheid van landelijke gebieden waar landbouwproducten geteeld worden, moet meer uitgespeeld worden als verkoopargument (inzetten op streekidentiteit) SWOT Op het Vlaamse platteland wordt steeds meer aan plattelandstoerisme gedaan, gebruik makend van de kwaliteiten van landelijke gebieden zoals agrarische bedrijvigheid, rust en ruimte SWOT Bij de consument is er meer aandacht voor het 'lokale' aspect van voedselvoorziening, ook bij verwerkte producten SWOT Nabijheid en ruimtelijke verwevenheid stad-platteland (suburbanisatie) maakt initiatieven voor directe afzet boer-consument goed mogelijk (organisatie korte ketens) NA Duurzame lokale houtproductie die via korte keten bijdraagt tot een gezonde lokale houtverwerking genereert een belangrijke meerwaarde. Ondersteuning hiervan maakt onze bossen economisch weerbaarder NA 	<ul style="list-style-type: none"> RUIMTELIJKE DRUK OP HET PLATTELAND: hoge bevolkingsdichtheid en het stijgend aantal ruimtegebruikers zorgt voor druk op wonen, infrastructuur, mobiliteit, open ruimte voor landbouw, recreatie en natuur SWOT Toenemende kloof tussen stad en platteland bij het publiek en het beleid. Natuur en landbouw vormen samen vaak het 'restgebied' tegenover woongebied en industrie SWOT Door de toegenomen verhardingen is bijkomende ruimte voor water nodig, die gezocht worden in de open ruimte en met name vaak in landbouwgebied SWOT Terugtrekkende diensten en voorzieningen uit de dorpen, vervoersarmoede, onderbescherming en woonnoden op het platteland voor huurders en eigenaars. Met name vervoersarmoede is belangrijke factor van sociale uitsluiting Strategienota

Link met geïdentificeerde noden

Noden	Prioritering ranking	Link / onderbouwing via SWOT?
Nood aan een sterk en gebiedsgericht lokaal beleid	11	Eerder beleidsnormatieve uitspraak
Afstemming tussen de verschillende Europese structuur- en investeringsfondsen	13	Eerder beleidsnormatieve uitspraak
Landbouw op het (verstedelijkte) platteland behouden door kansen te grijpen	4	
Positie vrouw op het landbouwbedrijf	11	Komt niet expliciet aan bod in de documenten
Leefbare en inclusieve dorpen	12	

Focus op duurzame mobiliteit op het platteland	13	
Toerisme op het platteland in goede banen leiden	13	
Kansen creëren om het voorzieningenniveau op peil te houden	12	
Samenwerking versterkt het platteland	11	Eerder beleidsnormatieve uitspraak
Hou rekening met alle bewoners van het platteland	13	Eerder beleidsnormatieve uitspraak
Ruimtelijke ordening op het platteland	2	
Stimuleren van de nieuwe kansen die volgen uit de ontwikkeling van de groene economie	2	

SD.i – beter inspelen door de EU-landbouw op de maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid, onder meer wat betreft veilig, voedzaam en duurzaam voedsel, voedselverspilling en dierenwelzijn

Sterktes	Zwaktes
<ul style="list-style-type: none"> Hoogwaardige land- en tuinbouwproductie, in breed scala, hoge kwaliteit, voedselveiligheid, voedingswaarde, smaak en duurzaamheid SWOT Grote (groeïende) welvarende binnen- en buitenlandse consumentenbasis - stabiele basis voor groei voor exportgericht voedingssector SWOT De voedingsindustrie produceert een grote hoeveelheid voedselreststromen, maar de agro-voedingsketen sluit nu al kringlopen. Van alle voedselreststromen kent 92% een valorisatie Strategienota/NA 	<ul style="list-style-type: none"> Door onvoldoende kennis over het complexe Vlaamse landbouwsysteem en zijn ruimtelijke context heeft de burger steeds minder affiniteit met de land- en tuinbouwsector NA Het valorisatiepotentieel van voedselreststromen wordt onvoldoende benut. Selectieve inzameling is een absolute voorwaarde voor een hoogwaardige valorisatie van voedselreststromen Strategienota/NA
Kans	Bedreiging
<ul style="list-style-type: none"> De hoge consumentenverwachtingen en EU-normen bieden kansen voor hoogwaardige markten, met grotere aandacht voor de bewuste consument en maatschappelijke betrokkenheid SWOT Inspelen op de stijgende vraag naar lokale producten SWOT Vergroten van de betrokkenheid van de consument bij landbouw en voeding om wederzijdse begrip en het imago van de landbouw verbeteren NA Optimalisering van processen voor valorisatie van overschotten tot voedingsproducten voor humane consumptie, zoveel als mogelijk naar sociale organisaties Strategienota Ook nieuwe valorisatie richting andere sectoren als feed en biobased materials mogelijk maken via O&O + maximale doorstroming naar alle relevante stakeholders Strategienota 	<ul style="list-style-type: none"> De consumentenverwachtingen zijn zeer hoog (bijvoorbeeld op het vlak van traceerbaarheid, voedselveiligheid, gezondheid, dierenwelzijn en milieubescherming) en gezondheidshypes (op zichzelf niet allemaal even gezond) kunnen een niet te onderschatten rol spelen SWOT Mondiale voedselproductieketens leiden tot gezondheids- en veiligheidsrisico's SWOT Gebrekkig reputatie en kennis bij brede publiek/consument op vlak van gezondheid en veiligheid SWOT Door het gebrek aan vertrouwen van de consument en complexiteit van de afzetketens wordt de keten kwetsbaarder voor schokken en storingen SWOT

Link met geïdentificeerde noden

Noden	Prioritering ranking	Link / onderbouwing via SWOT?
-------	----------------------	-------------------------------

Verhogen van draagvlak voor en imago van landbouw(beleid)	1	
Een hoge graad van dierenwelzijn realiseren	12	Geen onderbouwing teruggevonden
Verminder voedselverliezen door cosmetische kwaliteitseisen	7	
Voedselreststromen op de veilingen maximaal valoriseren	13	
Voedselreststromen uit de voedingsindustrie maximaal valoriseren	7	
Voedselreststromen uit de distributie maximaal valoriseren	12	

B.2 / Overzicht outputindicatoren

Nr.	Beschrijving
O.1	Aantal projecten van operationele groepen in het kader van het Europees innovatiepartnerschap (EIP)
O.4	Aantal hectaren voor basisinkomenssteun
O.6	Onder aanvullende inkomenssteun voor jonge landbouwers vallend aantal hectaren
O.7	Aantal hectaren voor aanvullende herverdelende inkomenssteun
O.8	Aantal eenheden (hectaren of grootvee-eenheden) voor ecoregelingen
O.11	Aantal dieren waarvoor gekoppelde inkomenssteun wordt ontvangen
O.14	Aantal hectaren (exclusief bosbouw) of aantal andere eenheden waarvoor milieu- en klimaatverbintenissen gelden die verder strekken dan de verplichte vereisten
O.16	Aantal hectaren of aantal andere eenheden waarvoor onderhoudsverbintenissen gelden ten voordele van bebossing en boslandbouw
O.17	Aantal hectaren of aantal andere eenheden waarvoor steun voor biologische landbouw wordt ontvangen
O.18	Aantal grootvee-eenheden (GVE) waarvoor steun voor dierenwelzijn, dierenzondheid of verhoogde bioveiligheidsmaatregelen wordt ontvangen
O.19	Aantal verrichtingen of eenheden ter ondersteuning van genetische hulpbronnen
O.20	Aantal ondersteunde productieve investeringsverrichtingen of –eenheden op het landbouwbedrijf
O.21	Aantal ondersteunde niet-productieve investeringen of –eenheden op het landbouwbedrijf
O.23	Aantal ondersteunde niet-productieve investeringsverrichtingen of –eenheden buiten het landbouwbedrijf
O.24	Aantal ondersteunde productieve investeringsverrichtingen of –eenheden buiten het landbouwbedrijf
O.25	Aantal jonge landbouwers dat vestigingssteun ontvangt
O.26	Aantal nieuwe landbouwers dat vestigingssteun ontvangt (andere dan de onder O.25 gemelde jonge landbouwers)
O.27	Aantal plattelandsbedrijven dat opstartsteun ontvangt
O.29	Aantal begunstigden dat steun ontvangt om deel te nemen aan officiële kwaliteitsregelingen in het kader van het ELFPO
O.31	Aantal ondersteunde plaatselijke-ontwikkelingsstrategieën (Leader) of voorbereidende acties
O.32	Aantal overige ondersteunde samenwerkingsverrichtingen of –eenheden (met uitzondering van EIP gerapporteerd onder O.1)
O.33	Aantal ondersteunde opleidings-, advies- en bewustmakingsacties of -eenheden
O.35	Aantal ondersteunde operationele programma's
O.37	Aantal acties of eenheden voor instandhouding of verbetering van de bijenteelt